

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI VE FETÂVÂ-YI
SA'DİYYE ÇERÇEVESİNDE FETVALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Yeter Meryem KURUTAŞ

Çorum 2020

**SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI VE FETÂVÂ-YI
SA'DİYYE ÇERÇEVESİNDE FETVALARI**

Yeter Meryem KURUTAŞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ferhat KOCA

Çorum 2020

KABUL VE ONAY

Yeter Meryem Kurutaş tarafından hazırlanan *Sa'di Sadullah Çelebi'nin Hayatı ve Fetâvâ-yı Sa'diyye Çerçevesinde Fetvaları* başlıklı bu çalışma, 04/08/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans yeterlilik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Abdullah ÇOLAK

(Başkan)

İmza

Prof. Dr. Ferhat KOCA

(Danışman)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir TEKİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza

Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim.

04/08/2020

İmzası

Yeter Meryem KURUTAŞ

ÖZET

KURUTAŞ, Yeter Meryem. *Şeyhülislâm Sa'di Sadullah Efendi'nin Hayatı ve Eserleri (Fetâvâ-yı Sa'diyye Çerçevesinde)*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

Bu tez; Osmanlı Devleti'nin onuncu Şeyhülislamı olan, 16. yy Osmanlı Şeyhülislâmlarından Sa'di Sadullah Çelebi'nin yaşadığı dönemin tarihsel arka planı, Sa'di Çelebi'nin eserleri, fıkhi görüşleri ve fetvalarının çevrim yazısı konularından oluşmaktadır. Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde dönemin tarihsel arka planından bahsedilmektedir. Birinci bölümde şeyhülislamlığın geçirdiği tarihi süreç ve Sa'di Çelebinin hayatı, eserleri ve şahsiyeti incelenmiştir. İkinci bölümde ise Sa'di Çelebi'nin fetva mecmuasının çevrim yazısı bulunmaktadır. Sonuç bölümünde ise mecmua hakkında genel bir değerlendirme yapılarak fetvaların orijinal metni eklenmiştir.

Anahtar Kavramlar: Sa'di Çelebi, Fetâvâ, Osmanlı, Şeyhülislâm, Molla Kabız.

ABSTRACT

KURUTAŞ, Yeter Meryem. *Sheikh'ul-Islam Sadullah Efendi's Life and Works (In The Frame Of Fetâvâ Sadullah Efendi)*, (Master Thesis), Çorum, 2020.

This thesis includes the subjects that the historical background of the era who lived Sadullah Efendi as a Sheikh'ul-Islam of Ottoman Empire in 16th century as well as his life, his works and translations of fatwas of Sadullah Efendi. This research consists of an introduction and two chapters. Historical background of the era is included in the introduction section. Sadullah Efendi's life, works and fiqh opinions are explained in the first chapter. Transcriptions of his fetwa tractate are included in the second chapter. With a general evaluation on the tractate, the original manuscript of fetwas are given in the conclusion.

Keywords: Sa'di Çelebi, Fatwa, The Ottoman, Sheikh'ul-Islam, Mulla Kabız.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
ÖN SÖZ	vi
GİRİŞ	1
SA'Dİ SADULLAH EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ	
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE FİKHİ GÖRÜŞLERİ	
1.1. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI.....	9
1.2. SA'Dİ ÇELEBİ'NİN HOCALARI.....	10
1.3. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN YAPTIĞI GÖREVLER.....	11
1.4. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ÖĞRENCİLERİ.....	15
1.5. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN EDEBİ YÖNÜ	16
1.6. SA'Dİ ÇELEBİ'NİN VAKFİYESİ	18
1.7. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ŞAHSİYETİ.....	21
1.8. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ESERLERİ	22
1.8.1. Fıkıhla İlgili Eserleri	22
1.8.1.1. Haşiye ale'l- İnaye fi Şerhi'l-Hidaye	22
1.8.1.2. Hâşiye 'alâ Şerhi Vikâyeti'r-rivâye	23
1.8.1.3. Fetevâ-yı Sadiyye.....	24
1.8.1.4. Risâle fi'l-bey' min kitâbi'l-buyû'	24
1.8.1.5. Bâbü vat'in yûcibü'l-had	24
1.8.1.6. Risâle fi cevâbi vâkı'a fi'l-fetvâ li-Sa'dî Efendi	24
1.8.1.7. İnâye Hâşiyesinde Kıt'a-i Ülâ.....	25
1.8.1.8. Bâbü vat'in yûcibü'l-had	25

1.8.1.9. Kitabü'l-udhiye	25
1.8.2. Tefsirle İlgili Eserleri	25
1.8.2.1. Fevâidü'l-behiyye: Hâşiye 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî	26
1.8.3. Diğer Eserleri:	26
1.8.3.1. Manzûme-i Sa'dî Çelebi	26
1.8.3.2. Risâle fi's-satranç	27
1.8.3.3. Risâletü'l-hareke	27
1.8.3.4. el-İstiânât	27
1.8.3.5. Terceme-i Hilye-i şerîf	28
1.8.3.6. Hâşiye 'ale'l-Kâmûs li'l-Fîrûzâbâdî	28
1.9. SA'DÎ ÇELEBİ'NİN FIKHÎ GÖRÜŞLERİ	28
1.9.1 İtikadiyyat:	29
1.9.2 Usulü fıkıhtaki yöntemi:	30
1.9.3 Şer'i Deliller İle İlgili Görüşleri:	36

İKİNCİ BÖLÜM

FETÂVÂ-YI SADİ EFENDİ'NİN ÇEVİRİM YAZISI

SONUÇ	102
EKLER	106
EK 1: FETAVA-YI SADIYYE ORJİNAL METNİ	106
KAYNAKÇA	220

KISALTMALAR

b.	: İbn (oğlu)
bk.	: Bakınız
c	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
ed.	:Editör
haz	: Hazırlayan
ktp	: Kütüphane
nr	: Numara
ö	: Ölüm
TTK	: Türk Tarih Kurumu
ty	: Tarih yok
vr	: Varak
yay	: Yayınları
yy	: Yüzyıl
y.y	: Yayın yeri yok
yey	: Yayınevi yok
nşr.	: Neşreden

ÖN SÖZ

İslam Hukukuna ait birçok eser Osmanlı döneminde ele alınmıştır. Günümüzde bu eserlerden dili anlaşılmadığından dolayı yeteri kadar istifade edilememektedir. Eserler anlaşılmadığı için zaman zaman esere muhalif hükümlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı öncelikle amacımız, İslam Hukuku açısından önemli olduğunu düşündüğümüz bir fetva mecmuasının, günümüz insanının okuyabileceği şekilde latinize edilmesidir. Böylelikle eserdeki tüm fetvalar latinize olarak neşredilmiş olacak, Osmanlı dönemine ait bir eser daha gün yüzüne çıkarılarak istifadeye sunulmuş olacaktır. Üzerinde çalıştığımız mecmuanın bir bölümünün değil de tümünün neşredilmesi mecmuanın bütünselliğinin anlaşılması ve faydalanılması açısından bu neşri daha kullanışlı hale getirmektedir. Bunlarla birlikte hem de Sa'di Çelebi'nin fetvalarındaki uslubu, takip ettiği yol ve aynı zamanda eserin genel özellikleri ortaya konulmuş olacaktır.

Osmanlı ilmiye tertibi üzere müderrislik ve kadılık yaptıktan sonra şeyhülislâmlık makamına tayin edilen Sa'di Sadullah Çelebi (ö.945/1538) dini görevinin yanı sıra ilimle ve öğrenci yetiştirmekle de yakından ilgilenmiş, bu çerçevede Osmanlılarda ilk Da'rü'l Kur'an okuma medresesini kendisi kurmuştur.

Bu tezde Osmanlı Devleti'nin hukuk, ahlâk ve düşünce hayatında etkili olan Sadullah Efendi'nin hayatı ve eserleri tanıtılmış, *Fetâvâ-yı Sa'diyye* adlı fetva mecmuasında yer alan fetvaları latinize edilerek fikhî görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda fetva mecmuasındaki sorulardan dönemin toplumsal yapısı ve sosyal hayatı hakkında bilgi edinme fırsatı elde edilmiştir. Tezin konusu ile doğrudan bağlantılı olmadığı için bu konu ayrıca ele alınmamıştır.

Giriş ve iki ana bölümden meydana gelen çalışmamızın giriş bölümünde Sadullah Efendi'nin yaşamış olduğu dönemdeki önemli dini ve siyasi olaylara değinilecektir. Birinci bölümde Sadullah Efendi'nin hayatı, eserleri ve fikhî görüşleri incelenecektir; ikinci bölümde *Fetâvâ-yı Sa'diyye*'nin çevrim yazısına yer verilecektir. Ekte ise çalışmamızda esas aldığımız fetva mecmuasının Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Kütüphanesi'nden temin edilen Osmanlıca metni verilecektir.

Çalışmamızın eksik ve kusurları tarafıma ait olmakla birlikte, araştırma süresi boyunca tavsiye ve yardımlarıyla beni yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Ferhat

KOCA'ya ve her daim yanımda olan sevgili annem babam ve kıymetli kardeşlerime şükranlarımı sunarım.

Yeter Meryem KURUTAŞ

GİRİŞ

SA'Dİ SADULLAH EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı Devleti'nin onuncu şeyhülislamı olan Sa'di Sadullah Efendi'nin (ö. 945/1538) doğum tarihine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamakla beraber tahminen ileride değineceğimiz üzere 1475-1485 yılları arasında doğduğu düşünülmektedir. Bu tarihler esas alındığında Fatih Sultan Mehmet'in (ö.1481) hükümdarlığının son zamanlarında doğmuş ve sırasıyla II. Bayezid (ö./1512), Yavuz Sultan Selim (ö. 926/1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (ö.972/1566) zamanında yaşamıştır.

Sa'di Çelebi'nin yaşadığı bu dönemlerdeki siyasi olayları kısaca özetlemek gerekirse şunlar söylenebilir:

II. Bayezid Dönemi (1447/1512)

Sultan Bayezid, 3 Aralık 898/1447'de Dimetoka'da dünyaya gelmiştir. Babası Fatih Sultan Mehmet, annesi Gülbahar Hatun'dur. 1481 yılında babası Fatih'in vefatı üzerine tahta çıkmıştır. Bayezid 7 yaşından itibaren 27 yıl süre ile sancak beyi olarak Amasya'da görev yapmıştır. Burada dönemin önemli ulemasından ders alarak hükümdarlığa hazırlanmıştır. Sanat ve şairlik yönü bulunan bir kişiliğe sahiptir.¹

II. Bayezid ibadet ve hayır işlerine önem veren bir kişidir. Amasya'da şehzadelik yaptığı zamandan itibaren ilme merak duymuş ve alimleri etrafında toplamaya özen göstermiştir. Bu yönü padişah oluncada devam etmiş, ulema ve sanatkarları himaye etmiş ve onlar için ayrı bir bütçe oluşturmuştur.²

Sultan Bayezid savaşmaktan ziyade barış içinde yaşamaya yönelik bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Öyle ki oğlu Yavuz'a, Şah İsmail ile ilgili verdiği raporlar karşısında komşu ülkelerle iyi geçinmesini tavsiye etmiştir. Bu yönüyle beraber donanmayı yenileyerek adeta oğlu Yavuz'un seferleri için donanmayı hazırlamıştır.³

---

¹ Şerafettin Turan, "Bayezid II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 5 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1992), 234.

² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982), III, 247.

³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 250.

Yavuz Sultan Selim Dönemi (1512/1520)

10 Ekim 875/1470'de babası Amasya'da sancak beyi iken dünyaya gelmiştir. Babası II. Bayezit, annesi Ayşe Hatun'dur. Yavuz, yirmi beş yıl (892/1487-916/1510) Trabzon sancak beyliği yapmıştır. Yavuz'un Trabzon'da sancak beyi olarak uzun yıllar görev yapması ona hem idari hem siyasi yönden birçok fayda sağlamıştır. Mesela; devleti dini ve siyasi olarak uzun yıllar yoracak, gelecekte büyük bir sorun olacak olan Şah İsmail'i yakından izleme imkanını burada elde etmiştir. Padişahlığı zamanında da burada edindiği tebrübelerle bu batını/Rafizi harekete karşı çok çetin mücadele vermiştir.

Babası tahtta iken kardeşlerini bertaraf ederek tahta geçen Yavuz hükümdarlığının ardından Osmanlı için tehlikeli olmaya devam eden Şah İsmail propagandaları ile Anadolu birliğini tehdit etmeye devam ediyordu. Yavuz, Şah İsmail üzerine gitmek için bu konuyu devrin ulemasına sunmuş ve "bu seferin gazadan daha önemli" olduğuna dair verilen fetva üzerine Şah İsmail'e karşı sefere çıkmıştır.

Yavuz'un padişahlığı döneminde Anadolu'da birlik sağlanmıştır. İpek ve Baharat yollarının Osmanlı'ya geçmesi ile devlet daha da güçlenmiştir. Mısır'a düzenlediği seferle halifelik Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Dini otoritenin Osmanlı'ya geçmesi ile devlet dini olarak da güçlenmiştir. Yine bu seferle kutsal emanetler İstanbul'a getirilmiştir. Yavuz burada bulunan birçok ilim adamı ve sanatkarlar İstanbul'a getirterek devletin ilmi ve sanat yönünün de gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Sultan Yavuz, şirpençe adıyla bilinen sırtında çıkan çibandan dolayı sekiz yıl sürem hükümdarlığı vefatı ile son bulmuştur. Bu vefatla birlikte Yavuz, oğlu Kanuni'ye zengin bir devlet, güçlü bir ordu ve birliğin sağlandığı bir Anadolu bırakmıştır.⁴

Kanuni Sultan Süleyman dönemi (1520/1567)

Yarım asra yaklaşan hükümdarlığı ile Osmanlı'ya fetih, ilim, sanat, mimari, siyasi ve irfan yönünden en parlak devrini yaşatan⁵ Kanuni 6 Kasım 1494 tarihinde babasının şehzadeligi döneminde dünyaya gelmiştir. Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultan'dır. Çocukluk çağı babasının sancak beyi olduğu Trabzon'da geçmiş ve

⁴ Halil İnalçık, "Selim I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 36 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 256.

⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 307; Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi* (y.y.: y.e.y., t.y.), V, 9.

Kanuni ilk eğitimini Trabzon'da almıştır. Kanuni'nin bilinen ilk hocası Hayreddin Efendi'dir.⁶

Yavuz'un tek oğlu olmasından dolayı sancak beyi olarak Manisa'ya gönderilen Süleyman I., babasının vefatı sırasında Manisa idi. Süleyman babasının vefat haberini alır almaz İstanbul'a hareket etmiş ve yirmi beş yaşlarında tahta çıkmıştır. (30 Eylül 1520)⁷

Şehzade Süleyman padişahın tek erkek çocuğu olduğu için babasının vefatı üzerine sorunsuz bir şekilde tahta çıkmıştır. Böylece Kanuni, II. Murat'tan Kanuni zamanına kadar ilk defa kan dökülmeden tahta çıkan padişah olmuştur.⁸

Kanuni'nin İstanbul'a ulaşmasının ardından cülüs töreni düzenlenmiş, ilk önce şeyhülislam ve ulema Fatiha okuyarak elini öpmüş, daha sonra devlet adamları sonra diğer devlet görevlileri son olarak da cülüs töreninde bulunan herkes biat etmiştir.⁹ Yeniçeri alışlagelmiş cülüs bahşişini istemiş ve padişah cülüs bahşışı ile birlikte maaşlarını da yükseltmek için hazineyi açmıştır.¹⁰ Devlet geleneği olarak padişah definlerinden önce cülüs törenleri olmak zorunda idi. Kanuni de bu geleneğe uymuş ve siyah kıyafeti ile cülüs törenine katılmıştır.¹¹

Dönemin kaynakları onun cülustan sonraki faaliyetlerinin adaleti tesis etmek ve halkını korumaya yönelik hizmetlerde yoğunlaştığını kaydetmişlerdir. Bu çerçevede; Yavuz tarafından Tebriz ve Kahire'den sürgün edilen sayısı altı yüz ile sekiz yüz arasında değişen sanatçı ve emirlere dönüş izni verilmiş, İranla olan ipek ticaret yasağını kaldırmış ve bu yüzden mallarına el konulanların zararlarını hazineden karşılamıştır. Halka sıkıntı veren idareci ve askerleri cezalandırarak genel bir düzenlemeye gidilmesini sağlaması örnek olarak verilebilir.¹²

Ayrıca bir süre sonra Yavuz'un Kahire'den İstanbul'a getirttiği son Abbasi halifesi Mütevekkil-Alellah'ın Mısır'a dönmesine müsaade etmiştir. İbrahim Paşa'nın

⁶ Feridun Emecen, "Süleyman I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 63.

⁷ Emecen, "Süleyman I", c. 38, 63.

⁸ Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999), 47; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 307; Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, nşr: Bekir Sıtkı Baykal (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), I, 2.

⁹ Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri*, 49.

¹⁰ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, V, 13; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 302.

¹¹ Ertuğ, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülüs ve Cenaze Törenleri*, 57.

¹² Feridun Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 114; Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1989), X, 314.

düğününde alimlere ‘halifeten fi’l-arz’ ayetini yorumlatması ile birlikte bu iki olayla kendi hilafetine adeta zemin hazırladığı düşünülmektedir.¹³

Dönemin önemli siyasi olayları;

a- Selim’in (Kanuni’nin babası) mükafat olarak Suriye valiliğine atadığı Canberdi Gazali, I.Selim’in vefatını fırsat bilip hükümdarlığını, istiklalini ilan etmek ve Türk hakimiyetinden çıkmak için isyan başlatmıştır. Bu isyanla kendi adına para bastırıp, hutbe okutmuştur. Bu isyanda ortak hareket etmek için Mısır beylerbeyi Hayır Bey ve Şah İsmail’e de mektup göndermiştir. Bunun üzerine Hayır Bey endişe ile merkezi haberdar etmiş ve Ferhat Paşa kuvvetleri tarafından mağlup edilmiştir.¹⁴ Şah İsmail’in de olaya müdahil olma ihtimali endişe yaratmışsa da isyan kısa sürede bastırılmıştır. Bu olay I. Süleyman’ın saltanatını kuvvetlendirmiştir.

b- Kanuni vergi istemek için Macar kralına gönderdiği elçi Bekram Çavuş’un katledilmesi üzerine Macarlar üzerine bir sefer yapmaya karar vermiştir.¹⁵ Bu yüzden ilk seferini Belgrad’a düzenlemiştir. Bu sefer devletin prestiji açısından büyük öneme haizdir. Belgrad’ın alınması ile bu prestij elde edilmiş ve Avrupa’nın kapısı Osmanlı’ya açılmıştır.(1521) Bu ilk seferin başarılı olması fethin bayram havasında kutlanmasına sebep olmuştur.

Öte yandan Mısır, İran seferlerinde ve Canberdi Gazali isyanı sırasında Halep’in geri alınmasında büyük hizmetleri olan Şehsuvaroğlu Ali Bey, merkezi otoritenin dışına çıkmış ve hakkındaki şikayetleri araştırmak için gelenleri de katletmesi üzerine merkezi otoritenin müdahalesi kaçınılmaz olmuştur.¹⁶

c- Rodos’un Fethi: Mısır ve Suriye’nin alınması güvenlik açısından Rodos’un da alınmasını zorunlu kılmıştır. Rodos’taki şövalyelerin Osmanlı ticaret ve hac gemilerine saldırımları, Cem Sultan’ın oğlunu varis olarak ileri sürmeleri ve Canberdi isyanına yardım etmeleri gibi sebeplerle Rodos’a bir sefer düzenlenmiştir.¹⁷

d- Orta Anadolu’da Bazı İsyanların Çıkması; İran’da Safevî devletinin kurulması Anadolu’da bir takım isyan hareketlerini cesaretlenmiştir.¹⁸

---

¹³ Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I*, 14.

¹⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 308; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, V, 15-16.

¹⁵ Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, V, 17.

¹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 309; Zuhuri Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965), VII, 14-15.

¹⁷ Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I*, 116-117.

¹⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 345.

Kanuni Sultan Süleyman Mohaç seferinden döndüğü sırada (932/1526) Anadolu'da bir isyan ortaya çıkmıştır. Bozok sancağının tahriri (tescil, toprak kaydı) yapılırken Süğlün Koca isimli Türkmen'in tarlasına 200 akçe ağır vergi konulmuştur. Bunun üzerine Süğlün Koca söz konusu duruma karşı çıkmış ve sancakbeyi bu yüzden Süğlün Koca'nın sakalını tıraş ettirmiştir.¹⁹ Bazı memurların halka yaptığı bir takım haksızlık ve zulümlerin de eklenmesiyle Süğlün Koca ve oğlu Baba Zünnun Türkmen aşiretlerinin başına geçerek başkaldırdılar. Bu isyan sonunda Sancak Beyi, Bozok kadısı ile katibini öldürmüşlerdir.(1527)

Anadolu'da çıkan bu ilk isyan hareketinden sonra isyanlar Adana'da Domuzoğlan, Tarsus Yenice Bey, Veli Halife diye bilinen şia taraftarı bir kişinin de Tarsus'ta isyan girişimi ile devam etmiştir.²⁰ Bütün bu isyanlarda Safevi şii etkisini görmek mümkündür.

Kalenderoğlu isyanı (1527): Anadolu'da Bektaşiliğin yayılması için çalışan Kalenderoğlu, Baba Zünnun'un dağılan mensuplarını etrafına toplayarak Orta Anadolu'da bir isyan hareketi başlatmıştır. Kalender'e karşı Sadrazam İbrahim Paşa bir takım siyasi ve idari tedbirler almış ve böylece Kalender'in adamlarını dağıtmaya çalışmıştır.(1527)²¹ Böylece muhtemel yeni bir isyanın önüne geçilmek istenmiştir.

Pargalı İbrahim Paşa'nın İdamı: Kanuni, devlet geleneğini bozarak devşirmeden gelen hasodabaşısı İbrahim Paşa'yı kendisine sadrazam yaparak onu payelerin en büyüğüne erişirmiştir. İbrahim Paşa'nın İran seferi/Irakeyn seferi sırasındaki bazı nedenler öne sürülerek 15 Mart 1536 yılında Kanuni'nin emriyle dilsiz dört cellat tarafından odasında öldürülmüştür. Kanuni'nin neden onun idamına hüküm verdiği tahminden öteye gidememiş gerçek sebebi veya sebepleri bilinmemektedir. Burada dönemin şeyhülislamının bu idamda rolüne bakılacak olursa; İbrahim paşanın kul statüsünde olması şeyhülislam fetvasına ihtiyaç duyulmadığını hükmün Kanuni tarafından verildiğini göstermektedir.²²

Sa'di Sadullah Çelebi'nin yaşadığı dönem genel hatları ile incelenmiştir. Aynı şekilde şeyhülislamlığın geçirdiği tarihi sürecin de genel hatlarının çizilmesinin konunun ehemmiyetinin anlaşılması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir.

¹⁹ O dönem sakalın kesilmesi ağır bir ceza olarak görülmektedir.

²⁰ Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VII, 18.

²¹ Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VII, 22; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, V, 71; Peçevi, *Peçevi Tarihi*, I, 92-93; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III, 347.

²² Danişman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, VII, 32-34.

Şeyhülislamlığın geçirdiği tarihi süreç incelendiğinde, bugünkü Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı faaliyetlerini tek başına yürüten bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.²³

Şeyhülislam ünvanına Hicri IV. / miladi X. asrın ikinci yarısında Horasan'da rastlanmaktadır. Bu asırdan itibaren İslam kelimesi bir takım eklemelerle bazı kimseler için kullanılmaya başlanmıştır. Rüknu'l islam, fahrul islam, şemsül islam vb.²⁴ Aynı zamanda fıkıh alanında uzmanlaşmış alimlere verilen bir şeref ünvanı olarak da literatürde geçmektedir.²⁵

Osmanlı Sultanları kendi soruları ve halkın dini konulardaki problemlerini çözüme kavuşturmak için kuruluşundan itibaren şeyhülislamlık müessesesini her dönem kurum olarak olmasa da bir makam olarak hep bulundurmuştur; kimi zaman adına şeyhülislamlık, kimi zaman meşihat veya müftülük demiştir.²⁶

Şeyhülislam ünvanının ne zaman kullanılmaya başlandığı tam olarak bilinmese de Fatih'in kanunnamesinde şeyhülislamdan 'serdar-ı ulema' olarak bahsetmesi ve şeyhülislam makamının bu kadar önemli seviyeye gelmiş olması göstermektedir ki; Fatih'in babası II. Murad zamanında da bu makamın kurum olarak değilse de yetki olarak olduğunu göstermektedir.²⁷

Şeyhülislam ünvanı Osmanlı devlet teşkilatı içinde ilk defa Fatih Kanunnamesinde görülmektedir. Kanunnamede şeyhülislamın tanımı şu şekilde yapılmıştır: "Ve şeyhülislam ulemanın reysidir ve muallim-i sultan dahi kezâlik serdar ı ulemadır. Vezir-i âzam anları riayeten üstüne almak lazım ve münasıptir. Amma müfti ve hoca sair vüzeradan bir nice tabaka yukarıdır ve tasaddur dahi (üstlerinde yer işgal) ederler."²⁸ Ancak kanunnamede belirtilen şeyhülislamın ulemanın başı sayılması 16.

²³ Ekrem Kaydu, "Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı", *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (1977): 201.

²⁴ Ziya Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi* (İstanbul: Kayihan Yayınları, 1991), 237.

²⁵ Mehmet İpşirli, "Şeyhülislam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 39 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 91; Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 237.

²⁶ Ferhat Koca, "Fetvahâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 12 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 496-497.

²⁷ Kaydu, "Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı", 207; Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 237.

²⁸ Koca, "Fetvahâne", 496-497; Necati Demirtaş, *Fetvaları ile Şeyhülislam Ebussu'ud Efendi* (İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2016), 33; Kaydu, "Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı", 205.

Yüzyıl ortalarına denk gelmektedir. Bu yüzden şeyhülislamlık unvanını ilk olarak İbn Kemal ile Ebu Suud için kullanıldığını öne sürenler de bulunmaktadır.²⁹

Şeyhülislam olan kimselere tarihi süreç içinde bazı özel yetkiler de verilmiştir. Örneğin fetva verme onlara tahsis edilen yetki olup bu yetkiyle birlikte daha çok önem kazanmaya başlamış ve giderek otoritesini hissettirmişlerdir.³⁰

XVI. yüzyılda şeyhülislamın tayini belli bir ilmi birikim ve tahsile sahip ehli ilim arasından sadrazamın padişaha sunması ve padişahın da kabulü ile yapılmaktaydı. Sadrazamın bu atamada etkisini göstermek adına bu sunuş önemlidir.

Rumeli kazaskerliği şeyhülislamlıktan bir önceki basamağı oluşturmakta olup bu uygulama Ebu Suud Efendi ile başlamıştır.³¹ Ondan önceki uygulamalarda bu hiyerarşi pek aranmamıştır. Örneğin; hayatını ve fetvalarını inceleyeceğimiz Sa'di Çelebi, sah-ı seman medreselerinden direk şeyhülislamlığa tayin olmuştur.

Şeyhülislam hayat boyu görevlerine devam ederken bu gelenek Çivizade Muhyiddin Efendi'nin azli ile bozulmuştur. Şeyhülislam azillerinde de atamalarında olduğu gibi sadrazam etkiliydi. Tarihte şeyhülislamlara verilen en ağır ceza ölüm cezasıdır.³² Bu çerçevede idam edilen şeyhülislam Ahizade Hüseyin, Hocasade Mesut ve Seyyid Feyzullah Efendilerdir. İdamlarının nedenleri toplumda bozgunculuk çıkarma ve görevlerini kötüye kullanmadır.³³ Ancak idam edilen şeyhülislamın dönemlerindeki alimler onların idamına üzüldükleri için adı geçen şeyhülislam için şehit demişlerdir.

Şeyhülislamın başlıca görevleri dini, siyasi, idari konularda insanların karşısına çıkan sorunları Hanefi fıkhına göre cevaplandırmak olsa da devlet politikaları hakkında da fetva vermişlerdir. Ayrıca zamanla kadıların, müderrislerin, imam hatiplerin ve müftülerin ataması da şeyhülislamlara bırakılarak görev alanları genişletilmiştir.³⁴ Böylece şeyhülislam günümüzün hem adalet bakanlığı hem milli eğitim bakanlığı hem de diyanet işleri başkanlığı görevlerini yerine getirmişlerdir.³⁵

Şeyhülislamlık Molla Fenâri ile başlayıp (1424) Medeni Mehmet Nuri Efendi (1922) ile son bulan 498 yıllık bir tarihe sahiptir. Bu tarihi süre içinde 132 tane

²⁹ Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 242.

³⁰ Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 238.

³¹ İpşirli, "Şeyhülislam", 92; Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 247.

³² İpşirli, "Şeyhülislam", 93.

³³ İpşirli, "Şeyhülislam", 93; Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 246.

³⁴ İpşirli, "Şeyhülislam", 94; Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 250.

³⁵ Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 251.

şeyhülislam görev yapmış ve bu şeyhülislamlar 182 atama ile göreve gelmişlerdir. Onlardan 25 tanesi ikişer defa, 8 tanesi üçer defa, 3 tanesi dörder defa şeyhüislamlık makamında bulunmuştur.³⁶

Şeyhülislamın azil yolu ise Çivizade Muhyiddin Efendi³⁷ ile açılmış ve ondan sonra devam etmiştir. Sadrazamla anlaşamama ve birtakım hususlar azillerin nedenleri arasında gösterilebilir.³⁸

---

³⁶ İpşirli, “Şeyhülislam”, 94.

³⁷ Şeyhülislam Çivizade, Para vakıflarına karşı çıkması, Mevlana’ya ve İbn Arabi’ye bazı sözler sarfetmesinden dolayı azledilmiştir.

³⁸ Kazıcı, *İslam Müesseseleri Tarihi*, 245-246.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE FİKHİ GÖRÜŞLERİ

1.1. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN HAYATI

Osmanlı Devleti'nin onuncu Şeyhülislamı olan Sa'di Sadullah Çelebi'nin tam ismi Sadullah Sa'di b. İsa b. Emirhan ed-Dadayi el Kastamoni'dir.³⁹ Sa'di Çelebi kaynaklarda; Muhaşşi-i Beyzavi, Mevlana Sa'di ve Saduddin-i 'Sa'di⁴⁰ olarak zikredilmektedir. *Fetava-yı Sa'diyye* adlı mecmuada ise imzasını Sa'd diye attığı görülmektedir.⁴¹

Sa'di Çelebi'nin doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan bir eserin zahriyesine yazdığı notta mülazamet olduğu tarihi 25 Kasım 1505 olarak kaydetmiştir.⁴² Kaç yaşında mülazım olduğuna dair bir bilgi bulunmamakla birlikte, Osmanlı ilmiye teşkilatında mülazım olma yaşının yirmi - otuz yaş aralığında olduğu düşünülürse, Sa'di Çelebi'nin de yirmi ile otuz yaş arasında bir müderris adayı olduğu söylenebilir. Buradan hareketle onun doğum tarihinin 1475-1485 olduğunu düşünmek mümkündür. Doğum yeri ile ilgili olarak da Kastamonu'nun Daday ilçesinin Ayandon nahiyesi⁴³ zikredilmektedir.

Sa'di Çelebi, çocukluk çağında babasıyla İstanbul'a gelmiş ve burada ilim tahsiline başlamıştır. İlköğrenimini Aksaray Murad Paşa Camiinde imam olan ve aynı

---

³⁹ Taşköprülüzâde İsamüddin Ebü'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş- Şaka'î kun'n- Numaniyye fi ulemâi'd-devleti'l-Osmaniyye Osmanlı Alimleri* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 134; Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, haz: Ahmet Remzi Akyürek (Ankara: Bizim Büro Basımevi Yağın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti, I-II-III, c. II, 2000), 323; Süleyman Sadeddin Müstekîmzade, *Devhatü'l Meşayih*, (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Aşirefendi Koleksiyonu, nr. 251), v. 8a.

⁴⁰ Mustafa Özel, "Molla Sa'di Çelebi Dâru'l-Kurrâsı Vakfiyesi", *İstem*, sy. 13 (2009): 156; Bursalı Mehmet Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, II, 323.

⁴¹ Sa'di Çelebi, *Fetava-ı Sa'di Efendi*, (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, n. 1073), v. 2-115.

⁴² Sami Arslan, "Bilgiyi İstinsahla Çoğaltmak, Osmanlı İlim Kamuoyunda Bilginin Dolaşımı (İznik Medresesi-Süleymaniye Medreseleri Dönemi)", (Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü 2019), 219.

⁴³ Mecdî Mehmed Efendi el-Edirnevî, *Şakâik-i Nu'mâniyye ve Zeylleri: Hadâiku's-Şekâik*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989), 443.

zamanda ilmi ile şöhret olmuş ulema arasında olduğu rivayet edilen babası İsa Çelebi'den almıştır.⁴⁴ Sa'di Çelebi'nin ailesi hakkında ayıntılı bilgi bulunmamakla birlikte Dar'ül kurra'sının vakfiyesindeki kayıttan bir kız kardeşinin olduğu⁴⁵ anlaşılmaktadır.⁴⁶ Yine aynı vakfiyenin son kısmında Mustafa isminde bir erkek kardeşinden bahsedilmektedir.⁴⁷ Üsküdar mahkeme kayıtlarında birden çok eşinin bulunduğu eşlerinden birinin isminin ise Gülahmer bt. Abdullah olduğu zikredilmektedir.⁴⁸ Yine aynı mahkeme kayıtında Fazlı Çelebi b. İsa'dan erkek kardeşi olarak bahsedilmektedir.⁴⁹ Kadı Beydavi'nin tefsirine yazdığı haşiyesinin kenarına düşülen notta haşiyeyi bir araya getiren iki kişiden birinin Sa'di Çelebi'nin oğlu Pir Mehmet olduğu not edilmiştir.⁵⁰ Nev'izade eserinde Sa'di Çelebi'nin oğlunun müderris olduğunu belirtmektedir.⁵¹ Bununla beraber ilmiye sınıfından Ahizade Halimî Efendi (1013/1604)'nin Sa'di Çelebi'nin torunlarından olduğu belirtilmektedir. Ahizade, Ebu Suud'un talebelerinden olup, kazaskerlik makamına nail olmuş ve İstanbul'da vefat etmiştir. Ahizade Halimî Efendi'den yedi yıl sonra vefat eden, Mısır mollalığı yapmış oğlu Yahya Efendi'nin de Şam'da medfun olduğu bilinmektedir.⁵² Tüm bu kayıtlardan şu ortak sonuca ulaşılabılır: annesi, babası, eşi, oğlu, erkek ve kız kardeşi hakkında bilgi bulunmaktadır. Ailesinin (varsa) diğer fertleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1.2. SA'Dİ ÇELEBİ'NİN HOCALARI

Sa'di Çelebi öğrencisi Molla Necmeddin b. Muhammed'in icazetnamesinde İbn Yahya el-Ensari, Yusuf b. Hasan el-Huseyni ve Muhammed b. İbrahim es-Samedini'yi

⁴⁴ Taşköprülüzade, *eş- Şaka'i kun'n- Numaniyye*, 134; Richard Cooper (R.C.) Repp, *The Müfti Of Istanbul, A Study in the Development of the Ottoman Learned Hierarchy*, (London: Ithaca Press, 1986), 240.

⁴⁵ “Bağışladığı yüz bin dirhem için şu kaydı düşmüştür. Her gün iki dirhem, ehli Kur'an'dan iki salih insana, anne babası ve kız kardeşinin ruhlarına her gün birer cüz okuma karşılığında verilmesini istemektedir. Hava şartları ne olursa olsun bunu terk etmemelerini vurgulamaktadır. Bu düşünceden hareketle, günümüzde vefat edenin arkasından Kur'an okunur mu ve Kur'an okuyana para verilebilir mi sorularına cevap niteliğindedir.

⁴⁶ Sa'di Çelebi, “*Vakfiyye-i daru'l kurra li'l-molla Sa'di*” Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 28b 33b.

⁴⁷ Sa'di Çelebi, “*Vakfiyye-i daru'l kurra li'l-molla Sa'di*” Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr. 36b.

⁴⁸ Üsküdar Mahkeme kayıtları, nr. 404/47b-4.

⁴⁹ Üsküdar Mahkeme kayıtları, nr. 405/47b-5.

⁵⁰ Ersin Çelik, “Şeyhülislam Sa'di Çelebi ve Kadı Beyzavi Haşiyesinin Değerlendirilmesi”, 643.

⁵¹ Nev'izade Atayı, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fi tekmileti 'ş-şakâ'ik*, Haz: Suat Donuk (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017), I, 302.

⁵² Ali Fikri Yavuz ve İsmail Özen, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral yayınevi, 1972), I, 246.

hocaları arasında zikretmektedir.⁵³ Mülazemetini ise hizmetine girdiği⁵⁴ ve himayesinde olduğu Mevlana Muhyiddin Mehmed Samsunizade'den almıştır.⁵⁵ Samsunîzade, Alaeddin Arabî'nin öğrencilerinden olup çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Taftazani'nin *Telviḥ*'ine, Cürçani'nin *Tecrid* şerhine haşiyeler yazmıştır. Sultan I. Selim tarafından Edirne kadılığına atanmış ve bu görevinde iken vefat etmiştir.(929/1522)⁵⁶ Sa'di Çelebi hocası Samsunî'yi; “şöhreti Seyyid Şerîf gibi ufukları kuşatan insanlığın üstadı, güneş gibi tarife ihtiyacı olmayan”⁵⁷ diyerek hayırla yad etmektedir. Sa'di Çelebi'nin tefsir ilminde mahir olması, hocası Samsunizade'nin tefsir ilmindeki birikiminin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. İhtilaf olmakla beraber Sa'di Çelebi'nin hocaları arasında şeyhülislam Kemalpaşazade de zikredilmektedir.⁵⁸

1.3. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN YAPTIĞI GÖREVLER

Sa'di Çelebi medrese eğitiminin ardından sırasıyla; Başçı İbrahim (Ravvas) medresesinde, Edirne'deki Taşlık medresesinde günlüğü 30 akçeden (921-922/1515-1516), İstanbul'daki Mahmud Paşa medresesinde (922-925/1516-1519), Bursa'daki Sultan Murad medresesinde daha sonra ise Sahn-ı Seman medreselerinde (928/1521-1522) müderris olarak görev yapmıştır.⁵⁹ Daha sonra 1522 yılında İstanbul'da kadı olan Sa'di Efendi on yıl⁶⁰ bu görevi ifa ettikten sonra azledilerek 100 dirhem maaşla tekrar Sahn-ı Seman'a (940/1533) müderris olarak geri dönmüştür.⁶¹

Osmanlı Devletinde İstanbul kadısı, “tahtgâh-ı selâse” denilen Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarının en yüksek derecelisidir ve resmi merasimlerde beylerbeyleriyle

⁵³ R.C. Repp, *The Müfti Of Istanbul*, 240; Mehmet İpşirli - Ziya Demir, “Sa'di Çelebi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 35 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 404.

⁵⁴ Mecdi, *Hadâiku 'ş-Şekâik*, 444.

⁵⁵ Taşköprülüzade, *eş- Şaka' i kun 'n- Numaniyye*, 134.

⁵⁶ İsmail Çiftçioğlu, “XV. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatında Sâdeddin Taftâzânî ve Seyyid Şerif Cürçânî Etkisi”, 38; *ICANAS Bildiriler*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, (2008), 97; Ahmet Furat-Abdullah Tırabzon, “Şeyhülislam Sa'di Çelebi'nin Fetvalarının Toplandığı Mecmûalar”, *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası*, İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar. Ed. Ömer Mahir Alper ve Müstakim Arıcı. (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), 179.

⁵⁷ Arslan, “Bilgiyi İstinsahla Çoğaltmak, Osmanlı İlim Kamuoyunda Bilginin Dolaşımı (İznik Medresesi-Süleymaniye Medreseleri Dönemi)”, 219.

⁵⁸ Ahmet İnanır, “İbn Kemal'in Fetvaları Işığında Osmanlı'da İslam Hukuku”, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008), 20.

⁵⁹ R.C. Repp, *The müfti of Istanbul*, 241, Taşköprülüzade, *eş- Şaka' i kun 'n- Numaniyye*, 700.

⁶⁰ Mecdi bu sürenin 11 yıl olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. *Hadâiku 'ş-Şekâik*, 443.

⁶¹ R.C. Repp, *The Müfti Of Istanbul*, 242; Taşköprülüzade, *eş- Şaka' i kun 'n- Numaniyye*, 134; İpşirli - Demir, “Sa'di Çelebi”, 405; Abdülkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972), 23.

aynı derecede tutulmaktadır.⁶² İstanbul gibi merkezi bir yerde on yıl kadılık yapması Sadi Çelebi'nin bu görevi hakkıyla yerine getirdiğini göstermektedir. Yine bu çerçevede Sa'di Çelebi İstanbul kadılığı döneminde sosyal ve dini bir mesele haline gelen Molla Kabız'ın yargılanmasında İstanbul kadısı olarak görev yapmıştır.⁶³ Bu olaya kısaca değinecek olursak;

Molla Kabız (ö./1527) meselesi sadece onun idamından ibaret olmayıp o devirde Avrupa'da insanlar dini inançları yüzünden eziyetlere maruz kalırken hatta diri diri ateşe atılırken Osmanlı'da fikirlere ancak fikirle karşılık verildiğini göstermek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Olayın bu yönünü divan katibi sıfatıyla bizzat olaya şahit olan Celalzade Mustafa Çelebi nakletmiştir.⁶⁴

Molla Kabız aslen İranlı olup, tahsilini Anadolu'da yapmış ve ilmiye sınıfına mensup bir kimsedir.⁶⁵ Molla Kabız Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'den daha üstün olduğu fikrini ileri sürüp yaymaya çalıştığı için Divan-ı Humayûn'da yargılanmış ve idamına hükmedilmiştir.⁶⁶

Molla Kabız meselesinin çözümü için kazaskerler görevlendirilmiş ancak kazaskerler açıklama yapmadan onun sadece idamını isteyebilmişler, bu konuyla ilgili tatminkar cevap verememişlerdir. Bunun üzerine Pargalı İbrahim Paşa tarafından Kemalpaşazade ve İstanbul Kadısı Sadeddin⁶⁷ çağrılarak yeni bir mahkeme kurulmuştur. Kemalpaşazade onun ayet ve hadisleri yanlış anladığını ve fikirlerinde tutarsız olduğunu kazaskerlerin tersine gayet yumuşak bir üslup ve tutarlılıkla ortaya koymuştur. İbn Kemal ve Sa'di Çelebi ayrıntılı ve rasyonel bir şekilde Molla Kabız'ın iddialarını çürütmüşlerdir. Bunun üzerine Şeyhülislam Kemalpaşazade, Molla Kabız'ın zındıklık suçu işlediğine hükmetmiştir. İstanbul kadısı Sadi Çelebi ise Kabız'ı, iddialarından vazgeçip Ehli Sünnet inancına dönmeye davet etmiş ancak o kabul etmemiş ve Molla Kabız'ın idamına hükmedilmiştir. Kemalpaşazade bu olay vesilesiyle

---

⁶² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1988), 89.

⁶³ Çelik, "Şeyhülislam Sa'di Çelebi ve Kadı Beyzavi Haşiyesinin Değerlendirilmesi", 639.

⁶⁴ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli ve Haritalı* (Ankara: TTK. Yay., 2011), II, 870.

⁶⁵ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli ve Haritalı*, 870.

⁶⁶ İlyas Üzümlü, "Molla Kabız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 254-255.

⁶⁷ Solakzade bu olay minvarında Sa'di Çelebi'den şöyle bahsetmektedir: "zifunun üstad, maruf ve pek çok marifetiyle temiz zatı donanmış Sa'di Efendi bilgili kadı hazretleri"; Vahid Çabuk, *Solak-Zade Tarihi* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1989), II, 159.

zındıklık konusunda bir risale kaleme yazmıştır.(1527)⁶⁸ Molla Kabız'ın yargılamasından da görüldüğü üzere 16. yüzyıl akaid açısından kızılbaşlık ve onlara ait birtakım ritüellerinin sorgulandığı bir dönemdir. Bu yüzden Sa'di Çelebi'nin Millet Kütüphanesi'nde bulunan, bu konularla ilgili fetvalarının konuyla bağlantısı olduğu için burada vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.⁶⁹

⁶⁸ Üzüm, "Molla Kabız", 254-255; Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli ve Haritalı*, 870; Peçevi, *Peçevi Tarihi*, 95-96.

⁶⁹ Sa'di Çelebi, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Arabi Koleksiyonu, nr. 1173, vr. 74-81.

"Bu yazılan fetvâlar merhûm Sa'dî Çelebi fetvâlarıdır ki zikir olundu.

Mesele: Fî zamânına olan mutasavvîfenin hareket-i devriyesine mübâhdır deyü itikâd etmek şer'an küfür müdür?

El-Cevâb: Küfürdür. Başın ve belin oynadub elin ve ayağın salarsa halka-i zikirde edüb sonra helâl derse."

"Mesele: Raks nedir?

El-Cevâb: Ol hareket-i şenî'adır ki halka-i zikirde sûfiler iderler."

"Mesele: Semâ' nedir?

El-Cevâb: Zikir avazasın işitmekdir. Ol sebep ile şevke gelüb kalkub devretmekde semâ' itlâk ederler. Onun hurmetinde ihtilâf ederler vardır amma başını ve belini eğüb büküb elin ve ayağın salacak olursa raks olur. Bi'l-ittifâk harâmıdır."

"Mesele: Devrân ile kalkub zikrullâh eden ve hulline itikâd ve musır olan sûfilere verilen sadaka ve zekât sevâb yerine geçer mi?

El-Cevâb: Geçmez."

"Mesele: Fî zamânına olan mutasavvîfenin hareket-i devriyesi mübâhdır deyü itikâd üzere fevt olan kimsenin hâli nice olur?

El-Cevâb: Sâir keferenin hâli nice ise öyle olur. Hareket-i devriyeden murâd etdikleri fiil-i şenî' ise."

"Mesele: Raks helâldir diyenleri ne tarikle tekfir ederler deyü suâl olunan fetvânın cevâbında icmâ' iledir. Hiçbir müctehid zâhib olmamıştır. Hullüne deyü verilmiş ammâ Şâfi'î rahimahullâhdan "er-raksu leyse bi-harâm" deyü bu naklin sihhatini takdîrce hurmetine icmâ' nice olur ve icmâ'la tekfir olunur diyen nicedir?

El-Cevâb: İmâm-ı Şâfi'î rahimahullâhdan hullüne kavil naklolunan raks sûfilerin ihtirâ' etdüğü raks değildir. Fi'l-hakîka keferenin hurûs depmesidir bu raks "men teşebbehe kavmen fehüve minhum."

"Mesele: El ele alub zikrullâh eylemek helâldir diyen tâifenin havâyici için tekkelerine nesne vakf eylemek şer'an câiz midir?

El-Cevâb: Câiz değildir."

"Mesele: Zeyd el ele alub dutub kalkışı kalkışı zikrullâh eylemek helâldir dese şer'an Zeyd'e ne olur?

El-Cevâb: Tevbe istiğfâr ve tecdîd-i nikâh lâzım olur."

"Mesele: Sûfiyyûn tâifesinden bazı kimesneler meşâyih-i selef edegeldiklerin biz dahî ederiz devrânla zikrullâh helâldir deyüb memnû' olmayub etseler ol vilâyetin kâdıları onları nitmek gerek?

El-Cevâb: Tazîr-i belîğ idüb şehirden sürmek gerektir. Tâife-i dâldir. Def'i vâcibdir. Ahmed bin Kemâl."

Mesele: Hürmeti icthâd ile sâbit olunan müstehallî kâfir olmayıncak raks helâldir diyen tâife-i mutasavvîfe ne vechile tekfir edilir?

El-Cevâb: İcmâ' vardır deyü ederler. Helâldir diyemez hiçbir müctehid ihtilâfları ol raksdaki sofiler iderler hiçbir Müslüman ona ibâdet demez. Bid'at ve dalâletdir. Küfre yetişdirir."

"Mesele: "Alâ vechi'd-devr ve'r-raks zikrullâh" helâldir diyen tâifenin imâmeti câiz midir? İktidâ eden kimesnenin namâzının îadesi lâzım mıdır?

El-Cevâb: İadesi lâzımdır. İhtiyârıyla raks helâldir diyeni tekfir etmişler. Kâfirin imâmeti câiz değildir."

"Mesele: Ayak üzerine devranla zikrullâh helâldir deyü itikâd edüb

İbâdete niyet eden kimesnelere ne lâzım olur?

El-Cevâb: Tecdîd-i îmân gerektir."

"Mesele: Tarîk-i tasavvuf sahîh değildir. Zikir devrânı câiz olmaz mı? Bunların tarîkinde hüd edegelmişlerdir.

El-Cevâb: Tarîk-i tasavvuf sahîh tarîkdir. Nâ-meşrû' irtikâb itmeyincek ammâ idicek fetvâyı ve kelimât-ı ulemâyı bana şeyhim böyle dedi diyecek olursa tasavvuf olmaz."

Mesele: Ref'-i sûretle zikir eylemek şer'an câiz midir?

El-Cevâb: Zikirde ref'-i savt mekrûhdur.

Sa'di Çelebi 940/1533 yılında İstanbul kadılığından azledilmiştir. (Beyzavi Haşiyesinin Meryem Suresinde azlinin 2 Rebiülevvel 940 da olduğu rivayeti bulunmaktadır.)⁷⁰ Sonra günlüğü 100 dirhemle Sahn-ı Semana müderris olarak geri dönmüştür. (940/1533)⁷¹

Sa'di Çelebi aynı yıl (940/1533) şeyhülislam Kemalpaşazade'nin vefatı üzerine şeyhülislam olarak tayin edilmiştir.⁷² Solakzade bu tayin hakkında şöyle demiştir: “Şakirdlerinden (İbn Kemal'in) ihtisas sahibi ve ilimlerin madeni Sa'di Çelebi münasip görülerek müstehak olan mübarek ellerine fetva mansıbı teslim olundu.”⁷³

Şeyhülislamlık makamı için Rumeli Kazaskeri Abdülvasi Çelebi ve Sa'di Çelebi'nin ismi geçmekteyken o gece rüyasında bir kişi Sa'di Çelebi'ye şöyle seslenmiştir:

“Sebeplerin sahibi olan Allah'a dayan!

Rızık geldiği zaman senin kapını çalar”⁷⁴

“Mesele: Cemâ'at-i müslimînden bir kimesne itikâden devranla zikir raks değildir deyü bunun üzerine fevt olsa sâir şerâit-i İslâmî dahî hac gibi zekât gibi savm gibi dahî gayri ne var ise cümlesin edâ etmiş olsa bu makûle kimsenin küfrüne hükmolunur mu?

El-Cevâb: Olunur. Fî zamânına sûflerin halka-i zikirde itdükleri meşiyemesine raks değildir der ise. “

“Mesele: İmâm Şâfi'î rahimehullâh mezhebinde raks helâl olıcak İmâm A'zam rahimehullâh mezhebindeki kimesne raks helâldir dimesiyle ne için kâfir olur?

El-Cevâb: Hiçbir mezhepde raks helâl değildir.”

“Mesele: Tâ'ife-i mutasavvife mescide cem' olub devrânla zikr idüb kalkışsalar huddâm-ı mescid bunları men' itsele tâ'ife-i mezkûrenin bu fiillerinden hasır eskise huddâm-ı mezkûre hizmetlerinde kusûr olub azile müstehak olurlar mı?

El-Cevâb: Azile müstehak olurlar. Menine kâdir olub men etmeyüb müsâhele ederlerse.”

“Mesele: Bir mescide Kur'ân-ı Azîm tefsîr olunurken bir tarafda sofîyyûn ref'-i savtla zikr edüb tefsîr istimâ' olunmağa mâni' olunsalar şer'an sofîyyûna ne lâzım olur?

El-Cevâb: Asim olurlar. Men olunmak gerekdir.”

“Mesele: Sofîlerin imâmeti câiz midir?

El-Cevâb: Değildir.

“Mesele: Sofîyyûn tâ'ifesi cenân önünce ve güyeğüler önünce sokaklarda çağırı

çağırı zikrullâh iderler bu vechile zikrullâh iden kimesnelere şer'an ne lâzım olur?

El-Cevâb: Men'i lâzımdır. Hâkimü'l-vakt olan kimesne ta'zîr-i belîğ etmek gerekdir.

“Mesele: Şeyh Muhyiddin 'Arabî'nin Fusûs adlı kitabına cuhûd-ı te'lîfidir müslümânları dinden çıkarmak için te'lîf olunmuşdur. Buna i'tikâd iden kâfirdir diyen kimesneye şer'an ne lâzım olur.

El-Cevâb: İstiğfâr lâzım olur.”

⁷⁰ Ersin Çelik, “Şeyhu'l-İslâm Sa'di Çelebi ve el-Fevâidü'l-behiyye: Hâşîye 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî Adlı Eserinin Tahlili”, (Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 26.

⁷¹ Mecdi, *Hadâiku's-Şekâik*, 444; Taşköprülüzade, *eş-Şaka'i kun'n-Numaniyye*, 134; İpşirli - Demir, “Sa'di Çelebi”, c. 35, 404.

⁷² İpşirli ve Demir, “Sadi Çelebi”, c. 35, 405; Taşköprülüzade, *eş-Şaka'i kun'n-Numaniyye*, 134; Beyânî Mustafa b. Carullah, *Tezkiretü's-şu'arâ*, haz: İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997), 122.

⁷³ Çabuk, *Solak-Zade Tarihi*, II, 178.

⁷⁴ Arapçası; ‘Sık bi'l-meliki'l-müsebbibi'l-esbâbâ, Er-rızku izâ etake dakka'l-bâbâ’

Ertesi günü kuşluk vaktinde bir çavuş aracılığıyla şeyhülislamlığa atandığı kendisine bildirilmiştir. Sa'di Çelebi bu tarihten itibaren (940) vefat edinceye kadar (ö. 945/1539) (beş yıl) şeyhülislamlık görevini ifa etmiştir.⁷⁵

Sa'di Çelebi'nin şeyhülislam seçilmesinde maktül ve makbül İbrahim Paşa'nın (ö. 942/1536) müdahalesi bulunmaktadır. Şeyhülislam atamalarında vezirlerin etkin olduğu yukarıda bahsedilmiştir. Abdülvasi Çelebi'nin isminin öne çıktığında İbrahim Paşa İrakeyn seferinde idi. Onun yerine vekil olan Ayas Paşa ise Abdülvasi Çelebi'yi ön plana çıkarmıştır. Bu durumdan hoşlanmayan Sadrazam İbrahim Paşa Şeyhülislam adayı olarak Sa'di Çelebi'nin öne çıkmasına gayret etmiştir.⁷⁶

1.4. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ÖĞRENCİLERİ

- 1- Molla Mehmed Hatibzâde (ö. 940/1534),
- 2- Molla Abdülbaki Fenârîzâde (ö. 970/1564),
- 3- el-Molla Cum'a (ö. 972/1566)
- 4- Kırmastîzâde Molla Hüsrev (ö. 967/1561),
- 5-Molla Şemseddin Ahmed Karamanî (ö. 974/1568),
- 6-Molla Halil bin İsa Paşa (ö. 976/1570),
- 7-Molla Necmeddin bin Mehmed (ö. 978/1572),
- 8-Molla Ataullah bin Ahmed (ö. 979/1571),
- 9-Molla Ramazan bin Abdulmuhsin Behiştî (ö. 979/1571),
- 10-Molla Ahmed bin Şeyh Muslihiddin Muallimzâde (ö. 936/1530),
- 11-Şeyhülislam Hamid Efendi (ö. 985/1577),
- 12-Molla Zeynü'l-ibâd Efendi (ö. 984/1576),
- 13-Molla Perviz Efendi (ö. 987/1579),
- 14-Şeyhülislam Şemseddin Ahmed Kadızâde (ö. 988/1580),
- 15-Molla Mustafa b. Ali (Turabîzâde)(ö. 990/1582)
- 16-Molla Dursun b. el-Hâc Murad,
- 17-Molla Nasrullah Efendi,
- 18-Molla Mustafa b. Ali,
- 19-Şeyh Muharrem b. Mehmed,

⁷⁵ Mecdi, *Hadâiku'ş-Şekâik*, 443; Mustafa Hayri Efendi, *İlmiye Salnamesi*, Matbayı amire, 1334, 355.

⁷⁶ İpşirli ve Demir, "Sadi Çelebi", c. 35, 404.

20-Molla Abdurrahman b. Seydî Ali (Kızıl Molla) (ö. 983/1575)⁷⁷

Ayrıca Es-seyyid Ahmed Çelebi b. Mustafa es-Saruhânî Lâlî Efendi (ö. 971/1563) Sa'di Çelebi ile Kemalpaşazade, Ebussuûd gibi şeyhülislamın fetvalarını topladığı bir mecmuasının mukaddimesinde Sa'di Çelebi'nin hocası olduğunu söylemiştir. Sa'di Çelebi şeyhülisamlık makamına geldiğinde onun, Lâlî Efendi'yi fetva kâtipliğine getirdiğini söylemektedir. Sa'di b. Hüsam tertip ettiği İbn Kemal'in Mecmûatü'l-Fetâvâ isimli mecmuasının baş kısmında İbn Kemal'den sonra Sa'di Çelebi'nin de fetva kâtipliğinde bulunduğunu belirtmektedir.⁷⁸

1.5. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN EDEBİ YÖNÜ

Tezkire sahibi Latifi Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sında, Sa'di Çelebi'yi zamanının Seyyid Cürcanisi ve Sa'deddin-i Sani'si olarak zikretmektedir. Aynı zamanda Sa'di Çelebi gibi adaletli, kerem sahibi ve kamil bir kadı gelmediği konusunda alimlerin ve toplumun ileri gelenlerinin ittifak ettiğini söylemiştir.⁷⁹

Şeyhülislam Sa'di Çelebi'nin rubai, beyit ve matla gibi şiirleri bulunmaktadır. Onun ilmi meziyetleri ve faziletleri dışında şairlik yönü fazla bilinmemektedir.⁸⁰ Onun edebi yönüne şu şiirler örnek olarak verilebilir;

Âleme doldu meserret lîk ben şâd olmadım
Kim ben bende bir dem gamdan azad olmadım
Ben nice alam arus-ı baht u devletten murad
İki kadı askerinin birine damad olmadım⁸¹

Sanma bu devri fazıl u kamil zamanıdır
Öldi cihanda fazl işi cahil zamanıdır.⁸²
Ömrümü kesb-i fezailde abes harc eyledim
Cehl ile unvan bulup alemde dil-şad olmadım
Matla: Sanma bu devri fazıl u kamil zamanıdır

⁷⁷ Nev'izade Atayı, *Hadâ'iku'l-hakâ'ik*, I, 282; 320; 343; 435; 478; 509; 544; 566; 579; 617; 740; 761; 764; 783; 794; 797; 829.

⁷⁸ İnanır, "İbn Kemal'in Fetvaları Işığında Osmanlı'da İslam Hukuku", 5.

⁷⁹ Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsuratün-Nuzamâ*, haz: Rıdvan Canım (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 2000), 305.

⁸⁰ Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 306.

⁸¹ Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 306; Bursalı Mehmet Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, II, 323.

⁸² Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 306.

Öldü cihanda fazl işi cahil zamanıdır.⁸³

Câhil u cilt ehl-i kadr oldu,

Lâyık-ı kadr olana gadr oldu.

Şunların yiriydi saf-ı ni'al,

Bu tekaddümle ehl-i sadr oldu

Karadan ol ki ağı seçmez idi

Ruzı ıyd oldu leyli kadr odı.⁸⁴

Beyani, *Tezkiretü's-Şuarası*'nda Sa'di Çelebi'nin, sağlam şiiirlerinin ilmi faziletlerinin önüne geçecek kadar çok olduğunu söylemiştir.⁸⁵

Öpmek istediğim mûzesinin kebkebidur

Kimse dış kayuramaz ana demür leblebidur

Marızı fakaya daru's şifayı la'lünden

Cevab-ı şâfi ile vir şarabı dinarı.⁸⁶

Sa'di Çelebi'ye nazire olsun diye Cevheri Efendi bir fetva talep etmiş ve cevabını şiiirle vermiştir:

Zeyd-i şa'ir şiiiriyle laf urursa vechi var

Hüsn-i razı daldur itdüğü da'va üstüne.⁸⁷

-Yine kendisine mercan tesbihle yasin çevirmenin hangisi efdaldır diye sorulduğunda;

Yûsr tesbih mi mercan mı efdaldır diyü sual olundukta;

Yûsr ü mercan vesile değil vesile-i Rab

Yuri ihlas-i derin ile talep!⁸⁸

Sa'di Çelebi bir gazelinde ise şöyle der:

Ruşen kılan cihanı bugün hüsn-i mahıdur

Meftun iden bu gönlümü çeşm-i siyahıdur

⁸³ Latifi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 306.

⁸³ Beyânî Mustafa b. Carullah, *Tezkiretü's-Şuara*, hz: İbrahim Kutluk, (Ankara: TTK Basımevi 1997), 122.

⁸³ Beyânî, *Tezkiretü's-Şuara*, 122-123; Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuara*, haz: Aysun Sungurhan, (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017), 433.

⁸³ Latifi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 306.

⁸³ Beyani, *Tezkiretü's-Şuara*, 122.

⁸⁴ Latifi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, 306.

⁸⁵ Beyani, *Tezkiretü's-Şuara*, 122.

⁸⁶ Beyani, *Tezkiretü's-Şuara*, 122-123, Kınalızade, *Tezkiretü's-Şuara*, 433.

⁸⁷ Beyani, *Tezkiretü's-Şuara*, 123, Kınalızade, *Tezkiretü's-Şuara*, 434.

⁸⁸ Beyan, *Tezkiretü's-Şuara*, 123, Kınalızade, *Tezkiretü's-Şuara*, 433.

Ebrûları hayali bu yaşlı gözün san
Bahr-i muhît içre gezer iki mâhîdür
Ey gül-‘izâr olan benüm âhumdan it hazer
Gül defterini yile viren bülbül âhîdur.⁸⁹

1.6. SA'Dİ ÇELEBİ'NİN VAKFIYESİ⁹⁰

Sa'di Çelebi bizzat kurmuş olduğu Daru'l Kurra'nın yaşayabilmesi için çeşitli gayrimenkulleri bu Daru'l Kurra'ya vakfetmiştir. Sa'di Çelebi'nin bu vakıflarına ait vakfiye kayıtları Süleymaniye Kütüphanesinde şu koleksiyon numaralarında bulunmaktadır:

- 1- Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 28b-36b olarak belirtilen varakların ilk sayfasında “Vakfiyye-i daru'l kurra li'l-molla Sa'di” kaydı bulunmaktadır.
- 2- Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 3673/04 vr. 24b-27a.
- 3- Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa Koleksiyonu, nr. 518/06, vr. 131a-139a.

Vakfiyenin dili Arapça'dır ve Arapça edebi bir üslupla kullanılmıştır. Bu yüzden yer yer anlaşılması güç ifadeler de bulunmaktadır. Aynı zamanda farklı ilim dallarına atıflar yapılmış vakfın önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Vakfiye öncelikle Allah'a hamd ve peygamberine salat ve selamla başlamaktadır. Vakfiyenin yaklaşık bir sayfası peygamberin sıfatları ve Allah'a niyaza ayrılmıştır. İlk sayfanın sonuna doğru ilimden ilimle amellerin kemal bulacağından bahsetmektedir. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'i 'alemlerin rabbinin kitabı' olarak zikretmekte ve onun önemine sıfatlarını da ekleyerek dikkat çekmektedir. Sayfanın sonunda Hafs rivayetiyle gelen Asım kıraatına olan ilgiye dikkat çekmiş ve Ebu Amr'ın büyük bir alim olduğundan bahsederek onun kıraatinin de onları izlediğinden bahsetmiştir.⁹¹ Daha sonra Şatıbi'ye duyduğu saygı, ifadelerindeki yücelikten anlaşılmaktadır.⁹²

⁸⁹ Filiz Kılıç, “Şairler tezkirelerine göre Kastamonulu Divan Şairleri”, *1. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, 21-23 Mayıs 2000, Kastamonu 2001, 251.

⁸⁹ İpşirli ve Demir, “Sadi Çelebi”, c. 35, 404.

⁹⁰ Bu tezde vakfiyeye ait bilgiler daha sonra yazılmasına rağmen bilgi açısından daha kapsamlı olması nedeniyle Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr. 28b-36b, nüshasından faydalanılmıştır.

⁹¹ Sa'di Çelebi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr. 29.

⁹² Sa'di Çelebi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr. 30a.

Vakfiyenin diğerk sayfasında ‘ademoğlu vefat ettiğinde uę Şey dışında ameli kesilir. Faydalı ilim, hayırlı evlat, sadaka-i cāriye yani faydası kesintisiz devam eden hayır.’ Hadisinden bahseder ve Allah’ın ilk ikisini ona verdiğini sıra uğüncüsüne geldiğini belirtmektedir.⁹³ İlimlerin aslının Kur’an ilmi olduğunu bu yüzden de kendi odasını (Sultan Mehmet Han Camii karŐısı diye belirtmiştir) evinin Kur’an nuruyla aydınlanması için Kur’an ilmi ile uğraŐan hoca ve talebelere tahsis etmiştir. Yine Müslümanların evinde bu bağlamda Rahman’ın arŐına yükselen kandiller bulunduğuna dair bir rivayet nakleder ve evini kıraat okutan ve kıraat okuyan öğrencilerine vakfettiğini belirtmiştir.⁹⁴

Sa’di Çelebi tüm bu kayıtlardan sonra darü’l kurranın giderleri için vakfettiği gayrimenkul ve nakdler ise vakfiyede Şu Şekilde kayıtlıdır;

Nakit olarak binyüz akçe, uę dükkan, Büyük Karaman mahallesindeki on mahzen ve on iki dükkân, Aksaray çarŐısındaki dükkânların tümü Valide Sultan Vakfı bitiŐiđinde iki tek katlı ve iki çift katlı ev. Bunlarla beraber Fatih’te bir ekmek fırını, dört tuvalet, su kuyusu ve küçük bir bahçe bulunmaktadır. Vakıf arazisi üzerindeki dükkanlardan elde edilen gelir. Hatice Sultan Mahallesi’ndeki alt katında mutfak ve beş dükkanı olan çift katlı ev. Alacahamam Mahallesi’ndeki ‘hücurat’ yani bekar odaları.⁹⁵

Darü’l kurranın günlük hizmet giderlerini Şöyle kaydetmiştir;

Darü’l kurranın hocasına yaptığı günlük eğitim öğretim mukabilinde yedi dirhem, müteveliye (yönetici) yöneticilik görevi karşılığında günlük beş dirhem, darü’l kurrada on öğrenci ders okuyacak ve her birine günlük birer dirhem verilecek (toplam on dirhem), Darü’l kurranın hizmetlisine günlük bir dirhem, katibe uę dirhem, İstanbul kadısına ise günlük bir dirhem verilmesi vakfiyede kaydedilmiştir.⁹⁶

Sa’di Çelebi Darü’l Kurra’sını Fatih Camii civarındaki evinin yakınlarına mimarlıkta adından söz ettiren Mimar Sinan’a yaptırmıŐtır.⁹⁷ Bu darü’l kurra Fatih’in Sahnı Seman medreselerinden “Akdeniz Medrese” diye anılan dört bloğun güneybatısında bulunmaktadır. Daru’l kurra yapı itibariyle sanki Fatih medreselerinin bir parçasıymıŐ gibi ona uyumlu bir Şekilde inşa edilmiştir. Bu yapının iki katlı olan yönü Fatih-Malta çarŐına, tek katlı olan taraf ise Fatih Camisinin dış bahçesine

⁹³ Sa’di Çelebi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr. 31a.

⁹⁴ Sa’di Çelebi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu nr. 943, vr.31b.

⁹⁵ Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 31b-32a.

⁹⁶ Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 32a.

⁹⁷ İpşirli ve Demir, “Sadi Çelebi”, c. 35, 404; TaŐköprölüzade, eş- Şaka’i kun’n- Numaniyye, 702.

bakmaktadır.⁹⁸ Yapının çarşıya bakan tarafında üç dükkan bulunmaktadır. Mimar Sinan'ın inşa ettiği darü'l kurraların en güzelleri arasında yerini alan bu yapıda, girişteki cümle kapısından itibaren küçük bir bahçe bulunmaktadır. Buradan mermer merdivenlerle dersane kısmına geçilir. Dershanenin üstü gayet hoş bir kubbe ile kaplanmıştır. Dersliğin ölçüsü yaklaşık olarak 7x7 olup derslik için uygun bir yerdir.⁹⁹

Sa'di Çelebi, darü'l-kurraya kendi kendini idare edebilecek seviyede hatırı sayılır gelir kaynakları bırakmıştır. Vakfiyenin hizmet alanlarını ve gerekli gördüğü hususları ayrıntılı olarak vakfiyesinde kaydettirmiştir.¹⁰⁰ Bu vakfiyenin Esad Efendi Koleksiyonu'ndaki nüshasından vakfiyeyi Ebu Suud Efendi'nin tanzim ve tescil ettiği anlaşılmaktadır.¹⁰¹ (941/1535)

Sa'di Çelebi darü'l kurranın ilk hocası olarak İbrahim Halebi (ö. 956/1549) 'yi atadığını, ondan sonra gelecekler için sınava tabi tutulmalarını vakfiyesinde talep etmiştir.¹⁰² Aşere-takrib konusunda darü'l kurradaki her bir öğrencinin bir okuyuş usulünde uzman olmasını talep eden Sa'di Çelebi derslere devamın önemine dikkat çekmiş, izinsiz devamsızlık yapılmamasını istemiştir. Öğrencilerle ilgili hususları ayrıntılı bir şekilde vakfiyesinde belirtmiştir.¹⁰³

Sa'di Çelebi vakfa bağışlanan nakitten de salih iki kişiye günlük birer dirhem verilip anne, baba ve anne baba bir kız kardeşi için birer cüz okumalarını, ne olursa olsun terketmemelerini istemiştir.¹⁰⁴

Bu vakıf kuruluşundan (940/1535) itibaren 1916 yılına kadar bazı aksamalar olsa da uzun yıllar ayakta kalabilmeyi başarmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu binayı Diyanet İşleri Başkanlığı'na devretmiş ve bina 1989 yılında yeniden açılmıştır. Bu darü'l kurranın bahçesinde bir mezar bulunmaktadır. Mezar taşından mezarın Carullah Veliyyüddin Efendi'ye (1738) ait olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

⁹⁸ Recep Akakuş, "Şeyhu'l-İslam Sa'di Çelebi ve Dâru'l-Kurrâsi", *Diyanet Dergisi*, XXV/2 (1989): 97.

⁹⁹ Akakuş, "Şeyhu'l-İslam Sa'di Çelebi ve Dâru'l-Kurrâsi", 98.

¹⁰⁰ Akakuş, "Şeyhu'l-İslam Sa'di Çelebi ve Dâru'l-Kurrâsi", 98.

¹⁰¹ Sa'di Çelebi, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, nr. 3673/04, vr. 24b-27a.

¹⁰² İpşirli ve Demir, "Sadi Çelebi", XXXV, 404; Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 32b.

¹⁰³ Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 31b.

¹⁰⁴ Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 34a.

¹⁰⁵ Akakuş, "Şeyhu'l-İslam Sa'di Çelebi ve Dâru'l-Kurrâsi", 108.

Sa'di Çelebi ömrünün son beş yılını şeyhülislam olarak geçirmiş ve bu görevde iken 2 Şevval/1539 tarihinde İstanbul'da ahirete irtihal etmiş ve Eyüp'te Gufran mezarlığına defnedilmiştir.¹⁰⁶

Onun vefatıyla ilgili olarak “Bekaya geçti Saadettin-i sani”¹⁰⁷ notu tarihe düşülmüştür.¹⁰⁸ Mevlânâ Kandî ise, “Didi Kandî anun mevtine târih Bekaya göçdi Sa'de'ddîn-i sâni” beyiti ile Sa'di Çelebi'nin ölümüne tarih düşmektedir.¹⁰⁹ Sa'di Efendi Naziat suresinin başına yazdığı notta; “Nikris (gut) hastalığından dolayı çok şiddetli ağrıma olmasına rağmen bu sûreye ta'lik yazmaya başladım. Allah şâfiî'dir”¹¹⁰ diyerek son zamanlarının ağırlı geçtiğini belirtmiştir.

1.7. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ŞAHSİYETİ

Sa'di Çelebi kadılık görevi sırasında halka karşı iyi davranmış bu sebeple de halk ondan memnun kalmıştır.¹¹¹ Bunun sonucu olarak da on yıl İstanbul gibi devletin merkezinde kadılık yapabilmıştır. Müftü/sheyhülislam olunca fetvalarında gayet isabetli cevaplar vermiştir. Sa'di Çelebi yadettiği kimseler için hayırdan başka söz sarfetmemiştir.¹¹² Dönemin şairlerinden Latifi onun hakkında şöyle söylemiştir; Bunun gibi kadı-i a'del-i, hakim-i ekmele gelmedi Herkesin katında makbul bir fazıl-ı kamil idi.¹¹³

Sa'di Çelebi üslubuna ve adab-ı muaşeret kurallarına özellikle dikkat ederdi. Eğitim faaliyetleri sırasında öğrencilerine ders verirken de üslubuna ve adab-ı muaşeret kurallarına dikkat eder ve edilmesini isterdi. Darü'l kurrasına ait vakfiyesinde öğrenciler için düştüğü kayıt da bu hassasiyetini destekler mahiyettedir.¹¹⁴ Darül kurrada dersler sabah namazına müteâkip başlar, münazara usulü üzerine devam ederdi ve öğrencilerden gelen isabetli görüşleri kaydederd. İlme olan büyük tutkusundan dolayı araştırmaları takip eder ve kendi alanı veya diğer alanlarla ilgili çıkan her kitabın elinde

¹⁰⁶ Abdulkadir Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamları* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972), 21; Taşköprülüzade, *eş-Şaka'i kun'n-Numaniyye*, 700.

¹⁰⁷ Birinci Sadeddin, Sadeddin Teftazani'dir. Bazı kelami görüşlerinden dolayı Sadi Çelebi Sadeddin Taftazani ve Seyid Şerif Cürçani'ye benzilmektedir. Bu yüzden Sadeddin-i Sani diye anılmaktadır.

¹⁰⁸ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, II, 323.

¹⁰⁹ Latifi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 306.

¹¹⁰ Ersin Çelik, “Şeyhu'l-islâm Sa'di Çelebi ve el-Fevâidü'l-behiyye: Hâşiye 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî Adlı Eserinin Tahlili”, (Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 35.

¹¹¹ Taşköprülüzade, *eş-Şaka'i kun'n-Numaniyye*, 134; Taşköprülüzade, *Osmanlı Alimleri*, 702.

¹¹² Taşköprülüzade, *eş-Şaka'i kun'n-Numaniyye*, 134.

¹¹³ Latifi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 306.

¹¹⁴ Bknz., Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 943, vr. 31b-32a.

olmasını ister, mutlaka alırdı. Bu sayede farklı alanları da kapsayan zengin bir kütüphaneye sahip olmuştur.¹¹⁵

Öğrencilerinden, Kızıl Molla diye tanınan Abdurrahman b. Ali (ö. 983/1575) hocası Sa'di Çelebi hakkında onun rivayet ve dirayet konusunda herkes tarafından mahir görüldüğünü, derin bir ilmi kişiliğe sahip olduğu konusunda herkesin ittifak ettiğini söyler. Kızıl Molla *el-İnaye*'nin mukaddimesinde hocasının çok ağır çektiğini buna rağmen derslere devam ettiğini, ilmin, ders müzakerelerinin ona ilaç gibi geldiğini ifade etmiştir.¹¹⁶

Vefatında “bekaya göçti Sa'dettini Sa'ni” diye tarihe not düşülmesi ve Latifi'nin de ondan zamanının Seyyid Cürcani'si ve Sa'deddin-i Sani'si idi (ikinci Sa'deddin)¹¹⁷ diyerek bahsetmesi Sa'di Çelebi'nin yaşadığı dönemde ilmiyle amil olan -birinci Sa'deddi- Sa'deddin Taftazani'ye (792/1390) benzetildiğini göstermektedir.

1.8. SA'Dİ SADULLAH ÇELEBİ'NİN ESERLERİ ¹¹⁸

Sa'di Çelebi'nin birçok konuda ilmi çalışmaları bulunmakla birlikte tefsir ve fıkıh alanlarındaki eserleri diğer eserlerine göre daha çok ön plana çıkmaktadır. Onun eserleri genel olarak öğrencileri ile derslerdeki mütalaları sonucu ortaya çıkmış, ta'likat ve haşiye türüne ait eserlerdir. Eserlerinin başlıcaları şunlardır;

1.8.1. Fıkıhla İlgili Eserleri

1.8.1.1. Haşiye ale'l- İnaye fi Şerhi'l-Hidaye ¹¹⁹

¹¹⁵ Taşköprülüzade, *eş- Şaka'i kun'n- Numaniyye*, 700.

¹¹⁶ Ersin Çelik, “Osmanlıda Hoca-Talebe İlişisine Güzel Bir Örnek: Şeyhülislam Sa'di Çelebi ve Amasyalı Kızıl Molla” *Uluslararası Amasya Alimleri Sempozyumu*, (Amasya: 2017), 294.

¹¹⁷ Ahmet Remzi Akyürek, Bursalı Mehmet, *Osmanlı Müellifleri*, 323.

¹¹⁸ Eserlerin tespitinde İSAM Türkiye Kütüphaneleri Katalog Tarama Programından faydalanılmıştır.

¹¹⁹ Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, nr. 1092-1093-1094-, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, M. Hilmi-F Fehmi, nr. 425-005, Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi, 2083 Süleymaniye: Amcazade, 182, 183; Atıf Efendi, 809; Ayasofya, nr. 76; Carullah, nr. 641; Damad İbrahim, nr. 617, 618, 619, 620; Esad Efendi, nr. 634; Fatih, nr. 1616, 1617, 1618, 1619; Giresun, nr. 3403; Hacı Beşir Ağa, nr. 230, 231, 232; Halet, nr. 104; Hacı Hüsnü Paşa, nr. 444; Hacı Mahmud Efendi, nr. 997; Hacı Selim Ağa, nr. 311; Hamidiye, nr. 470, 646; Harput, nr. 76; İsmihan Sultan, nr. 183; İzmirli İsmail Hakkı, nr. 563, 571; Kadızade Mehmet, nr. 139; Kılıç Ali Paşa, nr. 361; Koca Ragıp Paşa, nr. 380, 489, 490, 491; Köprülü, nr. 558, 1476, 1477, 1483, 1487, 1488, 1491; Laleli, nr. 434, 620, 865, 874; Mehmet Ağa Camii, nr. 78; Mesih Paşa, nr. 32, 33, 34, 35; Murad Molla, nr. 791; Pertev Paşa, nr. 173; Serez, nr. 679; Şehid Ali Paşa, nr. 672; Ş. Esad Efendi Med., nr. 76; Tırnovalı, nr. 703; Yazma Bağışlar, nr. 1887; Yozgat, nr. 167; Topkapı Ahmed III, nr. 920, 921, 922, 923; Amasya Beyazıt İl Halk Ktp., nr. 266; Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fak. Ktp., Genel, nr. 4061; Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., nr. 4342, 5564; Diyarbakır İl Halk Ktp., nr. 464; Diyanet İşleri Başkanlığı Ktp., nr. 528; Edirne Selimiye Yazma Eser Ktp., nr. 300, 303, 317; Gazi Hüseyin- Begova Biblioteka Sarayevu, nr. 653, 2622; Gazi Üniversitesi

Bu eser Burhaneddin Merginani'nin *el-Hidaye* adlı meşhur Hanefî kaynağına, Baberti'nin yazdığı *el-Înaye fî Şerhi'l-Hidâye* şerhi üzerine yazılmış haşiyedir. Eser, öğrencilerinden Abdurrahman b. Ali tarafından hocasının notları birleştirilerek meydana getirilmiştir. Bu eser, *el-Înaye* ile birlikte basılmış ve halen *el-Înaye*'nin en yaygın haşiyesi olarak kullanılmaktadır.¹²⁰ Bu eser *Hidaye*'nin meşhur şerhleri ve bu haşiyesi ile birlikte Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye tarafından on cilt halinde Beyrut'ta basılmıştır. Bu kitapta; *Hidâye* metni, İbnü'l-Hümâm (ö.861/1457)'ın *Hidâye*'ye yazdığı *Fethu'l-Kadir* isimli şerhi ve Bâberti'nin *Înâye* şerhi ile birlikte bu haşiye yer almaktadır.

Adı geçen haşiye şu özellikleri taşımaktadır; müellif bu eseri okuyucuyla sanki karşılıklı konuşuyormuş gibi kaleme almıştır. Özellikle metin olan *el-Hidaye ve İnâye*'nin kelimelerinin anlamını özellikle de zamirler için belirtme gereksinimi duymuştur. Önce *el-Înaye* metnini vermiş daha sonra kendi görüşünü belirtmiştir. Metni işlerken farazi sorular sorup cevaplandırmıştır. Sa'di Çelebi şarihi eleştirdiği gibi şarihi savunduğu, şarihin isabetli olduğunu zikrettiği yerlerde olmuştur. Konuları açıklarken farklı kaynaklardan yararlanmışır.¹²¹ Eserin karşılıklı konuşuyormuş gibi bir uslubunun olması, Sa'di Çelebi'nin bu eserinin derslerdeki notlarının bir araya getirilmesiyle oluşturulduğunu göstermektedir.

1.8.1.2. Hâşiye 'alâ Şerhi Vikâyeti'r-rivâye

Mutûnu erbaa olarak nitelendirilen Hanefilerin klasik dört ana kaynağından biri olan kısaca *Vikâye* olarak bilinen *Vikâyetü'r-rivâye fî mesâ'ili'l-Hidâye* isimli eserinin "Bâbü's-şehîd" bölümü üzerine yazılmış küçük bir haşiyedir. *Vikâye* Burhânüşşerîa Mahmûd b. Sadrüşşerîa el-Evvel Ubeydullah el-Mahbûbî (ö. 709/1309) tarafından yazılmıştır. Haşiyenin bir örneği, Adana İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 147/3 numarada 133b-149b varakları arasındadır.

Çorum İlahiyat Fak. Ktp., Genel, nr. 180; KTÜ İlahiyat Fak., Ktp., Genel, nr. 2056; Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., Konya İl Halk Ktp., nr. 395; Isparta Yalvaç İlçe Halk Ktp., nr. 1564; İzmir Milli Ktp., nr. 103; Manisa İl Halk Ktp., nr. 356, 4604, 6301; Marmara Üniv., İlahiyat Fak. Ktp., Genel, nr. 312, 313, 4557; Adana İl Halk Ktp., nr. 147/4, 479/1, 479/2, 924; Çankırı İl Halk Ktp., nr. 548; Nevşehir Damad İbrahim Paşa İl Halk Ktp., nr. 43; Prof. Dr. Bekir Topaloğlu Ktp., Genel, nr. 1676; TDV İSAM Ktp., Genel, nr. 1226, 1571; Selçuk Üniv., İlahiyat Fak., Ktp., nr. 379; Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara Bölge Müdürlüğü Ktp., Safranbolu İzzet Mehmet Paşa, nr. 83.

Yurt Dışında Bulunan Nüshalar: Bağdat Evkâf Ktp., nr. 3630; Kahire Ktp., nr. 20713; ez Zahiriyye Ktp., nr. 173; el-Ezheriyye Ktp., nr. 1612; Britanya Müzesi, nr. 279; Kıbrıs II. Mahmud Ktp., nr. 389

¹²⁰ Koca, "Fetvâhâne", c. 12, 496-497; Furat ve Tırabzon, "Şeyhülislam Sa'di Çelebi'nin Fetvalarının Toplandığı Mecmûalar", 181.

¹²¹ Mustafa Kısbet, "Sadi Çelebi'nin el-Înâye Üzerine Yazdığı Haşiyesinin Kitab'ül-Büyu' Bağlamında Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Şeyh Şa'ban-ı Veli Sempozyumu*, (2014): 82-86.

1.8.1.3. Fetevâ-yı Sadiyye

Sa'dî Çelebi'nin müftü/şeyhülislâmlıkta bulunduğu vakitlerde verdiği fetvaların toplanmış birkaç nüshası bulunmaktadır. İlki tezimizin de konusunu oluşturan Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu nr. 1073'te olup, müellif nüshasıdır. *Fetava*, 22 varak ve ikisi Ebu Suud'a ait olmak üzere toplam 224 fetvadan oluşmaktadır. Eserin ilk sayfasında "Mecmûatü'l-fetâvâ li-Sa'dî Efendi" kaydı bulunur ve müellifin "kendi hattı şerifledir" notuyla kendi el yazısı olduğu belirtilmektedir. Eserin içinde muhtelif konularda fetvalar bulunmaktadır. Nikah, talak ve vakıf konulu fetvalar sayıca diğer fetvalardan daha fazladır. Konu sıralamasında fıkıh kitaplarındaki düzen gibi belli bir sıra takip edilmemiştir. Mecmua aynı zamanda dönemin dil ve sosyal dokusunu da betimlemektedir.

1.8.1.4. Risâle fi'l-bey' min kitâbi'l-buyû'

Risale Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu nr. 669'da bulunmakta olup toplam 4 varaktır. Burhâneddin el-Merginânî'nin *el-Hidâye* isimli eserinin "Kitâbü'l-buyû'" bölümüne yazılmış bir hâşiyedir. Eser alışverişin şekil şartlarını ve satışın hangi lafızlarla sabit olacağını konu edinmiştir. Risale müellifin buyu' kelimesinin lafzi manasını açıklamasıyla başlamaktadır. İlk varakta haşiyenin merhum Sa'di Efendi'ye ait olduğu kırmızı kalemle belirtilmiştir.

1.8.1.5. Bâbü vat'in yûcibü'l-had

Risale Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa koleksiyonu, nr. 1606 vr. 6b-7a arasında bulunmaktadır. Risâle, livata ve benzeri hususlarda çeşitli alimlerin görüşlerini ihtiva etmektedir.

1.8.1.6. Risâle fi cevâbi vâkı'a fi'l-fetvâ li-Sa'dî Efendi

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu 3547 numarada 28-31 varakları arasında bulunan bu risâleyi Sa'di Çelebi Sahn-ı Semanda müderrisken kaleme almıştır. Yine aynı risale Nurosmeniye Yazma Eser Kütüphanesi 4475 numara 197-199 varakları arasında 'risâle 'alâ kavli sahibi'l-mesbût aleyhâ isnâ aşere elf dirhem' ismiyle kayıtlıdır. Risale 3,5 sayfadan oluşmaktadır. Dua ve salavatla başlayan risale konu itibarıyla Serahsi'nin *Mesbûs* isimli eserindeki borçta ikrar konusunda ihtilaf olmasından dolayı Kanuni'nin ulemadan görüş bildirmesini istemesi üzerine Sa'di

Çelebi'nin görüşünü bildirmek üzere yazdığı risaledir. Risalenin son kısmında bulunan 'el-Abdü'd-dâî lidevâm-i eyyâmî's-sultan fî cemî'i'l-elmânî ve'l-ahyân, Sa'dî el-Hakir el Müderris bi-İhdâ Medarisi's-Seman ufiye anh' kayıttan Sa'dî Çelebi'nin bu fetvayı verdiği sırada Sahn-ı Seman'da müderris olduğu anlaşılmaktadır.

1.8.1.7. İnâye Hâşiyesinde Kıt'a-i Ūlâ

Süleymaniye Kütüphanesi, Mesih Paşa koleksiyonu 32 numarada kayıtlı ve 21 varaktır. Sa'dî Çelebi adına kayıtlı olan bu eserin ilk sayfasında bulunan "hazel-cüz'ü'l-evvel mine'l-eczâi Sa'dî Çelebi rahmetullahi aleyh 'ale'l *Hidâye*" ibaresi bulunmaktadır. Bu ibareden Çelebi'nin *Hidâye*'nin şerhi olan *İnâye* üzerine yazmış olduğu hâşiyenin birinci cildi olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı sayfada 'kitabü't taharet' den başlayıp 'babü sucüdu sehv' ile biten konu fihristi bulunmaktadır.

1.8.1.8. Bâbü vat'in yücübü'l-had

Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa koleksiyonu nr. 1606 6b-7a varakları arasındadır. Risale 1,5 varaktır. İkinci sayfasında risalenin Sa'dî Çelebi'ye ait olduğuna dair kayıt bulunmaktadır. Risâle, livata ve benzeri hususlarda Tatarhaniyye'den de alıntılar yaparak konuyu lafzen açıklamaya çalışmıştır.

1.8.1.9. Kitabü'l-udhiye

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi nr.1758'de kayıtlı bulunmaktadır. Kurbanın vacip oluşundan ve şekil şartlarından bahsetmektedir. 9 varaktan oluşmaktadır.

Fıkıhla ilgili kütüphane kataloglarında bulunan diğer eserler:

Hâşiyeye 'alâ kitabi't-talak,¹²² Hâşiyeye 'ale'l-İnâye min kısmi bâbi'ş-şehîd,¹²³ Hâşiyetü'l-hâşiyeye 'ale't-Telvîh,¹²⁴ Hâşiyeye 'ale'l-Hidâye fi'l-furû',¹²⁵ Es'ile ve ecvibe fi'l-fetvâ,¹²⁶ Ecvibe 'alâ bazil-mesâilî'd-dîniyye,¹²⁷ Hâşiyetü Sadüddîn 'alâ Dîbaceti'l-Hidâye¹²⁸

1.8.2. Tefsirle İlgili Eserleri

¹²² Amasya Beyazıt İl Halk Ktp., nr. 770.

¹²³ Adana İl Halk Ktp., nr. 147/4.

¹²⁴ Süleymaniye Kütüphanesi, Köprülü Koleksiyonu, nr. 1596, 1596/3; Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., nr. 1634.

¹²⁵ Süleymaniye Kütüphanesi, Carullah Koleksiyonu, nr. 641.

¹²⁶ Süleymaniye Kütüphanesi, Saliha Hatun Koleksiyonu, nr. 112.

¹²⁷ Kıbrıs Kütüphanelerinde Bulunan Yazmalar (KKTC), nr. 191.

¹²⁸ Gazi Hüsrev-Begova Biblioteka Sarayevo, nr. 2497.

1.8.2.1. Fevâidü'l-behiyye: Hâşiye 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî

Kadı Beyzavi'nin tefsirine yazdığı haşiyeden dolayı Sa'di Çelebi muhaşş-i Beyzavi (Beyzavi haşiyecisi) olarak meşhur olmuştur. Kadı Beyzavi tefsirine yazılan haşiyeler içinde, döneminin en önemlisi olduğu söylenmektedir. Sa'di Efendi tefsir derslerinde talebelerine okuttuğu bu haşiyeyi 5 Cemaziyelwel 944'te tamamlamıştır. Haşiyenin kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.¹²⁹ Bu haşiye “*el-Fevaidü'l Behiyye*” olarak bilinmektedir.

Haşiye Hud suresinden başlayıp Nas suresinde bitmektedir. Neden Hud suresinden başladığı ise bilinmemektedir. Eserin baş kısmını babasının üslubu üzerine Sa'di Çelebi'nin oğlu Pir Mehmet tamamlamıştır.¹³⁰ Bu haşiye başta İstanbul olmak üzere Kahire, Şam, Bağdat ve Saraybosna gibi ilim merkezlerinde değer verilerek okunmuş takip edilmiştir.¹³¹

Eserin özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Sa'di Çelebi, meşhur eserinde ayetlerdeki mecâzi ifadeleri açıklamış ve edebi sanatlar üzerinde durmuş kelimelerin etimolojisini vermiştir. Anlamı bilinmeyen kelimelerin aynı *İnaye* haşiyesinde olduğu gibi sözlük anlamlarını vererek mana inceliklerini ortaya koymuştur. Haşiyesinde yine aynı *el-İnaye* haşiyesinde ki gibi müfessiri tenkit etmekten kaçınmamıştır. Eserin bir diğer özelliği ise fıkıh, kalam ve tefsir gibi konulara da değinmiş olmasıdır. Kalam konusundaki açıklamaları diğerlerine göre oldukça fazladır.

Sa'di Efendi haşiyesinde sadece metine bağlı kalmamış müfessirin değinmediği kısımlara da yer yer değinerek diğer müfessirlerin görüşlerine de yer vermiş böylece konuyu daha anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Yine *el-İnaye* haşiyesindeki üslubu üzerine kendi görüşünü en sona saklamıştır. Sa'di Çelebi'nin bu haşiyesi üzerine birçok haşiye yazılmıştır. Sa'di Çelebi'nin, kütüphanelerde tek sure içeren tefsir risaleleri de bulunmaktadır. Bu risaleler de *Fevâidü'l-behiyye*'den birer cüz olduğu için tekrar ele alınmamıştır.

1.8.3. Diğer Eserleri:

1.8.3.1. Manzûme-i Sa'dî Çelebi

¹²⁹ Şükrü Maden, “Osmanlılar da el-Keşşaf ve Envaru't-Tenzil Haşiyeleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, sy 18, c. 9 (2011): 249 -251.

¹³⁰ Ersin Çelik, “Şeyhülislam Sa'di Çelebi ve Kadı Beyzavi Haşiyesinin Değerlendirilmesi”, (2014): 642.

¹³¹ İpşirli ve Demir, “Sadi Çelebi”, XXXV, 405; Uğur Hakan, Konya Yusufaga ve Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Başlıca Beydavi Haşiyeleri II, Osmanlı toplumunda ve Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları, *İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi*, 433.

Bir nüshası, Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi nr. 78/7 149a-152b varakları arasında bulunmaktadır. Manzûme-i Sa'dî Çelebi ismiyle kütüphane kataloglarında kaydedilmiştir. “Nazm-ı Sa'dî Çelebi” başlığıyla başlayan manzûm risâle ayet ve hadislerle meczedilmiş vaaz ve nasihatler bulunmaktadır.

1.8.3.2. Risâle fi's-satranç

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi nr. 223/5 kayıtlıdır. Yaklaşık iki varaklık bu risâlenin başında, kırmızı mürekkeple yazılmış “Sa'dî Efendi'nin kendi el yazısı ile yazdığı mecmûasından nakledilmiş satranç hakkında bir risâledir.” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Sa'dî Çelebi, risâlesinde “satranç hoş, güzel görünen kültür oyunlarından. Bir grup sahabe ve tabiin onlarla oynamışlardır. Bunlardan meşhurları Şabi, sahabi Ebu Hureyre, Hz. Ali, Zeynel Abidin, Hasan ve Hüseyin onlardan başka İkrime Said bin Cübeyr, Hasan El Basri, Zühri, Malik Bin Enes, Ames, Ebu'l İshak gibi sahabe ve tabiin bu oyunu oynamışlardır.“ Örnek verirken kişiler arasında tarihi kronoloji takip edilmemiştir. Çelebi bu risalesinde Hasan Basri'nin santrançla ilgili rivayetine de yer vermiştir. “Namazın geçmesine engel olmuyorsa, kumar değilse, yalana sebep değilse bir beis yoktur. Satranç oyuncusunu gıybet yapmaktan engeller” gibi rivayetleri zikrederek satrancın fihhi hükmüne değinmiştir. Sa'di Çelebi'nin risalesinde santrancı aynı zamanda tavlaya tercih ettiğinden bahseder. Buradan hareketle santranç hakkında olumlu bir tavrı olduğunu çıkarmak mümkündür.

1.8.3.3. Risâletü'l-hareke

Adana İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu nr. 147 154b-158b varakları arasında bulunmaktadır. “Risâletü'l-hareke” ismiyle Sa'di Çelebi'ye nispet edilmiştir eser genel olarak felsefe ile ilgilidir.

1.8.3.4. el-İstiânât

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi nr. 2054, 146b-154b varakları arasında bulunmaktadır. Risalenin baş kısmında “Risâle fi'l-istiârât li-Sa'dî Çelebi” diye eserin ismi ‘istiarat’ olarak belirtilmiştir ancak kütüphane kayıtlarına “el-İstîânât” ismiyle geçmiştir.

Risâlenin başında Nakşibendiyye tarîkatından bir şeyhin mürfûdine verdiği icâzet bulunmaktadır. Eserin içinde Allah'ın isimlerinin karşısına sayılar bulunmaktadır. Risale içinde başka dualarda bulunmaktadır.

1.8.3.5. Terceme-i Hilye-i şerîf

Risale Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi koleksiyonu nr. 28 bulunur ve 36 varaktır. Risâlede “Terceme-i Hilye-i şerîf li Mevlânâ Sa’dî el-Müfî Rahimehullah” kaydı yer almaktadır. Sa’dî Çelebi, baş kısmında Hz. Hilye-i Şerîf'in ehil olmayan insanlar tarafından istinsah edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Farklı kaynaklardan yararlanarak risaleyi hazırladığını ve tercüme ettiğini belirtmektedir.

1.8.3.6. Hâşiye ‘ale'l-Kâmûs li'l-Fîrûzâbâdî

Birçok bibliyografik eserde Sa’dî Çelebi'nin *Hâşiye ‘ale'l-Kâmûs li'l-Fîrûzâbâdî* adında bir eseri olduğuna dikkat çekilmiş ancak kütüphanelerde böyle bir kayıt bulunamamıştır.¹³² Sa'di Çelebi'nin öğrencisi Kızıl Molla hocasının Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsu'l-Muhît* kitabının kenarlarına aldığı notları toplamış ve kitap haline getirmiştir. Bu eserin nüshası ise Süleymaniye Kütüphanesi Kadızade Mehmed koleksiyonu nr. 532'de bulunmakta olup toplam 44 varaktır.

1.9. SA'Dİ ÇELEBİ'NİN FIKHÎ GÖRÜŞLERİ

Zengin kütüphanesinin yanında geniş ilmi birikime sahip olduğunu eserlerindeki atıflarla ortaya koymaktadır. Sa'di Sadullah Çelebi'nin fetva mecmuasında ve diğer eserlerinde klasik Hanefî kaynaklarını yoğun olarak kullandığı ve onlara atıflarda bulunarak bu eserlerden faydalandığı görülmektedir. Bu atıflarda ‘esere muhaliftir veya değildir’ şeklinde kayıtlar bulunması fikirlerini bu eserlere arz ettiğini göstermektedir. Eserlerinde atıfta bulunduğu başlıca eserler şunlardır:

İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (ö.189/805) Zâhirü'r Rivaye'si, Burhâneddin el-Mergînânî'nin (ö.593/1197) el-Hidaye'si, Osman bin Ali bin Muhammed el-Bârî'î ez-Zeyla'î'nin (ö.743/1343) Tebyînü'l Hakâik fî şerhi Kenz-id-dekâik'i, Kıvâmüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Hucendî el-Kaki'nin (ö. 749/1348) Mirâcü'd Diraye ilâ Şerhi'l- Hidaye'si, Kemalüddin ibn

¹³² Bu eserler dışında Sa'di Efendi'ye nispet edilen ancak ona ait olmayan başka hâşiye ve risaleler de bulunmaktadır.

Hümmam'ın (ö.861/1457) el-Fethu'l Kadir'i, Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî (ö.592/1196) 'nin Fetâvâ Kâdı Han'ı, Âlim b. Alâ'nın (ö. 786/1384) *el-Fetâva't-Tatarhâniyye* 'si.

1.9.1 İtikadiyyat:

Sa'di Çelebi dinin temel prensipleri ile ilgili konularda net bir tavır sergilemektedir. Zira İslam dairesine girmek için tüm şeraiti kabul etmek gerekirken, küfür için bunlardan birinin inkarının kişiyi iman dairesinden çıkardığını fetvalarında açıkça belirtmektedir. Örneğin orucun farzîyetini inkar eden kişi için;

“Bir kimesne savm-ı Ramazân farz değildir. Zîrâ delili ki

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ “kütibe ‘aleykümü’s-sıyâm”dır.¹³³ ‘Âmm hass minhu'l-ba‘zdir.

Müsâfir ve marîz ihrâc olunmuşdur dise ol kimesneye şer‘an nesne lâzım olur mı?

Beyân buyrula.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, küfürdür. Tecdîd-i îmân ve nikâh eyleyüb ısrâr iderse katl olunur farzîyetin icmâ‘-ı kat‘îdir.”¹³⁴

“Savm-ı ramazânın farzîyetini inkâr eyleyen kimesneye şer‘an ne lâzım olur?

Beyân buyrula.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, mürtedin ahkâmı icrâ olunur.”¹³⁵

Peygamberlere iman itikadi meselelerdendir. Onlara sebb (kötü söz söyleme, aşağılama) eylemek, fetvalara da yansımından anlaşıldığı üzere o dönem de tartışılan önemli konular arasındadır. Sa'di Çelebi, peygamberlerin günah işlemeyeceğini, onlardan sadır olan zellelerin hataen olduğunu ehli sünnet akaidince fetvalarında belirtmiştir. Fetvalarında yer aldığı üzere bu zelle veya hatalara ‘büyük günah’ diyenler için ise ta‘ziri¹³⁶ uygun görmüştür. Peygamberi ‘izama sebb eylemeyi makul görmemiş ve bunun kişiyi iman dairesinden çıkardığına dair fetva vermiştir.

“Adem Peygamberin -‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm- cennet’de buğday ekl eyledüğü kable’n-nübüvve miydi? Yoğsa ba‘de’n-nübüvve miydi ve ekl-i buğday kebîre midir sagîre midir? Beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, kable’n-nübüvve idi.”

¹³³ Bakara, 2/185.

¹³⁴ Sa'di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Koleksiyonu, nr. 1073, vr. 5.

¹³⁵ Sa'di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 6.

¹³⁶ Ta‘zir: belirli cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hakime bırakılmış cezalardır.

“Süleymân peygamber ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ikindü namâzın terk eylediği ve Mûsâ peygamber ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm Kıbtî katl eylediği şer’an kebîre midir değil midir? Ve kebîredir deyü i’tikâd eyleyüb musır olan kimesneye şer’an ne lâzım olur? Beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb: Allâhu a’lem, Süleymân ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm salât-i ‘asrı terk eylediği sâbit değildir. ‘Alâ farzı sübûtihi bi-tarîki’n-nisyândır. Kebîre olmaz ve Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm kıbtî katl eylediği kable’n-nübüvvedir ve hatâendir ve bunun gibilere kebîredir deyü ısrâr idene ta’zîr-i belîğ lâzım olur.”¹³⁷

“Bekr-i Yahûdî Beşir-i Nasrâniye sizin peygamberiniz İsâ’nın haşa veled-i zînâdır deyüb Bekr’in buna ma’kûl kelîmâtı pâdişâha ‘arz olundukda şer’le görülsün dise şer’an Bekr’e ne lâzım olur? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-cevâb: Allâhu a’lem, Enbiyâya salâvatu’llâhu vesselam ‘aleyhim i’lân-ı sebb eyleyen ehl-i küfür katl olunur.”¹³⁸

Bu fetvada bir diğerk husus da şudur: 16. yy.’da gayri müslim halkın şer’i mahkemelerin hükmüne ve kararına güvendiklerini ortaya koymaktadır.

1.9.2 Usulü fıkıhtaki yöntemi:

Sa’di Çelebi klasik Hanefî kaynakları ve Hanefî imamlarının görüşleri arasında tercihini her zaman imamlar ve eserler hakkında kullanmıştır. İmam-ı azam ve öğrencileri arasında ihtilâflı olan meselelerde fetva için tercih mümkün olmadı ise kadının hükmü uygulanır demiştir. Kâdının beratında ‘esahhı kaville’¹³⁹ amel eyleme şartına göre fetva vermenin de fetvalarında şart olarak belirtmiştir.

“İmâm-ı A’zam hazretleriyle İmâmeyn’in ihtilâf eyledikleri mesâ’ilde Kâdı her kangı cânib ile hükm eylese şer’an nâfiz ve sahîh olur mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a’lem, eğer bir cânib fetvâ için ihtiyâr olunmadı ise nâfiz ve sahîh olur.”¹⁴⁰

“Bir kâdı bir kazıyye-i bazı fetâvâ kitâblarında mestûr ve mukayyed olan meseleye binâen hükm eylese lâkin ol fetavâda mukayyed olan mesele esahh-ı akvâlin hilâfı olub ammâ kâdı esahh-ı akvâlin hilâfı idüğün bilmeyüb mücerred fetvâ

¹³⁷ Sa’di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 2-3.

¹³⁸ Sa’di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 7.

¹³⁹ Hanefî mezhebinde en sahîh olan görüş.

¹⁴⁰ Sa’di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 9.

kitâblarında mestûr olmağla esahh-ı kavîl zanneyleyüb hükm eylese hükmi şer‘an nâfiz ve sahîh olur mı olmaz mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, menşûrunda esahhı akvâlle ‘amel eyleye dinilmedi ise nâfiz olur.¹⁴¹

Aynı zamanda Sa‘di Çelebi kâdının hükmünün istinaf edilebileceğini söylemiştir. Mecmuaya sonradan eklenen bir kayıta bu fetvanın altına Ebu Suud’un hükmün istinaf edilemeyeceğine dair muhalif fetvası bulunmaktadır.¹⁴²

4- Mesh konusunda el-Bezzazi’den örnek vererek mesh de medde gerek olmadığını elin ıslaklığının mesh için yeterli olacağını belirtmiştir. Mecmuada Hanefî kaynaklarından *Kadıhan* ve Bezzazi’den alıntılar bulunmaktadır. *Hidaye*’ye muhaliftir kaydı *Hidaye*’den de yararlanıldığını göstermektedir.

“Bezzâziye’nin bâ-b-ı mesh’de “وان وضع الثلاثة ولم يمد لا يجز في الرأس والخف” “ve in vada‘a’s-selâsete ve lem yemüd la yecüzu fi’l ra’si ve’l huffi” didüğü şer‘an sahîh midir değil midir beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, Rivâyet-i kütüb muhtelifdir. Amma cevâz râcihtir. Mess yed-i mübtele-i ‘uzva isâbetdir.¹⁴³

Sa‘di Çelebi’ye Hanefî bir kâdının, müdebberin (azadı efendisinin ölümüne bağlanmış köle) satışı ile ilgili Şâfiî mezhebi üzerine hüküm verse hükmün yürürlüğe girip girmeyeceği sorulmuştur. Sa‘di Çelebi bunun yürürlüğe girmeyeceğini belirtmiştir. Verdiği bu fetvadan onun telfik meselesine karşı olduğunu görülmektedir.

“Kâdı-i Hanefî Şâfi’î mezhebi üzerine müdebberin bey‘inin cevâzına hüküm eylese hükmi şer‘an nâfiz ve sahîh olur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, nâfiz olmaz.”¹⁴⁴

5-Şehadet konusunda Yahudi şahitlerin şahadetini kabul etmemiştir.

“Zeyd-i Yahûdî fevt olub metrûkâtını Müslümân beytü’l-mâlcı ‘Amr kabz eylese sonra Bekr-i Yahûdî, Yahûdî şâhidler dinledüb nakl-i şehâdet alub müslümân beytü’l-mâlcıdan Zeyd zimmetinde olan hakkını talep eylese bu sûretde ol nakl ile ‘amel olunur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, ‘amel olunmaz.”¹⁴⁵

¹⁴¹ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 10, 12.

¹⁴² Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 28.

¹⁴³ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 13.

¹⁴⁴ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 63.

¹⁴⁵ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 23.

7-Hibe, hibe edilen kişinin eline geçinceye kadar, bağışlayan kişinin malıdır. Hibe eden kişi bu aşamada iken hibeden dönebilir. Ancak mal elinden çıkıp teslim edildikten sonra ise kişinin bağışından dönme imkânı yoktur. Bu kural uyarınca Sa'di Çelebi fetvalarında hibeden rûcuya cevaz vermemiştir.

“Zeyd’in ‘Amr zimmetinde bir mikdâr akçe hakkı olsa sonra ‘Amr Zeyd’e ahret hakkını helâl eyle dedikde, Zeyd dahî helâl olsun dise ba‘dehû Zeyd ‘Amr’dan akçesini şer‘an talep idebilir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, talep idemez.”

Aile hukukuna dair bazı fetvalar;

6-Zinadan hamile olan kadının nikahı hususunda mûtunu erbaaya göre hüküm vermiştir. Zinâdan hablinin¹⁴⁶ şer‘an nikâhı sahîh olur mı beyân olunub müsâb oluna

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, nikâhı câ’izdir. Vat’ı câ’iz değildir.

8-Talak, evlilik birlikteliğinin sona erdirilmesidir. Boşama hususunda kadının özel durumları hariç erkeğin sözüne itibar edilmektedir. Talak konusunda Hanefilere göre boşanmada üç hak kullanıldığında bâin talak denilen tam ayrılık meydana gelmektedir. Bundan sonra boşandığı eşine tekrar dönmek isteyen kişi için hülle yahut tahlil denilen yöntem kullanılmaktadır. Sa’di Çelebi fetvasında küçük bir çocukla hülle yapan kişi üzerinden hülleyle cevaz vermemiştir.

“Zeyd zevcesi Hind’i üç talâk boşadıktan sonra Hind-i mezbûrenin ‘iddeti münkazî olucak Hind-i mezbûre bir sagîr oğlana nikâh olunub Hind-i mezbûre sagîr-i mezbûrı emzürse sonra ‘iddeti münkazî olunca hâkimü’ş-şer‘ bu sûretde Hind’in Zeyd-i mezbûra nikâhının cevâzına hükm eylese hükmü şer‘an nâfiz olub nikâhı sahîh olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, sahîh değildir. Tefrîk olunur.”

Bunların yanında Sa’di Çelebi’nin mecmuasında talakla ilgili bazı şartlar içeren fetvaları da bulunmaktadır;

Evli olmayan bir kimsenin ortada olmayan bir evlilik için sarfettiği ‘boşama sözleri’ Hanefilere göre -talak için- yeterli görülüşse de cumhura göre böyle bir durumda talak vaki olmaz.¹⁴⁷ Aynı zamanda kişi boşanma yapabilmesi için boşanma şartlarından olan evlilik akdini gerçekleştirmiş olması gerekir yani evli olması

¹⁴⁶ Hamli/hamile.

¹⁴⁷ Burhanüddin Ebu’l-Hasen Ali b.Ebu Bekr el-Merğînânî, “*el-Hidaye*”, çev: Ahmed Meylani, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2001), III, 227.

gerekmektedir. Sa'di Çelebi bu konuda Hz. Peygamberin hadisini¹⁴⁸ ve cumhurun görüşünü benimseyerek Hanefî fukahanın aksine talakın vaki olmayacağını söylemiştir.

“Zeyd ergin olduğu hâlde eğer şimdiden gerü şürb-i hamr edersem alacağım ‘avratlar benden boş olsun dise tezevvüc itdikden sonra şürb-i hamr idicek menkûhası için şer‘an talâk vâki‘ olur mu beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, vâki‘ olmaz.”¹⁴⁹

“Zeyd-i eğer ben ‘Amr’un evine varusam alduğum alacağım boş olsun dise ama ol zamânda Zeyd’in menkûhası olmasa ba‘dehû Zeyd Hind’i tezevvüc idüb ‘Amr’ın evine varacak şer‘an Hind Zeyd’den boş olur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, boş olmaz.”¹⁵⁰

Yine talakla ilgili başka bir fetvasında damlası haram olan içkilerle damlası haram olmayan içkileri birbirinden ayırmaktadır. Şarapta ırakı da sarhoş etmeleri noktasında ortak olsalar da yapıma malzemeleri farklıdır. Sa'di Çelebi burada bunu göz önünde bulundurmuş ve şartlı talakta sözün lafzına itibar ederek aile birliğini korumuştur.

“Zeyd aldığım ve alacağım boş olsun eğer şarâb içersen dise sonra ‘ırakı içse avratı ve alacağı şer‘an boş olur mu beyân buyrula.

El cevap: Allahu a‘lem, ‘ırakı dedikleri haramdır, içene had verilir amma şarâb itlâk olunmaz, talak vâki‘ olmaz.”¹⁵¹

Diğer talak fetvalarında boşanma şarta bağlanmış ve şart meydana geldiğinde Hanefî fukahanın görüşü esas alınmış talak vaki olmuştur.

“Zeyd Amr’a sen kâhilsin dedikte Amr-ı mezbûr Zeyd’ e eğer ben kâhil olacak olursam ‘avratım üç talak boş olsun dise bu sûretde Amr-ı mezbûrun zevcesinin şer‘an talakına hükm olunur mu, beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, kâhilse hükm olunur.”¹⁵²

“Zeyd şimden gerü hamr içecek olursam ‘avretim Hind üç talâk boş olsun dise ba‘dehû benefşe şarâbı içse ve buzun içse şer‘an Zeyd’in zevcesi Hind üç talâk boş olur mı? Beyân kılınub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, boş olur, füsekanın benefşe dedikleri hamrdır.”¹⁵³

¹⁴⁸ Ademoğlu sahip olmadığı bir şeyi adar, azad eder ve boşarsa bunlar hükümsüzdür. (Ebu Davud, Sünen-i Ebu Davut, Talak 7.)

¹⁴⁹ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 125.

¹⁵⁰ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 126.

¹⁵¹ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 169.

¹⁵² Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 182.

Sa'di Çelebi, erkeğin eşine karşı sarfettiği bir takım cümleler de erkeğin niyetine bakmanın esas olduğunu düşünmüş ve Hanefi fukaha geleneğine bağlı kalarak fetvasını vermiştir.

“Zeyd hîn-i gazabla zevcesi olan Hind’e senden vazgeldim dise amma niyeti bi'l-fi‘il talak olmayub amma şimden geri boşarın dimek niyeti olsa bu sûretde Hind-i mezbûre Zeyd’den şer‘an boş olur mu beyân buyrula?

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, boş olmaz.¹⁵⁴

“Sekrânın ve mükrehin talâkı vâki‘ olmamak üzerine bir kâdı hükm eylese hükmi şer‘an nâfiz olur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, nâfiz olmaz.”¹⁵⁵

Burada da sekranın ve mükrehin talakının geçerli olduğu fetvasını Hanefilere göre vermiştir.

9- Akıllı ve buluş çağına gelmiş kadın ve erkekler kendileri evlenebileceği gibi vekil aracılığı ile de evlenebilmektedirler. Diğer üç mezhep nikahta kadını taraf kabul etmedikleri için onun vekille evliliğini de kabul etmemektedirler. Nitekim vekaletle evlilik Hz. peygamberin Ümmü Habibe ile evliliğine dayandırılmaktadır.¹⁵⁶ Buradan hareketle Sa'di Çelebi nikahta vekaleti kabul etmiştir.

“Zeyd Amr’ı bin akçe mehr ile Hind’i bana nikâh eyle deyü vekîl edüb, Amr dahi üç bin akçe mehr tesmiye edüb Hind’i Zeyd’e nikâh idüb Zeyd üç bin akçe mehr tesmiye olduğunu bilmeyüb Hind ile cem‘ olub sonra Hind’e talak verse, bu suretde, Hind Zeyd’den üç bin akçe mehrini mi alır yoksa bin akçe mi alır? Şer‘an beyân oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, mehr-i misl alır.”¹⁵⁷

“Zeyd ‘Amr’ı vekîl idüb bin akçe mehr tesmiye edüb Hind’i bana nikâh ediver dise ‘Amr dahî vekâletini isbât idüb Hind’e sekiz bin akçe mehr tesmiye edüb Hind’i Zeyd’e nikâh idüb Zeyd Hind ile cem‘ olub sonra Zeyd Hind’i bâin talâk boşasa Hind Zeyd’den bu sûretde, şer‘an bin akçe mehrini mi alır yoksa sekiz bin akçe mehrini mi alır? Şer‘an beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, sekiz bin akçe mehr tesmiye olduğun bilip cem‘ oldu ise müsemma lâzım olur.”¹⁵⁸

¹⁵³ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 213.

¹⁵⁴ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 158.

¹⁵⁵ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 64.

¹⁵⁶ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali* (İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1995), 292.

¹⁵⁷ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 94.

¹⁵⁸ Sa'di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 95.

“Zeyd’in iki bin akçe mihr üzere nikâh ile artuğa eyleme dediği vekîli olan ‘Amr Hind’i Zeyd’e on iki bin akçe üzere nikâh eylese ba’di zamân Zeyd fevt olacak Hind-i mezbûr mihrini metrûkât-ı Zeyd’den iki bin üzere mi alır yoksa on iki bin üzere mi alır? Şer’an beyân olunub müsâb oluna

El Cevâb: Allâhu a‘lem, Zeyd ‘Amr’ın on iki bin akçe üzerine tezvâcin kabûl eyledi ise on iki bin alır. Kabûl eylemedi ise nikâh münfesih olur.”¹⁵⁹

10- Sa’di Çelebi azâdlı köleye mirasın intikal edeceğini söyler ve bu görüşü için de Molla Hüsrev’in görüşünü referans gösterir.

“Zeyd fevt olub lieb ve ümm kız karındaşın ve babasının mu‘tekinin oğlu olan ‘Amr’ı terk eylese amma Zeyd-i müteveffânın anası hürretü’l-asl olsa bu sûretde ‘Amr-ı mezbûra Zeyd’den şer’an mîrâs intikâl eyler mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, intikâl ider.“

Ve sûret-i mezkûrada hâkimü’ş-şer‘ Mevlânâ Husrev kavli üzerine ‘Amr-ı mezbûra velâ câri olmaz demek üzerine hükm eylese hükmi şer’an nâfiz ve sahîh olur mı? Beyân buyrula

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, sahîh olur hükm eyledi ise.¹⁶⁰

11-İcare ve icareden cayma muhayyerliği ile ilgili sorularda icarenin ecri misiline göre fetva vermektedir. İcare akti gerçekleşikten sonra beklenmeyen durumda icarenin feshine cevaz vermiştir.¹⁶¹

“Zeyd bir vakf hamamı bir yıla icâreye tutsa ol sene içinde şehirde tâ‘ûn marazı zâhir olmağın şehir halkı gaybet idüb hamama kimesne gelmeyecek Zeyd-i mezbûr hamamın icâresini fesh eylemek şer’an elinden gelür mi? Beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, elinden gelür.“¹⁶²

12-Sa’di Çelebi’ye göre müzaraada (tarım arazisindeki ortaklık) uzun süre başkasına ait bir tarım arazisini kullanmak kişiye mülkiyet kazandırmaz.

“Kırk elli yıldan berü bir karyenin mer‘ası olan yere âhar karye halkı zirâ‘at eyleseler mer‘âyı tasarruf eyleyen karye halkı ol karye halkının zirâ‘atine şer’an mâni‘ olabilürler mi? Beyân buyrula.

¹⁵⁹ Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 96.

¹⁶⁰ Molla Hüsrev’i otorite olarak kabul edenlerin yanında etmeyenler de bulunmaktadır. Burada Çelebi Molla Hüsrev’i otorite olarak kabul edip görüşünü referans olarak göstermiştir.

¹⁶¹ Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 46, 47, 49, 50.

¹⁶² Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 50.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, kadîmden mer‘âlık üzerine tasarruf oluna gelmiş yer ise mâni‘ olabilürler ve illa mücerred kırk elli yıl mer’a idilmekle olmaz.”¹⁶³

13- Kölenin itak olmasında “hür kıldım”, “ıtk etdim” gibi sarih lafızlar Hanefilere göre söyleyenin niyetine ve memlûkün kabulüne bakılmaksızın ıtk hükmedilmek için yeterli görülmektedir.¹⁶⁴ Sa’di Çelebi’nin itak ile ilgili verdiği fetvada bu görüşü benimsediği görülmektedir.

“Zeyd’in yedinde olan ‘abd için ‘Amr kul değildir, hürü’l-asldır demiş olsa sonra ‘Amr ‘abd-i mezbûra bir tarîk ile mâlın olıcak ‘abd-i mezbûr şer‘an azad olur mu olmaz mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, ‘ıtka hükmolunur.”¹⁶⁵

14- Hünsa çift cinsiyetli olarak dünyaya gelen kişi demektir. Ebu Hanife’ye göre bu kişiler varis olduklarında hem kıza göre hem erkeğe göre miras hesaplanır. Eğer bu kişi tek varisse mirasın hepsine sahip olur. Hünsa kişi ile birlikte varis olan başkaları da varsa hünsa olan kişinin payı kız hissesine göre verilir. Sa’di Çelebi bu konuda da Hanefi geleneğine göre hareket etmiştir.¹⁶⁶

“Zeyd fevt olub oğlu olan Amr’ı ve kızı olan Hind’i ve ‘âkil ve bâliğ olub ama mütebeyyünü’l hal olmayan hünsa-i müşkil Beşir nâm veledin terk eylese hisseleri beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, Beşir’e kız hissesi virilür ki bu sûretde rub‘ kâdir ve rub‘ âhar Hind’e diğer bakiye ‘Amr’ın olur.”¹⁶⁷

1.9.3 Şer’i Deliller İle İlgili Görüşleri:

Maslahat, fıkhi bir terim olarak faydanın sağlanması zararın bertaraf edilmesidir. Zamani tayin edilmiş bir icareden cayma muhayyerliğini Sa’di Çelebi olağanüstü bir durumdan dolayı aktif hale getirmiştir. Böylece toplumun menfaatini gözeterek hüküm vermiştir.

“Zeyd bir vakf hamamı bir yıla icâreye tutsa ol sene içinde şehirde tâ‘ûn marazı zâhir olmağın şehir halkı gaybet idüb hamama kimesne gelmeyecek Zeyd-i mezbûr hamamın icâresini fesh eylemek şer‘an elinden gelür mi? Beyân oluna.

¹⁶³ Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 51.

¹⁶⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Enes Sarmaşık Yay.,yy), IV, 32.

¹⁶⁵ Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 26.

¹⁶⁶ Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu*, V, 368.

¹⁶⁷ Sa’di Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 167.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, elinden gelir.”¹⁶⁸

Örf, fıkı bir terim olarak toplum tarafından kabul edilmiş meydana geldiğinde başka bir mana anlaşılmayacak şekilde yaygın özel kullanıma sahip her türlü davranış ve lafızdır. Neseî’ye göre ise “akli verilerin süzgecinden geçerek vicdanlarda yer tutan ve selim tabiatlarca uygun bulunan davranışlar, söz ve eylem biçimleridir.”¹⁶⁹ Burada örfün nassa muhalif olmaması birinci şarttır.

Köylüler ile sipahi arasında çıkan birtakım anlaşmazlıkları çözmek için şeyhülislam fetvalarında kayıtlar bulunmaktadır. Sa’dî Çelebi’nin fetvalarına da yansıyan bu anlaşmazlıkta;

“Zeyd-i sipâhî re‘âyâ icâreleriyle re‘âyâ mer‘âsından bir kıt‘ayı havlu çevirib yemiş ağaçları diküb beş yıl tasarruf itdükden sonra re‘âyâ rücû‘ idüb havlusun ref‘ itdürmek isteseler kâdir olurlar mı şer‘an beyân buyrulub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, kâdir olmazlar.”¹⁷⁰

Yemiş ağaçları kişinin hem emeğini hem de zamanını ayırması ile meydana gelmektedir. Dolayısıyla yer başkasına ait olsa bile örfen ağaçlar işleyeninin malı sayılmıştır. Sa’dî Çelebi’de bu örfeye dayanarak hüküm vermiştir.

Yine Sa’dî Çelebi’nin fetvalarında mehirle birlikte kız babalarına ve akrabalarına verilen ‘ağırlık’ denilen örfi bir kavrama rastlanmaktadır. Osmanlıda kalın olarak da isimlendirilen mehr, kadının şahsına verilen maldır. Mehr hukuki ağırlık ise örfi bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Mehr dışındaki hediyeler hibe kapsamındadır. Bu konu ile ilgili mecmuadaki fetvalarda Sa’dî Efendi ağırlığı mehre dahil etmemiştir.

“Zeyd ‘Amr’ın kızın tezevvüc idüb aldığıında ‘Amr’a bir at ağırlık deyü virse ba‘de zamân Zeyd atı girü taleb kılsa ‘Amr dahî ben falan zamânda zevcene bir donluk payın virmişdim. Anı kalbimden mezkûr ata ‘ivaz tutmuş idim dise şer‘an Zeyd mezkûr atı ‘Amr’dan almağa kâdir olur mu?

El Cevâb: Allâhu a‘lem, at ‘aynıyla ‘Amr elinde kalmışsa kâdir olur.”¹⁷¹

“Zeyd Hind’i nikâh ittikte Hind’in karındaşı olan Amr’a bir mikdâr akçe ağırluk virse sonra ol akçeyi Amr’dan taleb eylemeye şer‘an kâdir olur mu olmaz mı beyân olunub müsâb oluna?

¹⁶⁸ Sa’dî Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 50.

¹⁶⁹ İbrahim Kafi Dönmez, “Örf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 34 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), 87-88.

¹⁷⁰ Sa’dî Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 56.

¹⁷¹ Sa’dî Çelebi, “Fetavayı Sadiyye”, vr. 109.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, Amr talep etmekle aldı ise kâdir olur.”¹⁷²

Muamele-i şer'iyye: Faiz yasağını aşma amacı taşıyan uygulamaya denir. Osmanlı döneminde özellikle para vakıflarında muamele usulüne sıkça başvurulmuştur. Burada borç veren kişinin alacağını hemen talep etmesine takılmadan ve faiz yasağını da ihlal etmeden belirli bir oranda bir fazlalıkla ödünç verilmesine imkân sağlanmıştır. Fıkıh literatüründe buna “îne satışı” da denilmektedir. Bu muameleye göre önce vakıf, borç vereceği kişinin sembolik değere sahip bir malını kredi vereceği para kadar bir bedel karşılığında peşin olarak satın alır; sonra bu mal, vakıf tarafından belli bir yüzde eklenerek vadeli olarak aynı kişiye satılır. Muâmele-i şer‘iyye veya muamele denilen bu uygulama ile karzdaki vade belirsizliği sorunu aşılmış ve kredi ihtiyaçları ile vakıflara sabit bir gelir elde edilme imkanı sağlamıştır.¹⁷³ Bu yöntemle toplum tefecinin eline düşmesi önlenmiştir.

Sa‘di Çelebi bu uygulamayı kabul etmiş ve uygulamadaki orana sadık kalmanın zorunlu olduğunu aksi halde muamelenin faize girmesi nedeni ile geçersiz olduğunu belirtmiştir. Sa‘di Çelebi’nin fetvalarından bu oranın yüzde 10 olduğu görülmektedir.

“Zeyd kendü için onda on iki üzerine ‘Amr’la mu‘âmele eylese ‘Amr onda on iki üzerine mu‘âmele-i iksâr idüb mu‘âmele-i mezbûreden hâsıl olan ribhi Zeyd’e virmemek şer‘an elinden gelür mi? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, onda on ikiyse mu‘âmele memnû‘dur.”¹⁷⁴

Istishab: “Bir zamanda sabit olan bir durumun aksini gösteren bir delil bulunmadıkça sonrasında da mevcut olduğuna hükmetmek” demektir.¹⁷⁵ Bir kimsenin diğer komşuların menfaatlerini engelleyen fiillerini istishab deliline dayanarak eski haline çevirmiştir.

“Zeyd’in kadîmden olan harmanı kurbunda ‘Amr kendi mutasarrıf olduğu arzına dam binâ idüb Zeyd’in rüzgârına mâni‘ olsa şer‘an Zeyd ‘Amr’a damına kal’ itdirebilir mi itdiremez mi beyân buyurub müsâb ve me’cur oluna?

El Cevâb: Allâhu a‘lem, itdirebilir.”¹⁷⁶

¹⁷² Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 110.

¹⁷³ Bilal Aybakan, “Muâmele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 320.

¹⁷⁴ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 81.

¹⁷⁵ Ali Bardakoğlu, “İstishab”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 376.

¹⁷⁶ Sa‘di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 90.

İstihsan: “Fıkıhta müctehidin bir meselede icmâ, zaruret, örf, maslahat, gizli kıyas gibi özel ve daha kuvvetli görünen bir delile dayanarak o meseleye hukukun amacı doğrultusunda benzerlerinden farklı bir hüküm vermektir.”¹⁷⁷

Sa’di Çelebi’nin fetva mecmuasında kitapların vakfî mushafın vakfına kıyas edilerek caiz görülmüş, Amr’ın ihtiyaç sahibi olması ile ‘istihsanen’ kitapların Amr’ın elinde kalmasına hükmedilmiştir.

Bilindiği gibi vakıflar hayri ve ailevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ailevi vakıflar, vakfın idaresinin vakfedenin ailesine bırakılmasıdır. Bu mecmuadaki vakıf fetvaları ailevi vakıf üzerine yoğunlaşmaktadır. Mecmuadaki bu fetvalar ‘neslen ba‘de neslin batnen ba‘de batnin’ ibaresiyle başlamaktadır. Sa’di Çelebi’nin kendi vakfının vakfiye kayıtlarında böyle bir kayda rastlanmamış ve vakfiyenin içeriğinden de bu vakfın hayri vakıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Zeyd ba‘zı kitâblarını evlâdına neslen ba‘de neslin batnen ba‘de batnin vakf eylese sonra Zeyd fevt olub anı ehl-i ‘ilm oğulları kalub ol vakf olan kitâbları rızâlarıyla bir mikdârın biri ve bir mikdârın dahî birisi olub tasarruf eyleseler sonra ikisi dahî fevt olub birisinin oğulları ‘Amr’la Bekr kalsa ol kitâbların ba‘zısın ‘Amr tasarruf iderken karındaşı Bekr ol kitâbları bana vir ben tutarın deyüb ‘Amr’ın elinden almağa kâdir olur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, ‘Amr muhtâc ise cebrle elinden alınmaz.”¹⁷⁸

¹⁷⁷ Ali Bardakoğlu, “İstihsan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 339.

¹⁷⁸ Sa’di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, vr. 214.

İKİNCİ BÖLÜM

FETÂVÂ-YI SADİ EFENDİ'NİN ÇEVİRİM YAZISI

Tablo 1.1 : Mecmuanın sonunda bulunan konu fihristinde bazı hatalar tespit edilmiş olup, okuyucuya kolaylık sağlaması açısından konu içerikleri tekrar tespit edilerek tarafımızdan alfabetik sıra ile fihrist olarak hazırlanmıştır. Bu fihristteki numaralandırma, mecmua sayfalarının sağ üst kısımlarında verdiğimiz fetva numaralarına göre hazırlanmıştır.

Konu Fihristi

	Konu	Fetva Sayısı	Fetva Numarası
1	Arazi-i Miriyye	2	40, 60
2	Bey'	5	6, 82, 88, 118, 198
3	Cihad	2	62, 63
4	Dava	7	58, 122, 129, 163, 164, 212, 222
5	Diyet	16	77, 78, 79, 104, 105, 116, 120, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 192, 205, 224
6	Edebi Kadı	7	25, 29, 158, 175, 179, 181, 186,
7	Elfaz-ı Küfr	3	106, 173, 190
8	Eşribe	1	169
9	Eyman	1	125
10	Gasb	1	184
11	Hacr	1	30
12	Hıytan	3	90, 91, 92
13	Hibe	3	39, 59, 121
14	Hudud	5	72, 94, 124, 176, 177
15	Hünsa	1	168
16	İcare	17	42, 43,44,45,47,48,49,50,51,81,89,128,178,189,197,207,208
17	İhya-i Mevat	1	57
18	ikrar	1	220
19	İtak	2	27, 203
20	İtikat	4	3, 4, 5, 12
21	Kazaya	6	10, 11, 13, 23, 24, 64
22	Kerahiye	3	8, 9, 145
23	Kerahiye İstihsan	1	34
24	Kefalet	4	19, 196, 80, 102
25	Kısmet	7	141, 142, 167, 171, 172, 221, 223
26	Lian	2	161, 218
27	Mefkud	5	66, 67, 69, 70, 71
28	Müdâyeneye	1	26
29	Müdebber	1	216

30	Müderriş Maaşları	2	74, 75
31	Mükateb	3	150, 151, 209
32	Müzaraa	1	52
33	Nafaka	1	185
34	Neseb	2	201, 202
35	Nikah	24	1, 28, 32, 33, 95, 96, 97, 98, 109, 110, 111, 112, 113, 119, 136, 137, 138, 140, 146, 153, 157, 166, 193, 199
36	Oruç	4	6, 7, 17, 18
37	Rehn	1	174
38	Salat	2	99, 204
39	Serika	2	68, 194
40	Sulh	1	139
41	Şehadet	2	38, 211
42	Şuf'a	2	83, 84
43	Taharet /mesh	6	14, 15, 16, 20, 21, 22
44	Talak	10	35, 65, 117, 126, 127, 159, 162, 170, 183, 214
45	Tercih-i Beyyinat	1	41
46	Vakf	23	2, 46, 73, 76, 85, 87, 100, 101, 103, 143, 144, 147, 148, 149, 154, 155, 156, 160, 180, 182, 187, 210, 215
47	Vedia	2	93, 200
48	Vekalet	4	107, 123, 188, 195
49	Vela	4	36, 37, 152
50	Vesaya	4	206, 213, 217, 219
51	Zebaih	1	191
52	Zekat	5	53, 54, 55, 56, 86

‘Aded 223

Küllühüm hutût-ı vâhidetün

Mecmû‘atü’l-fetâvâ Sa‘dî Efendi

Bu cildin içinde olan fetvâlar ‘Aded fetvâlarıdır. Merhûm Müftî Sa‘dî ÇelebiEfendi’nin virdüğü fetvâlarıdır. Kendi hatt-ı şerîfleriyledir. Gâyet gereklü fetvâlar olmağın hıfz olundu.

Varaka fetva aded 112

1- Nikah/ Ebu Suud

Zeyd kızı Hind’i irâdsız kulu ‘Amr’a tezevvüc eyleyüb Hind’den evlâdı olsa evlâd-ı merkûmun ihrâd olurlar mı?

El-cevâb: Olurlar.

Ketebehû Ebû’s-Su‘ud el-hakir ‘ufiye anh

Sûret-i mezbûrede Zeyd fevt olub kable’kısme ‘Amr dahî fevt olub Zeyd’in oğlı Bekir’i ve Kızı Hind-i mezbûreyi ve kendünün Hind’den olan oğlı Hâlid’i ve kızı Zeyneb’i terk eylese tereke-i ‘Amr ne vechile kısm olunur?

El-cevâb: Zeyd ‘Amr’ı i’tâk etmeyecek mâlın sülüsânı Bekir’e sülüsü Hind’e diğér Zeyd fevt olduğı gibi ‘Amrın sülüsü Hind’e intikâl itdikde Hind ‘Amr’dan boş olur.

Ketebehû Ebû’s-Su‘ud el-Hakîr ‘ufiye ‘anh

2- Vakf/ Ebu Suud

Zeyd-i vâkıf bir mülk dükkânını vakf idüb tebdîl ve tağyîr elinde olmak şart idüb tescîl itdirse ba‘dehû tağyîr ve tebdîl elinde olduğı sebebden zikrolunan ‘Amr’a on iki bin akçe bey‘ idüb ‘Amr dahî dükkân-ı mezbûrı her senede bin akçe icareye virüb icâresin kabz itdikden sonra vakf-ı mezbûra mütevellî olan Bekir gelüb dükkân-ı mezbûrun vâkıfı olan Zeyd’in şer‘an tebdîl ve tağyîr elinde olduğı takdîrce enfa‘ olan ‘akâra tebdîl itmek şer‘idir amma menkûle tebdîl idüb husûsan akçe bey‘ itmek ‘Amr-ı mezkûrun dükkân-ı mesfûr icâresinden kabz itdüğü bin akçeyi ‘Amr’a tazmîn itdirmeğe şer‘an kâdir olur mu?

El-cevâb: Tebdîl ve tağyîr ‘âdetde vakfın şerâ’itin tebdîl ve tağyîr itmeğe dirler. Yerine âhar bedel almağa istibdâl dirler. Eğér şâhidler vâkıfın tağyîr ve tebdîlden murâdı istibdâl idi derler ise akçesi ile âhar vakf almağı dahî şart itdi dirler ise kâdir değıldir. Akçe ile âhardan alur eğer ‘akâra tebdîl şart itdi dirler ise kâdir olur. Ketebehû Ebû’s-Su‘ud el-hakîr ‘ufiye ‘anh.

3 / Müteferrika/ itikad¹⁷⁹

Nahmedükéllahümme veliyye't-tevfik. E'in lena ve'hdi sevae't-tarik.¹⁸⁰

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Adem Peygamberin –‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm- cennet’de buğday ekl eylediği kable’n-nübüvve miydi? Yoğsa ba‘de’n-nübüvve miydi ve ekl-i buğday kebîre midir sagîre midir? Beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb Allâhu a‘lem, kable’n-nübüvve idi.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

4 / Müteferrika/ itikad

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki ?

Süleymân peygamber ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ikindü namâzın terk eylediği ve Mûsâ peygamber ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm Kıbtî katl eylediği şer‘an kebîre midir değil midir? Ve kebîredir deyü i‘tikâd eyleyüb musır olan kimesneye şer‘an ne lâzım olur? Beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, Süleymân ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm salât-i ‘asrı terk eylediği sâbit değildir. ‘Alâ farzı sübûtihi bi-tarîki’n-nisyândır. Kebîre olmaz ve Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm Kıbtî katl eylediği kable’n-nübüvvedir ve hatâendir ve bunun gibilere kebîredir deyü ısrâr idene ta‘zîr-i belîğ lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

5/ Müteferrika/ itikad

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zındık şer‘an nasıl kimesneye itlâk olunur? Beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb Allâhu a‘lem, Zındık oldur ki sûreten İslâm izhâr eyleye ammâ bâtın-ı hâlde şerâyi‘i münkir ola.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

¹⁷⁹ Mührün içeriği; Mimmâ vakafahu el-vezîr Şehîd Ali Paşa rahimehu’llâhu te‘âlâ bi-şarti en lâ yuhraca min hizânetihi 1130/1718* 1073.(Vezîr Şehîd Ali Paşa (ö.1716) (yüce Allah onu esirgesin)’nın kütüphaneden çıkarılmamak şartıyla vakfettiklerindedir.)

¹⁸⁰ Başarıya ulaştırma yetkisi elinde olan Allah’ım sana hamd ederiz. Bize yardım et ve bizi doğru yola ilet.

6/ Kerahiyye/ oruç

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kimesne savm-ı Ramazân farz değildir. Zîrâ delili ki “kütibe ‘aleykümü’s-sıyâm”dır. ¹⁸¹ ‘Âmm hass minhu’l-ba‘zıdır. Müsâfir ve marîz ihrâc olunmuşdur dise ol kimesneye şer‘an nesne lâzım olur mı? Beyân buyrula.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, küfürdür. Tecdîd-i îmân ve nikâh eyleyüb ısrâr iderse katl olunur farziyetin icmâ‘-ı kat‘îdir.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

7/ Kerahiyye/oruç

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Savm-ı Ramazânın farziyetini inkâr eyleyen kimesneye şer‘an ne lâzım olur? Beyân buyrula.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, mürtedin ahkâmı icrâ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

8/ Kerahiyye

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bekr-i Yahûdî Beşir-i Nasrâniye sizin peygamberiniz İsâ'nın haşa veled-i zînâdır deyüb Bekr'in buna ma‘kûl kelimâtı pâdişâha ‘arz olundukda şer‘le görülsün dise şer‘an Bekr'e ne lâzım olur? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-cevâb: Allâhu a‘lem, Enbiyâya salâvatu’llâhu vesselam ‘aleyhim i‘lân-ı sebb eyleyen ehl-i küfür katl olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

9/ Kerahiyye

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Enbiyâdan salâvatu’llâhu ‘aleyhim ve selâmuhû kable’l-bi‘set ve ba‘de’l-bi‘set sehven kebîre sâdır olmaz deyü musır olan kimesneye şer‘ân nesne lâzım olur beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, sudûru’l-kebîre ‘ani’l-enbiyâ salâvatu’llâhu ‘aleyhim sehven ‘alâ sebîli’l-hatâi fi’t-te’vîl cevvezehu’l-ekserûn ve’l-muhtâru hilâfe.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

---

¹⁸¹ Bakara, 2/183.

10/ Kazaya

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

İmâm-ı A'zam hazretleriyle İmâmeyn'in ihtilâf eyledikleri mesâ'ilde Kâdı her kangı cânib ile hükm eylese şer'an nâfiz ve sahîh olur mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, eğer bir cânib fetvâ için ihtiyâr olunmadı ise nâfiz ve sahîh olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh .

11/Kazâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kâdı bir kaziyye-i bazı fetâvâ kitâblarında mestûr ve mukayyed olan meseleye binâen hükm eylese lâkin ol fetavâda mukayyed olan mesele esahh-ı akvâlin hilâfı olup ammâ kâdı esahh-ı akvâlin hilâfı idüğün bilmeyüb mücerred fetvâ kitâblarında mestûr olmağla esahh-ı kavî zanneyyüb hükm eylese hükmi şer'an nâfiz ve sahîh olur mı olmaz mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, menşûrunda esahhı akvâlle 'amel eyleye dinilmedi ise nâfiz olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

12/ Müteferrika/ itikad

'Küllü müneccimün kezzâbun venkûr dudu' demek kelimât-ı hazret-i Resûlullâh'dan sallallâhu 'aleyhi ve sellem sâdır olmak sâbit midir değil midir beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, sâbit değildir, mevzû'dur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

13/Kazaya

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir şehrin kâdısı mütûnda mukayyed olan mesâ'ile müte'allik şer'î husûsu icrâ itmeyüb ta'allül idüb varın fetvâ itdirün dise şer'an kâdıya nesne lâzım gelür mi beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, nesne lâzım olmaz. Eğer ihtiyâten dirse fetâvâ kitâblarında mestûr olan mütûna muhâlif olsa kütüb-i fetâvâda mestûr olanla 'amel olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

14/ Tahâre/ mesh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bezzâziye'nin bâ-b-1 mesh'de "ve in vada'a's-selâsete ve lem yemûd la yecûzu fi'l ra'si ve'l huffi" didüğü şer'an sahîh midir değil midir beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Rivâyet-i kütüb muhtelifdir. Amma cevâz râcihdir. Mess yed-i mübtele-i 'uzva isâbetdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

15/ Tahâre/ mesh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kimesne huffeyn üzerine mesh eylediğı vakitte üç parmağını huffe üzerine vaz' eylese amma med eylemese bu sûretde ol kimesnenin meshi şer'an câ'iz olur mı olmaz mı beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

16/ Tahâre/mesh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Huffeyn üzerine mesh eylemekde Ka'beyne varınca esâbi'i med eylemek şer'an farz mıdır değil midir beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, farz değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

17/ Savm/ oruç

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'e ramazan-ı şerîfin beş gününü 'amden ekl eylediğı için kefâret lâzım olmuş olsa beş gün için şer'an kefâret-i vâhîde kifâyet ider mi yoğsa her bir gün için başka başka kefâret mi lâzım olur beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, lâzım olmaz. Mütedâhil olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

18/ Savm/oruç

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Ramazân-ı Şerîf'in bir gününü 'amden ekl eylediğı için Zeyd'e kefâret lâzım olmuş olsa, Zeyd-i mezbûr tahrîri rakabeye kâdir iken tahrîri rakabeye kudreti var

idüğü hatırından gidüb kefâret için iki ay sâim¹⁸² olsa sonra tahrîri rakabeye kudreti hatırına gelip malı tezekkür edecek Zeyd-i mezbûra tahrîri rakabe eylemek dahî şer'an lâzım olur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

19/ Vekalet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Vekîl-i devrînin 'azlinin tarîki beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, evvela mu'allakadan rücû' eyleyüb sâniyen münferiden 'azl eylemekdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

20/ Tahare/mesh

Zeyd çuka çağşur üzerine topuğuna varınca mess itdirüb topuğun örtmese şer'an anın üzerine mesh itmek câ'iz midir değil midir? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'izdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

21/ Salât/mesh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kimesne çuka¹⁸³ çağşur¹⁸⁴ üzerine mesh eyleyüb namâz kılsa ol namâzı şer'an i'âde lâzım olur mı olmaz mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, sehîn¹⁸⁵ ise lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

22/ Tahâre/mesh¹⁸⁶

Zeyd tahte'l huff kir pas giyüb yâhud çorabın gayr-i sahinin giyüb topuğu altını yarsa şer'an Zeyd zikr olundığı üzerine tahâret-i kâmile üzerine giydiği onun üzerine mesh itmek câ'iz olur mı? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

¹⁸² Oruçlu kişi.

¹⁸³ Kalın kumaş.

¹⁸⁴ Paça bölümü diz üstünde veya diz altında kalan bir tür erkek şalvarı.

¹⁸⁵ Kalın

¹⁸⁶ Cevâzü'l-mesh alâ cürmuk (çizme üzerine mesh caizdir) , şâhede sadaka aleyh(doğru olduğu görüldü)

23/ Kazâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir şehirden bir şehre 'Amr'dan ba'zı nesne talebi için nakl-i şehâdet ilettikde 'Amr-ı mezbûr bulunmayub şuhudu't tarîk olanlar iki nefer kimesneyi naklin mazmûnuna şehâdet idüb işhâd eyleseler sonra 'Amr buluncak şahid ol iki nefer kimesneler şuhûdu't-tarîk ağzından şehâdet eylemeleriyle ol nakl ile şer'an 'amel olunub makbûl olur mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, makbûl olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

24/ Kazâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki ?

Zeyd-i Yahûdî fevt olub metrûkâtını Müslümân beytü'l-mâlcı 'Amr kabz eylese sonra Bekr-i Yahûdî, Yahûdî şahidler dinledüb nakl-i şehâdet alub müslümân beytü'l-mâlcıdan Zeyd zimmetinde olan hakkını talep eylese bu sûretde ol nakl ile 'amel olunur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, 'amel olunmaz.

Ketebehû el fakir Sa'd 'ufiye 'anh

25/ Edeb-i Kâdı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Kâdı hâzır olmamak ile kâdının nâ'ibi bir husûs için Zeyd'e nakd virse hasmı bu nakd nâ'ibindir deyü şer'a muvâfık nakli kabûl eylememek şer'an elinden gelür mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, er-râ'yu ile'l-hâkim.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

26/ Müdâyeneye

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'a karz bin akçe virüb 'Amr'la mu'âmele-i şer'îye eylemeden ribh deyü 'Amr'dan her yılda bir mikdâr akçe alsa sonra mu'âmelesiz Amr'dan Zeyd ribh deyü alduğı akçeyi 'Amr zimmetinde olan asl-ı mâla tutmak elinden gelür mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelür.

Ketebehû el -fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

27/ İtâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in yedinde olan 'abd için 'Amr kul değildir, hürri'l-asldır dimiş olsa sonra 'Amr 'abd-i mezbûra bir tarîk ile mâlın olıcak 'abd-i mezbûr şer'an azad olur mı olmaz mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, 'ıtka hükmolunur.

Ketebehû el-fakir Sa'd 'ufiye 'anh

28/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir karyeden Zeyd bir gece Hind'i cebr ile alub tasarruf itdikden sonra Hind-i mezbûreyi ben falan zamânda aldım nikâh-ı şer'iyile aldım deyüb Hind dahî ol zamânda ben Zeyd'e helâlliğe vardım dise amma bu husûsda şahidleri olmasa bu ikisinin kavilleri şer'an sahîh olur mu beyan buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Hind mütezevvice ve mu'teka değilse tasdik olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

29/ Edeb-i Kâdı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kâdı bir kaziye-i şer' ile istimâ' idüb şer' üzerine hükm itdikden sonra bir gayri kâdı gelüb ol kaziyei tekrâr istînâf idüb istimâ' eylemek elinden gelür mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

30/ Hacr

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i sağır bâliğ olduktan sonra vasîsi zabt eylediği mâlını vasisinden talep eylemeğe kâdir olur mu beyan buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, reşîd oldu ise kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

31/ Edeb-i Kâdı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in 'Amr'da bin akçesi olub talep etdikde kâdı mezkûr akçe hükm idüb 'Amr mahzar eline virüb habs iken âhar mahzar yedi yüz akçesin alub Zeyd'e teslim idüb Zeyd emr itmek sözün 'Amr'ı kayuvirse şer'an Zeyd üç yüz akçesin dahî kimden talebi der beyân buyurub 'indallâh müsâb olasız.

El-Cevâb : Allâhu a‘lem, ‘Amr’ dan talep ider, ‘Amr’ ı mahzardan ister. Eğer kâdı ma‘rifeti ile itlâk itmedi ise.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

32/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zinâdan hablînin¹⁸⁷ şer‘an nikâhı sahîh olur mı beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, nikâhı câ’izdir. Vat’ı câ’iz değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

33/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Hind şuhûd mahzarında Zeyd için benüm erimdür dise Zeyd dahî Hind için ‘avratımdır didükde kâdı nikâh ile kazâ eylese şer‘an sahîh olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, Hind’in zevce-i ma‘rûfi olmasiyçün ikrârları sahîhdir. Mu‘teberdir.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

34/ Kerâhiye istihsan

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd’in ‘Amr zimmetinde bir mikdâr akçe hakkı olsa sonra ‘Amr Zeyd’e ahret hakkını helâl eyle dedükde, Zeyd dahî helâl olsun dise ba‘dehû Zeyd ‘Amr’dan akçesini şer‘an talep idebilir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, talep idemez.¹⁸⁸

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

35/ Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd zevcesi Hind’i üç talâk boşadıktan sonra Hind-i mezbûrenin ‘iddeti münkazî olucak Hind-i mezbûre bir sagîr oğlana nikâh olunub Hind-i mezbûre sagîr-i mezbûrı emzürse sonra ‘iddeti münkazî olunca hâkimü’ş-şer‘ bu sûretde Hind’in Zeyd-i mezbûra nikâhının cevâzına hükm eylese hükmü şer‘an nâfiz olub nikâhı sahîh olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, sahîh değildir. Tefrîk olunur.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Hamli

¹⁸⁸ Sa’di Çelebi’ye göre hibeden rûcunun caiz değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

36/ Velâ ¹⁹⁰

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne veçhiledir ki?

Zeyd fevt olub lieb ve ümm kız karındaşın ve babasının mu'tekin oğlu olan 'Amr'ı terk eylese amma Zeyd-i müteveffânın anası hürretü'l-asl olsa bu sûretde 'Amr-ı mezbûra Zeyd'den şer'an mîrâs intikâl eyler mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, intikâl ider.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

Ve sûret-i mezkûrada hâkimü'ş-şer' Mevlânâ Husrev kavli üzerine 'Amr-ı mezbûra velâ cârî olmaz demek üzerine hükm eylese hükmi şer'an nâfiz ve sahîh olur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, sahîh olur hükm eyledi ise. ¹⁹¹

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

37/ Velâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne veçhiledir ki?

Zeyd fevt olub lieb ve ümm kız karındaşın mu'tekanın oğlu olan Amr'ı terk eylese amma Zeyd-i müteveffânın anası hürretü'l-asl olsa bu sûretde Amr-ı mezbûra Zeyd'den şer'an mîrâs intikâl eyler mi eylemez mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, intikâl ider.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

38/ Şehâdet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne veçhiledir ki?

Zeyd için on beş yıldan evvel bir Kelâmullâhu'l-'Azîmi ayağı ile depdi idi deyü şehâdet eyleyen şahidlerin şehâdetleri şer'an mesmû' olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd münkir ise istimâ' olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

---

¹⁸⁹ Çelebi burada hülleye cevaz vemiyor.

¹⁹⁰ *Mevlâna Husrev ihtiyâr itdüğü kavil üzeredir.*

¹⁹¹ Molla Hüsrev'i otorite olarak kabul edenlerin yanında etmeyenler de bulunmaktadır. Bu fetvada Çelebi, Molla Hüsrev'i otorite olarak kabul edip görüşünü referans olarak göstermiştir.

39/ Hibe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd vakf yerde dikdüği bağ ve ağaçları oğlu 'Amr'a virse Amr alub kabz eyledikten sonra Zeyd fevt olsa yigirmi yıldan sonra sâ'ir oğlu Zeyd'in hîbesin kabûl etmeyüb ol bağdan ve ağaçlardan hisse talep eyleseler şer'an talepleri mesmû' olur mu? Beyân kılınub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, istimâ' olunmaz. Yirmi yıldan berü 'Amr'ın tasarrufunda ise.¹⁹²

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

40 / Araziyi-i miriyye

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olsa evlâd-ı zükûrundan kimesnesi olmayub mîrî yeri tapuya müstehak oldukda anın yerini 'Amr tapulayub sipâhîden alsa anun üzerinde aşlama eşcâr-ı müsmireler olsa kim işlediği ma'lûm olmasa matekaddemden anun temaruz yere mutasarrıf olanlar alıgelseler hâliyen Zeyd'in vârisleri elbette biz aluruz diseler şer'an alabilürler mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alıbilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

41/Tercihi Beyyinât

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd karındaşı 'Amr ile müşterek mîrî yerleri olsa 'Amr fevt olub evlâd-ı zükûrundan kimesnesi kalmasa sipâhî anun hissesini gayra virdikten sonra Zeyd ben tâlib ve râğib iken gayra virdün deyüb yine ikâmet eylese sipâhî dahî sen hüsn-i ihtiyârınla ferâgat itdin dahî ben sonra virdüm deyüb beyyine ikâmet eyleyücek şer'an bunların kangısının beyyinesi mu'teberdir? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd'in beyyinesi makbûl olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

¹⁹² Çelebi'ye göre hibeden rücu caiz değildir.

42/İcâre ¹⁹³

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd icâresin virdüğü dükkânın 'Amr ecr-i mislinden elli akçe ziyâde nisbeten ve ta'ssuben arturmak ile Zeyd ziyâdesin kabûl etmeyecek mütevellî Zeyd'den alub 'Amr'a virmeğe kâdir olur mı? Beyân kılınub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

43/ İcâre ¹⁹⁴

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Eskici olan Zeyd vakfin bir dükkânında icâre ile sâkin iken gübreci olan 'Amr gelüb nisbet ile ecr-i mislinden ziyâde mezkûr dükkânın icâresin ziyâde eysele ehl-i sûk bende mütehammildir hizr ola didikleri sebebden mütevellî dükkânı 'Amr'a virmeğe râzı olmasa kâdı olan kimesne mezbûr dükkânı 'Amra virmek istese şer'an virebilür mi viremez mi? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, virebilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

44/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir hamamı on yedi bin akçeye icâreye alub tasarruf ıderken müddet-i icâre münkaziyye olmadan Zeyd gâibde olsa 'Amr gelüb icâreyi otuz beş bin eylemek ile mübâşir vakf-ı hamamı 'Amr'a virse sonra Zeyd gelüb kendininkini fesh etdikden sonra icâreyi Zeyd-i mezbûr kırk bin eylemek ile Amr'ın elinden hamamı alabilir mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilür, ecr-i misli kırk bin ise.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

45/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir vakıf hamamı bir yıla mütevellîsinden on sekiz bin akçeye icâreye alsa müddet-i icâre tamâm olmadan 'Amr icâreyi otuz beş bin akçe eylemeğin mütevellînin vekîli olan vakfin câbîsi 'Amr diğér hamamı 'Amr'a virse sonra Zeyd-i mezbûr icâreyi

¹⁹³ Müddeti tamam oldu ise

¹⁹⁴ Sûk yine tâifenin sükudur. Beyân olunmak gerekdir.

kırk bin idecek hamamı Amr'ın elinden alabilir mi alamaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kırk bine mütehammilse alabilir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

46/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir zâviyeye şeyh iken zâviyenin vakıf yerinin üzerine kendi akçesiyle Zeyd-i mezbûr kendisi için bir ev bina eylese sonra zâviyeye 'Amr şeyh olacak Zeyd'e dâr-ı mezbûra vakf yeri üzerindedir deyü Zeyd'i ol evden çıkarmağa şer'an kâdir olurlar mı olmazlar mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olmaz. Hâkim ecr-i misille ibkâ eylese sahîh olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

47/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir vakfin mütevellîsinden bir yıl va'diyle icâreye bir hamam alub altı ay mikdârı tasarruf itdikden sonra 'Amr hamamın icâresini ziyâde eyledikde hâkimü'l vakt olan hamamı Amr'a hükm eyledikde Zeyd-i mezbûr dahî hamamı sabıkan ben gayr-ı fâhiş ile almadım tamâm icâresidir sizden evvel hâkim olanlar hâliyâ olunan ziyadeye re's-i senede mütehammil idüğine şahid isterlerdi. Sâbit olmadın ziyâde idene hükm eylemezlerdi didikde hâkim olan ben o şeri'atı bilmezsin dise şer'an ne lâzım olur? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, gabn-ı fahiş sâbit olmayınca Zeyd'den alınmaz, eğer hâkim mesele-i sahîhaya istihfaf kasd itmeyüb murâdı mesele ma'lûmı olmadığına i'tirâf ise nesne lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

48/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i müteveffânın bir vakf yerde binâ itdiği dam kızı Hind'e kalsa ba'dehû mezkûre Hind zikr olan damda iki yıl oturup mukâta'asın virse sonra Bekr gelüb mezbûr damın mukâta'asını artırıp Hind-i mezbûreye mezkûr damın binâsını kal' itdirmek dilese şer'an elinden gelir mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelmez, ecr-i misli ile ibkâ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

49/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Sultân Mehmed zamânından ilâ yevmina hâzâ mikdâr-ı mu'ayyen üzere mukâta'a Zeyd tasarruf eyleyü geldüğü vakf yeri vakf-ı mezbûrun câbîsi mukâta'ayı ziyâde eylemeğe şer'an kâdir olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, ecr-i misli ziyâde idüğü şuhûdla sabitse kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

50/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir vakıf binâ yansa hemân dîvârları kalsa şehrin kâdısı vakf-ı mezbûra nâzır iken zikrolan yanmış binâyı günde bir akçe mukâta'a ile mütevellîsinden alsa sonra kâdî-i mezkûr fevt olıcak 'Amr gelüb mezkûr yanmış yere kalan binâsı ile on bin akçe virüb ve günde bir akçe mukâta'a-i zemînin dahî verin dise şer'an alabilir mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdının icâresi ecr-i misilden nâkıs ise fesh olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

51/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir vakf hamamı bir yıla icâreye tutsa ol sene içinde şehirde tâ'ûn marazı zâhir olmağın şehir halkı gaybet idüb hamama kimesne gelmeyecek Zeyd-i mezbûr hamamın icâresini fesh eylemek şer'an elinden gelür mi? Beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

52/ Müzara'a

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Kırk elli yıldan berü bir karyenin mer'ası olan yere âhar karye halkı zirâ'at eyleseler mer'âyı tasarruf eyleyen karye halkı ol karye halkının zirâ'atine şer'an mâni' olabilürler mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kadîmden mer'âlık üzerine tasarruf oluna gelmiş yer ise mâni' olabilürler ve illa mücerred kırk elli yıl mer'a idilmekle olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

53/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Sipâhîye 'öşr virilür yerde biten terekesin Zeyd için 'öşrünü Zeyd-i mezbûr sipâhîye virse sonra ol yerde çayır bitse sipâhî ol çayırdan dahî şer'an 'öşür taleb idüb alabilür mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, çayır olmağîçün konuldı ise alabilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

54/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir karye halkı davarları yürütmek için bir mikdâr arz-ı çayırı yarı sipâhîden tapuya aldıklarından sonra arzı-ı mezkûreyi beynlerinde taksîm eyleseler hâliyâ ol halkdan Zeyd arz-ı mezkûreden kendü hissesini bağçe itmek isteyecek bâkî karye halkı hisse-i merkûmeyi Zeyd'e bağçe itdirmemek şer'an ellerinden gelür mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ellerinden gelür mer'îdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

55/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir karyenin mer'âsını sürüb ekse bitüb çimen olduktan sonra karye halkı üzerine hergele salub çekindirib hasılı helâk idecek şer'an anlara zamân (tazmin etme) var mıdır? Beyân buyrula.

El cevap: Allahu a'lem, tazmîn itdirülmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

56/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir karye halkı sipâhî arzından olan mer'alarını ittifâklarıyla ve sipâhî izniyle mezraa itmek isteseler içlerinden 'Amr râzı olmayub karye halkını men' itmek istese şer'an men' idebilür mi idemez mi? Beyân oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, men' idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

57/ İhya-i mevat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i sipâhî re'âyâ icâreleriyle re'âyâ mer'âsından bir kıt'ayı havlu çevirib yemiş ağaçları diküb beş yıl tasarruf itdükden sonra re'âyâ rücû' idüb havlusun ref' itdürmek isteseler kâdir olurlar mı? Şer'an beyân buyrulub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olmazlar.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

58/ Da'vâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd tapulu yerini on yıl tasarruf itdükden sonra 'Amr te'hîr da'vâya özri yok iken ben bu yeri senden mukaddem tapu ile almış idim deyü da'vâ eylese şer'an 'Amr'ın da'vâsı istimâ' olunur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, istimâ' eylemezler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh.

59/ Hîbe/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Arz-ı mîrîden bir mikdâr yeri Hüdâvendigâr 'Amr'a hîbe eylese şer'an hîbe-i mezbûre sahîh olub arz 'Amr'ın mülküne dâhil olur mı? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, mülki olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

60/ - ¹⁹⁵

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i sipâhî ma'rifetsiz mîrî yerini bey' eylese şer'an bey'i sahîh midir? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, sipâhî kabûl eylemese elinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

61 / - ¹⁹⁶

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Sipâhî ma'rifetsiz mîrî yerin bey'i şer'an sahîh olur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, sahîh olmaz.

¹⁹⁵ Arazi-i Miriyye.

¹⁹⁶ Bey'.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

62/ Cihâd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Dâru'l-İslâm içinde bir kâfir karyesinde zimmîlerin kenisâsı ihrâk olub eser-i binâdan nesnesi kalmasa ol kenisâ yerine mezkûr zimmîler kenisâ ihdâs itmek isteseler şer'an ihdâs idebilürler mi idemezler mi? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ihdâs idebilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

63/ Cihâd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kilisenin vakf evi Zeyd-i Müslim kiliseye sa'y için merkûm evin icâresin arturmağla şer'an Zeyd'in dînine zarar var mıdır? Beyân kılınub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kusûr-ı dîne delâlet ider. Ve kilise vakfı sahîh değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

64/ Mütferrika

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Kâdı-i Hanefî Şâfi'î mezhebi üzerine müdebberin bey'inin cevâzına hükm eylese hükmi şer'an nâfiz ve sahîh olur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, nâfiz olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

65/ Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Sekrânın ve mükrehin talâkı vâki' olmamak üzerine bir kâdı hükm eylese hükmi şer'an nâfiz olur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, nâfiz olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

66/ Mefkûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Tahmînen on yaşında oğlanı dayısı olan Zeyd 'Amr san'ata virse oğlan 'Amrın evinde olub 'Amr oğlanı bazara gönderüb ve ba'zı husûsuna istihdâm iderken oğlan nâ-bedîd olub hayâtı mevti ma'lûm olmasa bu sûretde oğlanın dayısı veya babası 'Amr'a oğlanı bul deyü şer'an teklîf idebilürler mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, teklîf idemezler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

67/ Mefkûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd on iki yaşında oğlu 'Amr'ı Bekir'e gece ve gündüz evinde yatub durub haftada bir Zeyd'in evine gelmek şartı ile şâkirdliğe virse 'Amr Bekr'in yanında gaybet idüb hayâtı ve memâtı ma'lûm olmasa Zeyd 'Amr'ı Bekir'den şer'an taleb idebilür mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, taleb idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

68/ Serika

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i subaşıya icâre-i şer'îye ile 'Amr hizmet iderken ba'zı esbâb alub gaybet eylese ba'dehû tutulub zikrolunan esbâblar 'aynı ile 'Amr'ın elinde bulunsa şer'an 'Amr sârik olur mı olmaz mı? Beyan buyurup müsâb olasız.

El Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd'in hırzından hafiyeten aldı ise sirkatdır.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

69/ Mefkûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd gaybet idüb hayâtı ve memâtı ma'lûm olmasa Zeyd'in vârisleri var iken beytü'l-mâlcı Zeyd'in metrûkâtına dahl idebilür mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, dahl idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

70/ Mefkûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt oldukdan sonra ba'zı vereseşi hazır ba'zı gâ'ib olsa Zeyd'in vasî-i muhtârı olan 'Amr Zeyd'in metrûkâtını bey' idüb kendü hissesini ve hazır olan veresenin hisselerini verdikden sonra gâ'ib olan veresenin hisselerini şer'an vâsî-yi mezbûr mu zabt eyler yoksa beytü'l-mâl emîni mi zabt eyler? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ulu'l-emr ta'yîn eyledüğü zamân içinde beytü'l-mâl zâbiti dahl idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

71/ Mefkûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i gâ'ibin hayâtı ve memâtı ma'lûm değil iken verese-i Zeyd, Zeyd'in metrukâtın vâlidesi Hind bizden kaçurub zâyi' ider deyü ma'rifet-i hükkâmla Hind'in elinden alub emîn yere emanet komak şer'an elinden gelür mi? Zeydin fevti haberi gelince. Beyân buyurula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ellerinden gelmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

72/ Hudûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ı şerî'ata da'vet itdükde 'Amr Zeyd'i darb idüb senin şerî'iyyen budur dise 'Amr'a şer'an ne lâzım olur? Beyân buyurula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ta'zîre müstehak olur ve tövbe ve istiğfâr lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

73/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir karyenin mahsûli ile bir kerbansaray mürettebat olunduktan sonra zevâyidi Zeyd'e sadaka olunub nice zamân ol cihetle Zeyd tasarruf etmiş olsa ba'dehû karye-i mezbûrenin hasâdı zamânı mahsûlünden dört ay mukaddem Zeyd ma'zûl olub yeri Amr'a verileceğın Zeyd'e mahsûl-i mezkûrdan şer'an hisse var mıdır? Beyân buyurula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, hisse yokdur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

74/ -¹⁹⁷

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir medreseye müderris olub ba'dehû ol medreseyi 'Amr'a virseler medresenin hâsılı senevî olsa mahsûl her birünün zamânına göre tevzî' olunur mı? Beyân buyurula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, tevzî' olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

---

¹⁹⁷ Müderris maaşları.

75/ - 198

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hâsılı senevî medreseye müderris olub bir mikdâr zamân edâ-i hizmet itdikden sonra sıla-i rahim itmeğe gidincek kâdı sılaya gitdi deyü 'arz itdikde medrese 'Amr'a tevcîh olunub medresenin hâsılı 'Amr'ın zamânında kemâlin bulsa şer'an hâsıl bu sûretde Zeyd'in mi olur 'Amr'ın mı? Beyân oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, hizmetleri sebtî ile taksîm iderler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

76/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir vakıf mezra'a berâtle Zeyd'e virilse sonra hasâd vaktine karîb mezra'a Zeyd'den alınub 'Amr'a virilse hasâd vaktinde vâki' olan tereke Zeyd'in mi olur 'Amr'ın mı olur? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, hizmeti yoğise 'Amr'ın olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

77/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir nefer kimesne şehrin kenârında bir yerde hamr sohbeti idüb oturlarken oradan birisi kalkub gitse yarındesi sabâh makber içinde maktûl bulunacak şer'an anun diyeti ehl-i sohbe mi lâzım olur, yoksa şehir halkına mı lâzım olur? Beyân kılınub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ehl-i sohbe lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

78/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir karye kurbunda on bir nefer kimesne oturub şürb-i hamr eylediklerinde anlar gavga itseler, içlerinden biri mecrûh oldukda, Zeyd beni mecrûh iden ehl-i sohbetden 'Amr'dır gayrilerin suçu yokdur deyüb fevt olsa sonra vârisleri dahî 'Amr'a tahsîs-i da'vâ idüb karye halkının şehadetleri ile 'Amr'ın mecrûh idüb anun zararından fevt olduğun isbât itmek isteseler şer'an karye halkının şehadetleri mesmû' olur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, mesmû' olur.

¹⁹⁸ Müderris maaşları.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

79/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir karye kurbunda kanlu (kağrı) ile sab çekerken kanludan düşüb kanlu üzerine tekerlenüb Zeyd kanlu altında kalub fevt olsa bu vechile vefât itdüğüne ol karyenin halkının şer‘an şehâdetleri mesmû‘ olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

80/ Kefâle

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd veresiye satduğı atın semeninden ötüri hîn-i ‘akidde kefil-i bi’l-mâl istemeyüb sonra istese şer‘an câ’iz midir? Beyân kılınub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, câ’izdir ama cebr olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

81/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Sğırtmaç olan Zeyd ücret ile ‘Amr’ın atını güderken ol at Zeyd’in yedinde fevt olsa Zeyd’e şer‘an zımân lâzım olur mı? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, ihtirâz mümkün olur o sebeble helâk oldu ise tazmîn olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

82/ Bey‘

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd kendü için onda on iki üzerine ‘Amr’la mu‘âmele eylese ‘Amr onda on iki üzerine mu‘âmele-i iksâr idüb mu‘âmele-i mezbûreden hâsıl olan ribhi Zeyd’e virmemek şer‘an elinden gelür mü? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, onda on ikiyse mu‘âmele memnû‘dur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

83/ Şu'fa

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr ile mâbeynlerinde müşterek olan eşcârında olan hissesini Bekr'e bey' eylese ba'de zaman 'Amr dahî kendü hissesin Hâlid'e bey' eyledikde Bekr 'Amr hissesin Hâlid'e satduğı vakitte benüm haberim yok idi ben şefî'im deyü şu'fa da'vâsın itme ile Hâlid'den ol eşcârı şer'an alabilir mi alamaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, alamaz. Eşcârda şu'fa olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

84/ Şu'fa

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Mukâta'alı vakıf yeri üzerinde olan evde şer'an şu'fa cârî olur mu? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, cârî olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

85/ Vakıf¹⁹⁹

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir kıt'a yeri mülkiyet üzere tasarruf idüb üzerinde evler binâ idüb bir mikdârın bostanlık idüb tasarruf iderken bir mescidin imâmı olan 'Amr zirk olan yer mescidin imâmına vakıfdır deyü da'vâ idüb isbât idüb yer-i vakfa hakim olursa 'Amr Zeyd'e zikr olan yerden evlerin kal' eyle deyüb tasarrufuna mâni' olabilür mi yoksa Zeyd bir mikdâr mukâta'a ile kabûl itdiği takdîrce yer Zeyd'in elinde ibkâ olunur mu? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kal' idebilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

86/ Zekat

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Vakıf yerde olan kovanların 'öşrün kadîmü'z-zamândan vakfın câbîsi alagelmîş olsa hâliyâ sipâhî 'öşri ben alurum dese alabilür mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kadîmden vakfa virildükleri ise girü vakfa virilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

¹⁹⁹ İmâm müdde'î olmaz, mütevellî olur.

87/ Vakıf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in mülk dükkânının yerinden bir vakfin mütevellîsi otuz yıldan berü vakf için mukâta'a alıgeldüm deyü beyyine ikâme eylese yer vakıf idüğine şâhid olmayub vakfiyede dahî mestûr olmasa bu sûretde Zeyd mütevellî otuz yıldan berü vakıf için mukâta'a alıgelmek ile arz-ı mezbûrenin vakfiyesine hükm olunur mı? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, 'alâ mekân ibkâ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

88/ Bey

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'dan buzalıcı olmak şartı ile inek iştirâ eylese sonra buzalıcı çıkmayacak Zeyd şer'an ol ineği redd mi ider yoksa kusur bahâsından zâyidi gerü mi alır? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ineği reddeder.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

89/ İcare

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in iccarı olan 'Amr Zeyd'in ganemlerin rea'larken ganemin ba'zısın zâyî' eylese Zeyd 'Amr'a su'âl ettikde bilmezim nice oldu dise şer'an bu sûretde zâyî' olan ganemlerin Zeyd 'Amr'a tazmîn itdirebilir mi itdiremez mi? Beyân buyrulub müsâb ve me'cûr oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, tazmîn itdirir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

90/ Hiytan

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd binâ itdiği çardağının altına tarîk-i hâs üzerine direkleri vaz' eylese zikr olan tarîkden mürûr eyleyen ehl-i sikke Zeyd'in direklerin bî-vech ol mahalden gidertmek ellerinden gelir mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ellerinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

91/ Hiytan²⁰⁰

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in kadîmden olan harmanı kurbunda 'Amr kendi mutasarrıf olduğu arzına dam binâ idüb Zeyd'in rüzgârına mâni' olsa şer'an Zeyd 'Amr'a damına kal' itdirebilir mi itdiremez mi? Beyân buyurub müsâb ve me'câr oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, itdirebilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

92/ Hiytan

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd tarîk-i 'âm üzerine evinden bir sundurma sundursa sundurma yüksek olsa mahalle halkı giderdebilir mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, giderdebilürler. Eğer gidertmek isteyenlerün tarîk-i 'âmma Zeyd'in ta'addîleri yoksa.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

93/ Vedî'a

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'da emânet bir mikdâr akçe koyub sonra gelip girü kendü alsa ba'de zamân fevt olub verese-i Zeyd gelüb 'Amr'dan ol akçeyi taleb eyleseler 'Amr Zeyd hâl-i sıhhatinde geldi aldı deyü yemîn itmesi ile şer'an tasdîk olunur mı? Beyân buyurula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, tasdîk olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

94/ Hudûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir Yahudi Hind-i müslimenin yoluna gelüb ağzına dinine şetm eylese şer'an ol yahudiye ne lâzım olur? Beyân kılınıb müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ta'zîr-i belîge müstehak olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

95/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'ı bin akçe mehr ile Hind'i bana nikâh eyle deyü vekîl edüb, Amr dahi üç bin akçe mehr tesmiye edüb Hind'i Zeyd'e nikâh idüb Zeyd üç bin akçe mehr

²⁰⁰ Ve fi'l-mebsût sâhibu'd-dâri izâ rafe'a binâen fâkide'r-rîhi ev eş-şemsi alâ cârihi ev sekabe cidârahu ev fetaha ebvâben lâ yumneu ve in tufremu mimmâ kâde liennehu tesarrafe fi hâlisi mülkihi. Kadîhan.

tesmiye olunduğunu bilmeyüb Hind ile cem‘ olub sonra Hind’e talak verse, bu suretde Hind Zeyd’den üç bin akçe mehrini mi alır yoksa bin akçe mi alır? Şer‘an beyân oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, mehr-i misl alır.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

96/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ‘Amr’ı vekîl idüb bin akçe mehr tesmiye edüb Hind’i bana nikâh ediver dise ‘Amr dahî vekâletini isbât idüb Hind’e sekiz bin akçe mehr tesmiye edüb Hind’i Zeyd’e nikâh idüb Zeyd Hind ile cem‘ olub sonra Zeyd Hind’i bâin talâk boşasa Hind Zeyd’den bu sûretde şer‘an bin akçe mehrini mi alır yoksa sekiz bin akçe mehrini mi alır? Şer‘an beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, sekiz bin akçe mehr tesmiye olunduğun bilip cem‘ oldu ise müsemma lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

97/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd’in iki bin akçe mihr üzere nikâh ile artuğa eyleme dediği vekîli olan ‘Amr Hind’i Zeyd’e on iki bin akçe üzere nikâh eylese ba‘di zamân Zeyd fevt olacak Hind-i mezbûr mihrini metrûkât-ı Zeyd’den iki bin üzere mi alır yoksa on iki bin üzere mi alır? Şer‘an beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, Zeyd ‘Amr’ın on iki bin akçe üzerine tezvîcin kabûl eyledi ise on iki bin alır. Kabûl eylemedi ise nikâh münfesih olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

98/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Hind’in tezevvücüne ‘Amr’ı vekîl idüb vakt-i tevkîlde mikdâr-ı mehir zikr olunmasa ‘Amr dört bin akçe mehirlle Hind’i Zeyd’e nikâhlandırırsa Zeyd mihiri kabûl itmeyüb kable’l vat’ ve halvet Hind fevt olsa Zeyd’den mihir nısfı mı hükmolunur yoksa müsemma mı hükmolunur? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, nesne hükm olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

99/ Salât

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i hatîb tahsîl-i 'ilm için âhar beldeye gitdikde yerine 'Amr'ı nâ'ib idüb hidmet-i hitâbeti nâ'ibe edâ itdirmek şer'an câ'iz olur mı? Beyân buyrulub müsâb olasız.

El Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

100/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i câbî evkâfin (vakıf gelirleri ve zekat tahsildarı) mahsûlünü mütevellîsine teslim eylediğine yemîn eylese mütevellî almadığına yemîn eylese şer'an hangisinin yemîni ile 'amel olunur beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, ikinsinin beynî yemîni ile 'amel olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

101/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir câbînin yedinde vakf akçeden bir mikdârı zayi' olsa amma câbî ne keyfiyet ile zayi' olduğunu bilmese zayi' olduğuna yemîn eylemesiyle tasdîk olunub zımândan halâs olur mu? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, tasdîk olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

102/ Kefale²⁰¹

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'a üç bin üç yüz akçeye bir kul ve câriye bey' eylese sonra Amr hasta olub meblâğ-ı merkûmı Zeyd Amr'dan taleb eylemeğe vardıkda Amr'ın zevcesi olan Hind meblağ-ı merkûma ben kefil oldum dise sonra bir mikdârını Hind-i mezbûre Zeyd'e verse bâkîsin dahi Zeyd Hind'den taleb eylemeğe kâdir olur mu olmaz mı beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

---

²⁰¹ Şüpheli.

103/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i mütevellî fevt oldukda üzerinde mâl-ı vakıfdan on bin akçe var idüğü şer'le sâbit oldukda 'Amr-ı ecnebî ben ol on bin akçeye iltizam eyledim ben vereyim dise iki üç ay geçdikden sonra vakfa mütevellî olan Bekr meblağ-ı merkûmu Amr'dan bu sûretde taleb eylemeğe şer'an kâdir olur mu? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

104/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i nâ-bâliğ 'Amr-ı nâ-bâliğin elinin parmağına bıçak dokundurub 'Amr'ın ol parmağı ol cerâhından koruyup 'amelden kalsa sonra Zeyd'in babası 'Amr babasına bir mikdâr akçe virüb 'Amr Zeyd'i da'vâdan ibra ve ıskât eylese ba'de zamân Zeyd ile 'Amr bâliğ olıcak 'Amr ibrayı fesh idüb Zeyd'den Zeyd parmağın diyetini taleb eylemek şer'an elinden gelür mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

105/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

İki nâ-bâliğ oğlanlar bir kimesnenin 'arabasının çeküb oynarken biri 'arabaya binüb biri 'arabayı çeküb 'arabada olan düşüb kolu ovanıp 'amelden kalsa sonra ikisi bile bâliğ olub kolu da'vâ eylese mesmû' olub ol birinden nesne almağa kâdir olur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

106/ Elfâz-ı Küfür

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'a şu maslahatumu Allâh ile sana ısmarladum dimekle şer'an nesne lâzım olur mı? Beyân oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, tevbe ve istiğfâr lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

107/ Vekâlet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'a var Bekr'e vir deyü bir mikdâr akçe virse 'Amr dahî ol akçeyi Bekr'e virdikden sonra Zeyd-i mezbûr 'Amr'a sen akçeyi Bekir'e virmemişsin deyü taleb eyledikde 'Amr dahî Bekir'e virdim deyü yemîn eylemesiyle halâs olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, halâs olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

108/ -

109/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Hind-i bâkireye nâmzed olup bayramlarda ve sâ'ir vakitte ba'zı esbâb gönderse sonra Hind-i mezbûre Zeyd'e nikâhlanmağa râzı olmasa Zeyd-i mezbûr Hind'e virdüğü esbâbları veyâhud semenini taleb idüb şer'an alabilür mi alamaz mı? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, 'aynıyla durursa alabilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

110/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ın kızın tezevvüc idüb aldığında 'Amr'a bir at ağırlık deyü virse ba'de zamân Zeyd atı girü taleb kılsa 'Amr dahî ben falan zamânda zevcene bir donluk payın virmişdim. Anı kalbimden mezkûr ata 'ivaz tutmuş idim dise şer'an Zeyd mezkûr atı 'Amr'dan almağa kâdir olur mu?

El Cevâb: Allâhu a'lem, at 'aynıyla 'Amr elinde kalmışsa kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

111/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Hind'i nikâh ittikde Hind'in karındaşı olan Amr'a bir mikdâr akçe ağırlık virse sonra ol akçeyi Amr'dan taleb eylemeye şer'an kâdir olur mu olmaz mı beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, Amr taleb etmekle aldı ise kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

112/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd sulbiye kızını İstanbul'da Amr'a nikâh eylese sonra Amr zevcesini Silivri'ye alub gidüb almaya anda sâkin olsa ba'de zamân mezbûre kız babası olan Zeyd-i mezkur kızını görmek için İstanbul'a gelüb artık Silivri'ye gitmezim dise Amr-ı mezbûr zevcesini cebren bu sûretde geri Silivri'ye alub gitmeye şer'an kâdir olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

113/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind-i mu'tekaya Zeyd İstanbul'da nikâh eylese Zeyd Hind'i Kayseriye'ye alub gitmek şartı üzerine sonra Zeyd Hind'i Kayseriye'ye alub gitmek kasd etdikde Hind-i mezbûre gitmeyub imtinâ' eylemek elinden gelir mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

114/ - 115/ -

116/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Vakfin kullarından olan Zeyd 'Amr'ı katl idüb akçesin alub sonra vârisleri Zeyd'i tutub meclis-i şer'de tav'an ikrâr idüb 'Amr'ı ben katl itdim akçesinden bin sekiz yüz akçeyi vakfa deynim var idi. Vakfin mütevellîsi olan Bekir'e virdim dise şer'an Zeyd'in bu kavliyle Bekir'e ne lâzım gelür? Beyân buyurub müsâb ve me'cûr olasız.

El Cevâb: Allâhu a'lem, nesne lâzım olmaz ve Zeyd'in ikrârı mu'teber değildir, beyyine gerek.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

117/ Hul' Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd mutallakası Hind'den sağirini almamak şartıyla Hind mehr-i müeccelin Zeyd'e hibe idüb hul'a düşseler sonra Hind zevc-i ahara vardıkda Zeyd sağirin çekip alsa Hind almakda dahî mehr-i müeccelini Zeyd'den şer'an taleb edebilir mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, taleb idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

118/ Bey'

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir kulunu iki bin akçe bahaya idişüp 'Amr'ın üç bin akçelik bir kulu ile istibdâl irişüb cânibinden teslîm ve tesellüm bulunub 'Amr ve Zeyd'den bin akçesin dahî alsa hâliyâ 'Amr'ın alduğı kul ilkin çıkacak 'Amr ve Zeyd'den kulunumu alur yoksa ilkin çıkan kulun bahâsı iki bin mi alur? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, iki bini alur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

119/Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'e tecdîd-i nikâh eylemek lâzım oldukda ba'zı kimesneleri zevcesi Hind'e tecdîd-i nikâh eylemek için ihzâr eyledikde Hind-i mezbûre hicab ardında durup Zeyd-i mezbûr Hind'e bana nikâh ile geldin mi dedikde Hind dahî vardım deyip Zeyd dahî aldım kabûl eyledim dise amma ol hâzır olan kimesneler Hind'i şahsen görmeyüb savtını işitseler bu sûretde Hind'in nikâhı şer'an sahîh olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsab oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, sahîh olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

120/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd gece ile Hind'in evi haremine girüb Hind'i haremde bulub zinâ kaskına Hind'e yapışacak Hind Zeyd'i bıçak ile darb idüb katl eylese Hind meclis-i şer'de katle ikrâr idüb amma katlden gayri tarik ile halâs bulamayub katl eyledim deyü yemîn edecek şer'an Hind'e nesne lâzım olur mu? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd fesâdla ta'rîf edilen kimesne ise Hind tasdik olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

121/ Hibe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind hâl-i sıhhatinde vârislerinden kaçırub vakfin arzında olan mülk dârını ve bağını ve hayvânlarını ve cümle esbâbını ecnebî olan Amr'a hibe idüb Amr Hind'e 'ıvaz virüb mezkûr olan nesnelerin cümlesini kabz idüb Hind'i beslerken Hind fevt olsa Hind'in vârisleri hibeyi kabûl itmeyüb mezbûr emlâkı Amr'ın elinden alub kısmet

itdirmek isteseler şer‘an alub kısmet itdirebilirler mi itdiremezler mi? Beyân buyurub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, bağı alabilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

122/ Da‘vâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub Zeyd’in bir dükkânını büyük oğlu Amr benim mülkümdür deyü zabt idüb sâ’ir karındaşlarını dahl itdirmese karındaşları “bu dükkân senin ne vechile mülkümdür babamız sana sattı mı, bağışladı mı” dedikde Amr “bağışlamış idi” deyu şâhidler tavr korsa şâhidler Zeyd hâl-i sıhhatinde “bu dükkân oğlum Amr’ın mülküdür deyü ikrâr eyledi ikrârına şâhidiz, şehâdet ideriz” diseler bu sûretde şehâdetleri mesmû‘ olub dükkân ‘Amr’a hükm olunur mu? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, mesmû‘ olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

123/ Vekâle

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd üzerinde Amr’ın bir mikdâr akçe alacak olub Zeyd Bekr’i cemî‘ husûsunda vekîl itdükde Amr vekîl-i mezbûrdan mezkûr almaya taleb kıldıkda alabilir mi? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a‘lem, edâ-i deyne bile vekîl eyledi ise alabilür.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

124/ Hudut

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i müslim esadü’l-hâl olub Zeyd’den kavlen ve fi‘ilen mescidde bir vaz‘-ı münkir sâdır olmadan ‘Amr-ı müslim Zeyd’e mescide müslümân girip kâfir çıkarsın dise şer‘an Amr’a ne lâzım olur? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, şetmen didi ise ta‘zîre müstehak olur. İ‘tikâden didi ise tecdîd-i îmân ve nikâh lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

125/ Eymân

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'a eğer varub senin ile Bekr'in esbâbını ahz eylemezsem kâfir olayın dise sonra Zeyd-i mezbûr Amr ile varub Bekr'in esbâbını ahz etmeyicek şer'an Zeyd'e nesne lâzım olur mu beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kefareti yemîn lâzım olur ahz eylemediği takdîrce kendüyi kâfir olmak i'tikâd eylemez ise ve illâ tecdîd-i îmân ve nikâh lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

126/ Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ergin olduğu hâlde eğer şimdiden gerü şürb-i hamr edersem alacağım 'avratlar benden boş olsun dise tezevvüc itdikten sonra şürb-i hamr idicek menkûhası için şer'an talâk vâki' olur mu beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, vâki' olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

127/ Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i eğer 'Amr'un evine varusam alduğum alacağum boş olsun dise ama ol zamânda Zeyd'in menkûhası olmasa ba'dehû Zeyd Hind'i tezevvüc idüb 'Amr'ın evine varacak şer'an Hind Zeyd'den boş olur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, boş olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

128/ İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ı hizmetkâr idüğün 'Amr'a bir kaftan alivirdikten sonra 'Amr-ı mezbûr hizmet etmeyüb Zeyd'in yanından gitmek istedikde Zeyd ol alivirdiği virdiği kaftanı 'Amr'dan şer'an alıbilür mi? Beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alamaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

129/ Da'vâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in mutasarrıf olduğu mîrî yer üzerinde olan hüdayi bitmiş meyve ağaçlarının semerini 'Amr müstakil on beş yıl zabt etdikden sonra Zeyd-i mezbûr ol

meyve ağaçlarının semerinden hisse talep eylese şer‘an hisse hükm olunur mu? Beyân buyrulub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, hükm olunur. Hüdayi bitirdiğine ‘Amr mu‘terifse ise ve illâ Zeyd’in da‘vâsın kudât istimâ‘ eylemezler.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

130/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ‘Amrın taş havlısında maktûl bulundukda Zeyd’in veresesi ‘Amr’dan diyet talep eylediklerinde ‘Amr’ın zevcesi Hind mezbûr gice ile kapuma gelüb açmak istedi açmadı pencereye geldikde kebâb demürüyle hırsuz sanub içeriden dürtdüm öldürdüm deyü yemîn eylemesiyle tasdîk olunur mı? yoksa tasdîk olunmayub ‘Amr’a diyet hükm olunur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, Hind’i verese tasdîk ider ise Hind’in ‘âkilesine diyet lâzım olur. ‘Amr’a nesne hükm olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

131/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir cemâ‘at içinde katl olursa cemâ‘at-i mezbûre maktûlün veresesiyle inkârdan bir mikdâr akçe virüb sulh eyleseler sonra cemâ‘at-i mezbûreden birisi Zeyd-i mezkûru ben katl eyledim deyü ikrâr eylese cemâ‘at-i mezbûre verdikleri bedel-i sulhi vereseden talep idüb şer‘an alabilirler mi alamazlar mı? Beyân olunub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, alabilirler.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

132/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir karye yanında maktûl bulunsa iki kimesne biz katl eyledik deyu ikrâr eyleseler meclis-i şer‘de şer‘an karye halkına nesne lâzım gelir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, evliyâyı katil mukirleri tasdîk iderlerse nesne lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

133/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir karyenin kurbunda maktûl bulunsa ehl-i karyeye diyet hükm olunduktan sonra maktûl-i mezbûrun kulu Zeyd'i ben katl eyledim deyü ikrâr eylese Zeyd'in vereseşi 'abd-i mezbûrun ikrârını kabûl eylemeyüb ehl-i karyeden diyeti şer'an taleb idüb alıbilürler mi alımazlar mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

134/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir karyenin kurbunda maktûl bulunsa ehl-i karye diyet hükm olunduktan sonra ehl-i karyeden 'Amr ben katl eyledim deyü ikrâr eylese şer'an diyet ehl-i karye mi lâzım olur yoksa 'Amr'a mi lâzım olur? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, velîyyi katîl 'Amr'ı tasdîk iderse ehl-i karyeye diyet lâzım gelmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

135/ Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in taht-ı tasarrufunda olan mîrî yeri üzerinde bir karye kurbunda mezbûr Zeyd'in zevcesi Hind maktûle bulunsa şer'an Hind'in diyeti Zeyd'e mi lâzım olur yoksa ehl-i karyeye mi lâzım olur? Beyân buyurub müsâb ve me'cur oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, ehl-i karyeye lâzım olur. Velîyyi katîl ehl-i karyeden taleb ederse.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

136/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ın kızı Hind'e nâmzed olub "kalın" deyu ba'zı akçe ve altın virüb ba'dehu Zeyd-i mezbûr Hind'i almadan fevt olsa Zeyd'in vârisleri kalın için Amr'a verilen akçeyi ve altını Amr'dan alabilürler mi şer'an beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

137/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd baliğa kızı Hind'i Amr'a namzed etdikde Amr Zeyd'e mihr-i mu'accel deyu iki bin akçe virüb Zeyd dahi meblağ-ı mezkûru cihâza sarf idüb Hind'e teslîm idüb Hind kabz eylese bunun üzerine yedi sekiz yıl geçüb ba'dehu Zeyd fevt olucak 'Amr Hind'i nikâhlanmayub meblağ-ı mezkûrı taleb eylese şer'an Zeyd'in metrûkâtından mı alır yoksa Hind'in cihâzından mı alır beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Hind'den taleb ider.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

138/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind-i zimmiyenin âhardan kâfir evlâdı olsa hâliyâ zevci olan Zeyd-i müslim seni evlad-ı mezbûre yanına durgurmazum deyu Hind'i âhar mahalleye alub gitmek isteyecek Hind şâyed beni katl eylesen deyu Zeyd'den kefil taleb eylese Zeyd'e nefsine kefil ver deyu teklîf olunur mu? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kefil teklîf olunmaz. Ama iyü konuşulur içinse iletmek teklîf olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

139/ Sulh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Hind'den bir ev bir bağ da'vâ etdikde Hind-i mezbûrun oğlu Amr zikr olunan eve ba'zı binâ ilhâk eylemiş olsa zikr olunan ev Zeyd'in bağ Hind'in olmak üzere sulh etmek Hind Amr'ı vekîl idüb Amr-ı vekîl mülhakâtın bedeli bir mikdâr akçe alub Zeyd ile sulh eyleseler hâliyen Hind fevt oldukda Amr-ı mezkûr sulh-ı mezbûrun feshi ve mülhakâtın talebine şer'an kâdir olur mu? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-Cevâb: Allahu a'lem kâdir olmaz.

Ketebehu el-fakîr Sa'd 'ufiye anh.

140/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i zimmiye zevcesini İstanbul'dan Yeni Hisar'a iletüb iki yıl mikdârı sâkin olduklarından sonra geri İstanbul'a gelseler hâliyâ Zeyd zevce-i mezkûresini geri hisâr-ı mezbûra alub gitmek isteyecek zevce-i mezkûre şâyed beni katl eylesen deyu Zeyd'den

nefsine kefil talep eylese Zeyd nefisini kefil ver deyu şer'an teklif olunur mu beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, er-râ'yu ile'l-hâkim olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

141/ Kısmet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt oldukça iki oğlu ile zevcesi hâzır olub, bir oğlu ile bir kızını gâ'ibde olsa; hâzır olan vârisleri gâ'ibde olan vârisler gelmeden kendi hisselerini Zeyd'in metrukâtından şer'an alabilirler mi beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kısmet idebilirler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

142 / Kısmet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hâl-i sıhhatinde oğlu Amr'ı vasî nasb eylese eylese Zeyd-i mezbûr fevt olduğdan sonra ba'zı evlâdı gâ'ibde iken vasî-i mezbûr hâzır olan ba'zı verese ile Zeyd'in metrukâtın bey' idüb kendilerin hisselerin almağa şer'an kâdir olur mu? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kısmetden sonra bey' ederler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

143/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de nesl ve batnen ba'de batn vakf eylese sonra mevkûfun 'aleyh olan evlâdın karn-ı mütekaddemden olanlardan ba'zı hâzır ve ba'zı gâ'ib olsa, hâzır olanlar dâr-ı mezbûre-i icâre-i tavîle ile ecr-i misline Amr'a ma'rifet-i kâdı ile verseler ba'dehû gâ'ibde olan mevkûfun 'aleyhler gelüb ol icâreyi fesh eylemeye şer'an kâdir olurlar mı olmazlar mı beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olurlar.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

144/ Vakf²⁰²

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i vâkîf dârını evlâdına neslen ba'de neslin ve batnen ba'de batnin vakf eylese ama vakfiyesinde süknâ ve istislâl kayd eylemese bu sûretde dâr-ı mezbûrenin şer'an süknâsı mı vakf olmuş olur yoksa istislâli mi vakf olmuş olur beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, galesi vakf olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

145/ Kerâhiye²⁰³

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir müslüman kendi bağının üzümün sıkub şıra idüb Nasrâniye ve Yahûdîye şırayı satsa amma ol Nasrâni ile Yahûdî ol şırayı hamr idüb satacağın bilse ol şıranın akçesi ol müslümana şer'an helâl olur mu beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, şüphelidir, harâm denilmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

146/ Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in zevcesi olan Hind fevt olsa yedi sekiz gün geçtikden sonra Zeyd-i mezbûr Hind'in kız karındaşına nikâh eylemek şer'an caiz olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsab oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, câ'izdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

147/ Vakf

Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de neslin batnen ba'de batnin vakf eylemiş olsa sonra Zeyd'in sulbî oğulları olan Amr ile Bekr fevt olub ba'zı oğulları ve kızları gâibde iken Amr'ın bir oğlu dar-ı mevkûfeye dâhil olub nice zamân sâkin olsa sonra gâibde olan mevkûfun aleyhler gelüb dâhil olana sen bu denlü zamândır dârda sâkinsin çık biz dahî ol denlü zamân sâkin olalım veyahud dâr-ı mezbûreyi âhara icâreye virüb icâresin hisseleşelüm deyü dâhil olanı dâr-ı mezbûreden ihrâca şer'an kâdir olurlar mı beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, süknâsı vakf değilse kâdir olurlar.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

²⁰² Kendisi vakf olur galesi verilir.

²⁰³ Hidayeye muhaliftir.

148/ Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de neslin batnen ba'de batnin evlâdına vakf eylemiş olsa sonra Zeyd'in sulbî oğulları olan Amr ile Bekr fevt-i mezkûrların ba'zı oğulları gâibde ve ba'zı dâr-ı mevkûfe olduğu şehirde hâzır iken Amr-ı mezbûrun bir oğlu dâr-ı mevkûfa dâhil olub nice zamân sakin olduktan sonra gâibde olan mevkûfun- 'aleyhler gelüb dâhil olan kimesneden sâkin olduğu zamânın ecr-i mislini taleb idüb şer'an alabilirler mi beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, süknâsı vakf değilse alabilirler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

149 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de neslin batnen ba'de batnin vakf eylese sonra Zeyd-i vâkıfın sulbî oğlu olan Amr dar-ı mezbûrede sâkin iken fevt oldukta Amr'ın oğullarından ba'zı ol şehirde hâzır iken Amr'ın ol hâzır olan oğullarından birisi dâr-ı mezbûreye dâhil olub sâkin olurken hâzır olan oğulları dâhil olan karındaşlarına biz dahi seninle bile dâr-ı mezbûrede sâkin oluruz veyahud sen dahî evden çık dâr-ı mevkufeyi icâreye virüb icâresin seni taksîm edelim dimeye şer'an kâdir olurlar mı beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a'lem, süknâsı vakfsa bile sâkin oluruz diyebilürler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

150 / Mükatebe²⁰⁴

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in mükâteb-i 'ale's-sinne olan 'abdi hidmet eylemekden 'acz izhâr eyleyüb rızâsıyla 'abd-i mesfûrı bey' eylemek şer'an câ'iz olur mı olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El Cevâb: Allâhu a'lem, câ'izdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

151 / Mükatebe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

²⁰⁴ Feshden sonra.

Zeyd ‘abd-i memlûkünü her ayda bir mikdâr akçe vermek üzerine ve her gece gelüb Zeyd’in evinde yatub Zeyd’in vâki‘ olan mesâlihini görüvermek şartı üzerine kitâbet etdikden sonra ‘abd-i mezbûr, Zeyd’e her ayda bedel-i kitâbeti vermeyüb ve gece Zeyd’in evinde yatmayub ve Zeyd’in vâki‘ olan mesâlihini görüvermese Zeyd-i mezbûr bu sûretde ‘abd-i mezkûrun kitâbetini fesh idüb bey‘ eylemeye şer‘an kâdir olur mu? Beyân buyrula.

El Cevâb: Allâhu a’lem, kâdi ta‘cîz idüb kitâbeti fesh iderse bey‘e kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

152 / Vela

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Hind fevt olub vâlidesin ve zevcin ve mu‘takinin üç oğlu ile bir kızın terk eylese hisseleri beyân buyrula.

El Cevâb: Allahu a’lem, sülüsü ümmüne, nisf zevcine, bâki ‘asabe-i sebebiyye diğerk kıza nesne değmez.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

153/ Nikâh²⁰⁵

Zeyd-i mükâteb-i ‘ale’s-sinnesi olan ‘abdine nikâh eylemek için icâzet verse, ‘abd-i mezbûr dahî Hind’e nikâh idüb nice zamân geçtikden sonra Zeyd’in izni ve ma‘rifeti yok iken ‘abd-i mezbûr Zeyneb’e dahî nikâh eylese nikâhı şer‘an sahîh olur mu olmaz mı beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a’lem, sahîh olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

154 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd dârını evlâdına neslen ba’de neslin ve batnen ba’de batnin vakf eylese, Zeyd’in sulbî oğlu olan ‘Amr dâr-ı mezbûrede sâkin iken fevt olub mevkûfun ‘aleyh olanların ba’zı hâzır ve ba’zı gâibde olsalar hâzır olanlar ‘Amr’ın zevcesin ‘iddeti münkâziye olmadan dâr-ı mezbûreden ihrâc eylemeğe şer‘an kâdir olurlar mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allahu a’lem, ‘Amr’ın zevcesini ihrâcı böyle harîs olan kimesne dâ’ire-i mürüvvetden ve insâniyetden hâric olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

²⁰⁵ Mevkufdur.

155 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de neslin ve batnen ba'de batnin vakf eylese, sonra Zeyd'in sulbî olan Amr dâr-ı mezbûrede sâkin iken fevt olsa mevkûfun 'aleyh olan Amr-ı mezbûrun evlâdı 'Amr'ın zevcesin 'iddeti münkâziye olmadan dâr-ı mezbûreden ihrac eylemeye şer'an kâdir olurlar mı olmazlar mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olurlar.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

156 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir mikdâr akçeyi veya evi vakf eylese, tescîl olunmayıb teslîm ile mütevellî olmadan Zeyd-i mezbûr fevt olsa Zeyd'in vârisleri ol akçenin veya dârın vakfiyyetini kabûl eylememek ellerinden gelir mi gelmez mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, ellerinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

157 / Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in mükâteb 'ale's-sinnesi olan 'abdi Zeyd'in izinsiz Hind'e nikâh eylese nikâhı şer'an sahîh olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz değıldir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

158 / Edeb-i Kadi

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'da olan akçesini taleb eyleyüb mahzar eline verse mahdar Amr'ı habs etdikden sonra Amr-ı mezbûr mahzara beni hapsden çıkar akçesin Zeyd'e vereyin dise mahzar dahî Amr'ı çıkarub Amr zimmetinde olan akçenin 'öşrün Zeyd'den mahzar alsa Amr'dan akçesini Zeyd'e alıvirmeden Amr gaybet eylese sonra 'Amr ele girib geri mezkûr mahzara habse verildikden sonra Zeyd akçesin Amr'dan almadan mahzara 'öşrü deyu verdiği akçeyi Zeyd mahzardan alabilir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd alamaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

159 / Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hîn-i gazabla zevcesi olan Hind'e senden vazgeldim dise amma niyeti bi'l-fi'îl talak olmayub amma şimden geri boşarın dimek niyeti olsa bu sûretde Hind-i mezbûre Zeyd'den şer'an boş olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, boş olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

160 / Vakf / İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Mevkûfun 'aleyh olanlar dâr-ı mevkûfeyi otuz yıla varınca her yılda bir mikdâr akçe ta'yîn eylemek üzerine Amr'a icâreye verseler sonra karn-ı sânidin olan mevkûfun 'aleyh bu icâreyi fesh eylemeye şer'an kâdir olurlar mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, nevbetlerinde fesh edebilirler.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

161 / Li'an

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hîne gazabda zevcesi olan Hind'e alâ vechi'ş-şetm bre kâfir bre kötü kadın dise Hind Zeyd'den şer'an boş olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, boş olmaz, amma ta'zîre müstehak olur. Hind talep ederse liân olunur. Ba'de'l-li'ân tefrîk olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

162 / Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd zevcesi olan Hind'i bâin talakla boşayub sonra Hind-i mezbûre ahar şehre varub ba'de'l iddet Amr'a nikâhlandıktan sonra, Zeyd-i mezbûr ol şehre varub Hind'e talak vermedim deyu Hind'i talep eylese Hind-i mezbûre Zeyd'in talak verdiği aksı beyyineye kâdir olmayacak Hind-i mezbûra Amr'dan şer'an tefrik olunur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd'in nikâhı sâbitse talâk virmedüğüne yemîn iderse tefrîk olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

163 / Da'va

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in kendi evine muttasıl harem duvarı olub haremin bir cânibinde Amr'ın mülki olub Amr dîvârda müşterekiz deyüb beyyine ikâme eyleyüb Zeyd dahi duvar müstakil benimdir deyib beyyine ikâme eylese şer'an kankısının beyyinesi evlâdır. Amr'ın beyyinesi evlâ olduğu takdirce zikr olunan duvarın akdarına Amr Zeyd'in rızâsı yok iken ev binâ etmek istese şer'an elinden gelir mi yoksa gelmez mi? Beyân kılınıb müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Amr'ın beyyinesi evlâdır zü'l-yeddir. Zeyd ise eğer ikisinin bile duvarda yedi varsa cümle duvar Zeyd'e hüküm olunur. Beher takdir Amr'ı duvar üzerinde üzerine binâ etmekten men' edebilir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

164 / Da'va

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'a bir câriye bey' eyledikten sonra câriyenin hamli zâhir olub câriye haml Zeyd'dendir dise Zeyd inkâr edecek Amr câriye-i min külli 'aybin câriyeyi Bekr'e bey' eyledikten sonra Zeyd gelüb câriyenin hamli bendendir deyu da'vâ idüb câriyeyi Bekr'in elinden taleb idüb şer'an alabilir mi alamaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd'in bey'i gününden altı aydan eksikde doğursa Zeyd'dendir cariye alır, eğer altı aydan ya dahî artukda doğurursa müşteri tasdik ederse nesebi sâbit olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

165 /Tahâret

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Bir kimesne marîz iken cenâbet vâki' olsa gusl eylediği takdîr üzerine helâk olmak havfi olsa ol kimesne teyemmüm ile namaz kılmak câ'iz olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

166 / Nikâh

Zeyd zevcesi olan Hind'e tecdîd-i nikâh eylemelü oldukda Hind-i mezbûreyi yalnız bir ev içine koyub evin taşrasında iki kimesneye siz şâhid olun şu evde olan 'avrata nikâh ve tezevvüc eyledim dedikte, Hind-i mezbûre ev içinden kabul eyledim

deyib şahidler Hind'in savtın işitib şahsını görmeseler bu sûrette Zeyd'in Hind'e nikâhı sahîh olub Zeyd Hind'e vat' eylemek şer'an câ'iz olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lemm, câ'iz olur. Şahsı görmek lâzım değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

167 / Kısmet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind fevt olub 'ammisinin kızın ve âhar 'ammisinin oğlu kızın terk eylese ve anasının li-eb ve ümm er karındaşının oğlun ve kızın terk eylese şer'an bu sûrede ana karındaşı oğlu ile kızı Hind'den mîrâs alabilür mi? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zâhir-i rivâyetde veled 'asebe varken zevi'l-erhâm evlâdı vâris olmazlar. Fevtinden dahî zâhir-i rivâye üzerinedir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

168 / Hünsa

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub oğlu olan Amr'ı ve kızı olan Hind'i ve 'âkil ve bâliğ olub ama mütebeynü'l hal olmayan hünsa-i müşkil Beşir nâm veledin terk eylese hisseleri beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Beşir'e kız hissesi virilür ki bu sûretde rub' kâdir ve rub' âhar Hind'e diğerk bakiye 'Amr'ın olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

169 / Eşribe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Aselden olan şarâb-ı müskirden ve 'irakıdan ve müselles-i şer'îden sekre mü'eddî olmayacak meretebe mezkûrlardan içmek şer'an helâl midir harâm mıdır, beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, 'Irakının katresi haramdır ve aselden müttehiz olan müskir ve müselles hususunda dahî fetvâ Muhammed kavli üzerinedir, haramdır.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

170 / Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd aldığım ve alacağım boş olsun eğer şarâb içersen dise sonra 'irakı içse avratı ve alacağı şer'an boş olur mu beyân buyrula.

El cevap: Allahu a'lem, 'ırakı dedikleri haramdır, içene had verilir amma şarâb itlâk olunmaz, talak vâki' olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

171 / Kismet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hâl-i sıhhatinde Amr-ı mechûlû'n-neseb için 'ammim oğludur vârisimdir bundan gayrı vârisim yokdur deyu ikrâr idüb fevt olsa, Zeyd'in vâris-i ma'rûfu'n-nesebi olmadığı takdir üzerine Amr Zeyd'e şer'an vâris olur mu? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, vâris olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

172 / Kismet ²⁰⁶

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hâl-i sıhhatinde Amr için benim vârisimdir deyu ikrâr eylediğine şehâdet itmek ile Amr'ın Zeyd'e verâseti şer'an sâbit olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, vâris olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

173 / Elfâz-ı küfr

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ref'-i savt ile Kur'an okurken Amr Zeyd'den için göğün hikâyeleri gibi hikayeler dise sonra Zeyd bir kimesneye Amr benim hakkımda şu asl kelimât eylemiş dedikde ol kimesne dahi senin 'avazın beğenmediği için öyle demişdir yoksa merâvî-i Kur'ân-ı 'Azîm'i tahfif değildir. Bu kelimâtdan Amr'a nesne lâzım gelmez diye ol kimesneye bu sûretde şer'an nesne lâzım olur mu olmaz mı beyân olunub musâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, nesne lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

174 / Rehin

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd evlerini birkaç nefer Yahdidîlere rehin kosa bir kaç yıldan sonra Amr gelüb zikr olan Yahûdilere dâr-ı mezbûreyi Zeyd size rehn komazdan evvel bana rehn koyub ben dahî kabz eyledim idi sonra benim haberim yok iken size rehn komuş deyu beyyine

²⁰⁶ Vasiyyet olur.

ikâme etdikde zikrolan olan Yahûdîler dahî ‘Amr’a Zeyd evleri bize rehin koduğun bildikden sonra dâr-ı mezbûrda benim da‘vâ ve nizâ’ım yokdur deyu ikrâr eyledin deyü Amr’ın vech-i meşrûh üzerine ikrârına şâhid getirib ikâme eylemek Amr’ın da‘vâsı merfû‘ olur mu olmaz mı, beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, ‘Amr’ın da‘vâsı istimâ‘ olunmaz milletin hasmı değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

175 / Edeb-i Kadı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr’ı emiri şerî‘ata da‘vet etdikde Amr Zeyd’e var mahzar getir dise Amr’a şer’an ne lâzım olur beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, istiğfâr lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

176 / Hudud-i İkra

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i sarhoş kâdıya getirdiklerinde Zeyd-i mebur ba‘zı kimesneler beni darb-ı şedîd ile darb idüb şûrb-i hamr üzerine ikrâh eylediler ikrah ile şûrb-i hamr eyledim demesi şer’an istima’ olunur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, istimâ‘ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

177 / Hudûd

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i sarhoşu kâdıya getirdiklerinde Zeyd-i mezbûr bazı kimesneler şûrb-i hamr üzerine bana ikrâh edüb beni darb-ı şedîd eylemeleriyle hamr içdim. İkrâh ile içtiğime şâhidlerim vardır. Getireyim dedikde kâdı Zeyd’e şâhidleri getirmeye Zeyd’e mühel vermeyüb Zeyd’e hadd ikâme eylese kâdıya şer’an ne lâzım olur beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, nesne lâzım olmaz, kıyâsla ‘amel eylemiş.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

178 / İcare

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Üç nefer kimesneler bir vakf kârbânsarây icâre ile üç yıla üç bin üç yüz akçeye tutub bir mikdâr zamân bunlar kârbânsarâyı zabt idüb mütevellîye yevmü’l-kıstların

virneyüb bunların ikisi çıkub şehirden gitdiklerinde mütevellî bunların müştarekleri olan Zeyd'den bunların hisselerin taleb idüb şer'an alabilür mi? Beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alınmaz. Zeyd'i birine kefil-i bi'l-mâl olmadı ise.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

179 / Edeb-i kâdı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in iflâsına ba'zı kimesneler şehâdet ederlerken dâyinler Zeyd-i mezbûru habes itdirmeye şer'an kâdir olurlar mı, beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olmazlar.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

180 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd bir mescid binâ idüb ba'zı emlâkını mescid-i mezbûrun imâmına ve mü'ezzinine vakf idüb bir mikdâr akçe vazifeye ta'yîn eylese Zeyd'in vakfının mahsûli ziyâde olsa vakfın mütevellîsi masraf-ı mu'ayyenden zâyidini geri mürtezikaya sarf eylemek şer'an câ'iz olur mu? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz değildir, rakabe için hıfz olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

181 / Edeb-i kâdı

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i kâdı ma'zûl oldukdan sonra 'Amr Zeyd'i bir âhar şehirde bulub Zeyd'e sen kâdı iken benden bi-gayr-i hak üç bin altı yüz akçe aldın deyu nakl-i şehâdet ibrâz etdikde Zeyd-i mezbûr dahî meblağ-ı merkûmu ben senden bi-hakkın alub Bekr'e def etdim dise bu sûretde Zeyd'in kavli makbul olub zımândan halâs olur mu? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, halâs olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

182 / Vakf

Bu mes'ele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind hâl-i sıhhatinde dârını vakf idüb tescil ve teslîm ile mütevellî olmadan Hind-i mezbûre fevt olub Hind'in zevci olan Zeyd ile beytü'l-malcıya varub dâr-ı mezbûre tescil ve teslîm ile mütevellî olunmadı deyüb tescil ve teslîm ile mütevellî olduğu dahî sâbit olmadığı sebepten hâkim-i şer' dâr-ı mezbûrenin bey' olunması

üzerine hükm idüb beytü'l-mâlcı ol evi Amr'a bin altı yüz akçe Zeyd-i mezbûr ma'rifetiyle bey' eylese sonra Amr-ı mezbûr dar-ı mezbûrenin havlusu içine kırk elli bin akçe harc idüb nice evler binâ idüb yedi sekiz bin mikdârı tasarruf ettikten sonra mahallenin mescidinin mü'ezzini dâr-ı mezbûre bizim mescide vakf olunmuşdur vâkıf zamânında teslim ile'l-mütevellî dahî olmuşdur deyü da'vâ eylemesi şer'an istimâ' olunur mu? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, teslîm ile mütevellîye beyine-i âdile var ise istimâ' olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

183 / Talâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Amr'a sen kâhilsin dedikde Amr-ı mezbûr Zeyd' e eğer ben kâhil olacak olursam 'avratım üç talak boş olsun dise bu sûretde Amr-ı mezbûrun zevcesinin şer'an talakına hükm olunur mu, beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâhilse hükm olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

184 / Gasb

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub sağır oğluna intikal eyleyen merkebini vasîsi kendi hizmetlenüb sonra otlamaya çayıra salıvirüb merkeb çayırdâ zâyi' olsa vasiye şer'an damân lâzım olur mu beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, lazım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

185 / Nafaka

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in yetimlerine vasî muhtâr olan 'Amr yetimlere intikâl eyleyen mâlı murâbahaya virmeyüb yetimlere asıl mâldan infâk eyledikde yetimlerin ekâribinden ba'zısı yetimlerin mâlların ma'rifet-i kâdı ile murâbahaya vir yetimlere murâbahasından infâk eyle didükde vasî-i mezbûr râzı olmasa hâkimi'ş-şer' olan ol mâlı yetimlerin akâribi ma'rifetleriyle vasîden alub ba'zı kimesnelere mu'âmele-i şer'îye ile virmeğe şer'an kâdir olur mı beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

186 / Edeb-i kâdı ²⁰⁷

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Müdde'â-'aleyh 'askerî olsa müdde'î şehirlü olsa müdde'â-'aleyh şehir kadısına müdde'î ile mürâfa'a kâbil olmasa şehir kâdısı müdde'â-'aleyh olan kimesneye cebren meclis-i şer'a ihzâr itdirmeğe kâdir olur mı olmaz mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

187 / Vakf ²⁰⁸

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd nice zamân mülkiyet üzerine tasarruf itdiği 'akârı 'Amr bana ve evlâdıma vakfdır deyu isbât idüb 'akârın vakf olması üzerine 'Amr'a hükm olunduktan sonra Zeyd-i mezbûr 'akârı tasarruf itdüğü zamânın icâresi ecr-i mislini 'Amr Zeyd'den alabilir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilür.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

188 / Vekâle –babü'r resul

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr ile Bekr'e bir mektûb gönderüb falan bârgirüni (beygir) sekiz yüz akçe bahâya virüb bana gönder deyu mektûbda kayd eylese Bekr dahî zikr olan bârgiri 'Amr-ı mezbûr ile Zeyd'e gönderse 'Amr bârgiri Zeyd'e götürükten bârgir Amr yedinden sevk olunsa Bekr bârgirin semenin Zeyd'den şer'an alabilir mi beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilür Amr'la gönder dedi ise.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

189 / İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'la bir sığırın ra'y eylemek için sığırtmaç olan Bekr'e gönderse, Amr sığırını Bekr'e iletüb Zeyd sana ra'y eylemek için gönderdi dedikde Bekr-i mezbûr sığırını al git kabûl eylemezse Amr dahî sığırını Zeyd'den alub giderken sığır helâk olsa bu sûretde Zeyd sığırını Bekr'e tazmîn itdirmek elinden gelür mü beyân olunub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elinden gelür.

²⁰⁷ Fe'l ibretü li kâdı el-müdde'î 'inde's-sânî ve 'inde Muhammed li-kâdı edde'â aleyh ve aleyhi'l-fetvâ Bezâziyye

²⁰⁸ Mevkûfun 'aleyh hasm olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

190 / Elfâz-ı küfr

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd- i zımmî sarhoş iken tanrı bir peygamber hakdır demek ile zikr olan zımmînin İslâmına hükm olunur mu, beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, hükm olunmaz. Teberrî eylemeyince.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

191 / Zebâih

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Kelb zibh olunmağla lahmı ve cildi tâhir olur mı? Şer‘an beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, tâhir olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

192 / Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ‘Amr’ın mülkü odasında mecrûh ve maktûl bulunub kâtili ma‘lûm olmayacak Zeyd’in vârisleri ‘Amr’a Zeyd’i sen ve oğlun katl eylemediğın bilirüz sizin günâhınız yokdur diseler amma seni da‘vâdan ibrâ idtük dimeseler sonra vârisler ‘Amr veya oğluna Zeyd’i siz katl eylediniz deyü taleb eyleseler şer‘an talepleri mesmû‘ olur mı? Beyân buyurula.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, istimâ‘ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

193 / Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt oldukdan sonra zevcesi Hind mehr-i müecceli içün bin akçedir dise Zeyd’in hâzır olan vârisleri mehr-i müeccelin iki yüz akçedir diseler, Hind iki yüzden ziyâde idüğine beyyine lâzım olur mu beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, mehr-i misli iki yüzden ziyâde değılse beyine lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

194 / Serika

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'in çardağından 'Amr Zeyd'in bir mikdâr elmasın alsa şer'an 'Amr'a sârik dinür mi? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, elma kuru ise ve on dirhem mikdârı iderse ve hafiyen aldı ise sirkat hükmi icrâ olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

195 / Vekâle

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub birkaç nefer evlâdı kalub mezkûrlar Zeyd'den intikâl iden bağların bey' eylemeğe Beşir'i vekîl idüb Beşir'in vekâlet tescil olub Beşir bağı Hâlid'e bey' idüb Hâlid bağı bin beş yüz akçeden Beşir'e virüb bin beş yüz akçesini Hâlid'in zimmetinde kalub iki yıldan sonra Beşir şehirden gidüb Zeyd'in evlâdı Hâlid'den üç bin akçe talep itdikde Hâlid vekîlinüz olan Beşir'e nısfın teslîm eyledim deyü da'vâ idüb isbât eylese şer'an bin beş yüz baki akçeyi virmeye ile mezbûrların elinden halâs olur mu? Beyân buyurub müsâb olasız.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, mezkûrlar Hâlid'e hasım olmazlar. Beşir anları vekîl eylemedi ise.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

196 / Kefâle

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'a veresiye iki kul bey' idüb Bekr mala kefil olsa sonra 'Amr kulların semenin Zeyd'e virüb yedine hüccet alsa ba'de zamân Zeyd fevt olıcak Bekr-i mezbûr nakl-i şehâdet getürüb akçe Zeyd-i mezbûr benden aldı idi deyüb kulların semenin tekrâr 'Amr'dan talep eylese şer'an alabilür mi? Mezbûr hüccetin mazmûnı sâbit olıcak, beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alabilür Bekr 'Amr'ın emriyle kefil olmuşsa ve Bekr'in edâsı târihi mukaddem ise.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

197 / İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr-ı sâyiğa bir nesne düzmek için virdiği altını talep eyledikte 'Amr-ı mezbur bu falan şâkirdim uğrulmuş ol altını deyü cevâb virse şer'an 'Amr-ı sâyiğa ne lâzım gelür? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, tazmîn olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

198 / Bey'

Zeyd ile 'Amr şirket üzerine mu'âmele-i şer'îye eyledikleri akçeden Zeyd nısf seneden ferâğat idüb 'Amr sene-i kâmile mutasarrıf olsa şer'an nısf senenin ribhi Zeyd'den talep olunur mı? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd akçe-i nısf senede dâ'îye teslîm eyledi ise talep olunmaz. Nısf sene hissesinden zâidi.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

199 / Nikâh

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeydin ümm-i veledinden sagîri olup sonra ümm-i veledi azâd idüb sagîrini beslemek için ümm-i veledi evinde alıkoyub evde bile olsa Zeyd'in 'avrati dahî olsa cemâ'at ümm-i veled sana na-mahremdir deyüb mâni' olup ümm-i veledi Zeyd'in evinde bile olmağa komamak ellerinden gelür mi? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, nâ-mahremdir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

200 / Vedî'a

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ın emânet kodığı mehil akçeyi evinde komayub sefere bile götürse seferde Zeyd'i harâmî basub Zeyd'in kendü akçesiyle zikrolunan akçeyi cebr ile Zeyd'in elinden alsa 'Amr-ı mezkûr benüm iznimsiz akçemi sefere niçün götürdün deyüb akçeyi Zeyd'den tazmîn itdirmek istese şer'an tazmîn itdirmek elinden gelür mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, tarîk muhavvif değilse elinden gelmez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

201 / Neseb

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd memlûke câriyesi olan Hind'e kızım dedikten sonra câriye-i mezbûreyi Amr'a bey' eylese, 'Amr câriyeye vat' eylemek şer'an câ'iz olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, zi'itak eylemedi ise câ'iz olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

202 / Tesmiye

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd Hind'e sen benim sulb kızımsın deyu ikrâr eyleyüb sonra inkâr eyleyüb selb-i neseb eylerken şer'an Hind-i mezbûrenin Zeyd'den nesebi sâbit olur mu? Beyân buyrulub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, sâbit olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

203 / 'Itâk

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd memlûke câriyesi olan Hind'e sen benim kızımsın ben seni kızım yerine besledim dise amma ve 'itak etmese Hind-i mezbûre câriyeyi Amr'a bey' eyleyub âhardan yine gitse 'Amr câriye-i mezbûreye vat' eylemek şer'an câ'iz olur mu olmaz mı? Beyân olunub müsab oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz olmaz. Hind azâd olmuş.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

204 / Salât

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hutbeli bir câmi' binâ idüb pâdişâhdan izn taleb olundukda câmi'-i mezbûre hatîb olan kimesne sâhib ma'rifetiyle olmak istid'â olunub pâdişâh zamânında sâhibi izniyle hatîb olmak şer'an câ'iz midir? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El-cevâb: Allâhu a'lem, câ'iz değildir.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

205 / Diyet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd mülk damı içinde Hind urgan ile boğazından maslûbe bulunub kim salb eyledüğü ma'lûm olmasa sûrede Hind'in vârisleri şer'an Zeyd'den diyet talep idebilürler mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, Zeyd'e kassame ve 'âkile sini diye hükm olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

206 / Vesâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd maraz-ı mevtinde eytâmına 'Amr'ı âhar vilâyetde olduğu hâlde vasî nasb idüb fevt olsa sonra 'Amr gelüb Zeyd'in metrukâtı beyne'l-verese kısmet olundukda vesâyet-i mezbûreyi kabûl itmeyecek hâkim ol eytâma Bekr'i vasî nasb eylese ba'de zamân 'Amr vasîyyi mutarın deyüb vesâyet-i mezkûreyi Bekr'in elinden şer'an alabilir mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, alınmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

207 / İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd'i ehl-i 'örf bir husûs için tutub hasb eyledikde Zeyd 'Amr'ı Bekr'e gönderüb üzerine olan at akçesinden ferâgat itdim beni şu habs kurtarmasına lutf idüb mu'âvenetlik eylesün dise Bekr üç ay mikdârı bilüb seğirdüb mu'âvenet idüb halâs itdürdükden sonra Zeyd atının semenin Bekr'den talep eylese şer'an alabilür mi? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, talep idemez.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

208 / İcâre

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ı icâreye tutub var benim için yayalık hidmetin edâ eyle dise edâ-i hidmet mevzi'i on sekiz günlük mesâfe olsa mu'tad-ı mezbûre de ol mevzi'e 'Amr varub hidmete mübâşeret itmedin hidmet 'afv olunub 'Amr on sekiz günde vardığı on sekiz günde yine geldiği için Zeyd'den ecr-i misl talep eylese şer'an hükm olunur mı? Beyân buyrula.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, hükm olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

209 / Mükatebe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Hind câriyesini bahâya eksüb câriye bahâsının bir mikdârın ödeyüb bir mikdârı kaldıkda 'Amr gelüb câriyeni bana nikâhlandır. Ba'de'n-nikâh bâkî kalan bahâsını ben vireyin dise Hind'de nikâh eylese sonra câriyenin bâkî kalan bahâsını 'Amr'dan alabilür mi? Beyân olunlub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, câriyeden alur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

210 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i mütevellî bir vakfın gelecek zamânla olacak mahsûlini bir mikdâr akçeye 'Amr'a bey' eylese bu'd-i zamân 'Amr mahsûl-i mezbûrı kabz itdikden sonra Bekr ol akçe üzerine bir mikdâr akçe ziyâde edüb mahsûl-i mezkûrı 'Amr'ın elinden alub muhâsesini gördükde hiç mahsûlden nesne kalmaduğına 'Amr'a yemîn teklîf olunmak taleb eylese 'Amr'a şer'an yemîn teklîf olunur mı? Beyân buyurub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, teklîf olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

211 / Şehâdet²⁰⁹

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd 'Amr'ın üzerine bir husûs için şehâdet itmelü oldukda ol husûsı bilmezsin dimekle kâdı şehâdetini kabûl itmeyüb Zeyd'i redd eylese ba'de zamân Zeyd-i mezbûr âhar kâdı önünde ol husûs için 'Amr'ın üzerine şehâdet eylese şer'an şehâdeti makbûl olur mı? Beyân buyrulub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, 'adl ise makbûl olur.

Ketebehû el-fakîr Sa'd 'ufiye 'anh

212 / Da'vâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd oğullarıyla bağ diküb bir mikdâr çubuğu Zeyd diküb bir mikdâr çubuğu oğulları dikseler sonra Zeyd fevt olıcak sâ'ir vârisleri cümle çubukları mîrâsa katarız diseler ellerinden gelür mi? Beyân olunub müsâb oluna.

²⁰⁹ Ve küllün şehâdetin ruddet lihâdisihi ba'de zalik la tekabbel Kadıhan.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, atalar için dikiverdiler ise ellerinden gelür.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

213 / Vesâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub ba‘zı veresei gâ‘ib ve ba‘zı hâzır olub kassâm gelüb metrukâtın yazıb gâ‘ib ve hâzır vârislerine hisselerin ta‘yîn itdikden sonramenkûlâtdan olan esbâbı gâ‘ibler gelmedin Zeyd’in vasî-i muhtârı hâzır vârisler ma‘rifetiyle satmağa kâdir olur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, kâdir olur hıfz eylemek için.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

214 / Talak

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd şimden gerü hamr içecek olursam ‘avretim Hind üç talâk boş olsun dise ba‘dehû benefşe şarâbı içse ve buzun içse şer‘an Zeyd’in zevcesi Hind üç talâk boş olur mı? Beyân kılınub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, boş olur, füsekanın benefşe dedikleri hamrdır.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

215 / Vakf

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ba‘zı kitâblarını evlâdına neslen ba‘de neslin batnen ba‘de batnin vakf eylese sonra Zeyd fevt olub anı ehl-i ‘ilm oğulları kalub ol vakf olan kitâbları rızâlarıyla bir mikdârın biri ve bir mikdârın dahî birisi olub tasarruf eyleseler sonra ikisi dahî fevt olub birisinin oğulları ‘Amr’la Bekr kalsa ol kitâbların ba‘zısın ‘Amr tasarruf iderken karındaşı Bekr ol kitâbları bana vir ben tutarın deyüb ‘Amr’ın elinden almağa kâdir olur mı? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, ‘Amr muhtâc ise cebrle elinden alınmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

216 / Hibe

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd hâl-i sıhhatinde ba‘zı câriyelerini müdebber eylese sonra Zeyd fevt olub ol câriyelerin ‘itakına hükm olunsa ellerinde olan esbâbları şer‘an câriyelerin mi olur yoksa vârislerin mi olur beyân olunub müsâb oluna.

El-cevâb Allâhu a‘lem, vârislerin olur.

217 / Vesâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olub ba'zı vârisi gâ'ib ve ba'zı hâzır olsa Zeyd'in vasîyi muhtârı Amr'a Bekr'den bir mikdâr akçe istikrâz idüb Zeyd'in techîz ve tekfinine harc eylese sonra ol akçenin edâsı için kassâm kısmet eylemeden Zeyd'in menkûlatdan olan esbâblarından harc itdiği vasî-i mezbûr akçe mikdârı esbâb satmağa şer'an kâdir olur mu? Cevâb virüb müsâb oluna.

El-cevâb: Allâhu a'lem, kâdir olur.

218 / Li'ân

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i müslim zevcesi Hind-i müslimeye bre rusbî dise iksininden dahî şerâ't-i li'ân müctemi' olsa kable'l-mürâfa' Zeyd Hind'i üç talak boşasa Zeyd'e şer'an haddi kazf olunur mu beyân oluna.

El-Cevâb: Allâhu a'lem, ikâme olunmaz.

219 / Vesâyâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd-i müteveffânın ba'zı verese hâzır ve ba'zısı gâ'ibde olsa Zeyd'in vasî-i muhtârı ve hâzır olan verese talebleriyle kassâm gelüb Zeyd'in metrûkâtını yazub her birini bir mikdâr kıymete tutub resm olub tutduğu kıymet üzerine hâzır ve gâ'ibe olan varislere hisselerini ta'yîn eylese sonra gâ'ib olan vârisler gelmeden vasî esbâbı bey'-i min-yezîd idüb satub amma kassâm tutduğu kıymetden eksüğe satsa sonra gâ'ibde olan vârisler gelüb vasîye esbabı ol bahâya satdığın neden ma'lûm ol bahâya sattığını isbât eyle diseler vasî şâhidden 'âciz olsa yemîn eylese tasdik olunur mu beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb, Allâhu a'lem, tasdik olunur.

220 / İkrâr

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye'den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt oldukdan sonra zevcesi Hind cemî' bâkîyü'd-dâr Hind'in mülküdür deyü Zeyd'in ikrârı üzerine bir hüccet ibrâz eylese amma ol hüccet Zeyd birkaç yıl

mukaddem hasta olub ol hastalığı hâlinde verilmiş olsa ol hüccet şer‘an ma‘mulün-bihâ olur mu beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, mazmûnı sâbitse ‘amel olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

221 / Kısmet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olduktan sonra hîn-i kısmetde ricâle ve nisâya sâlih olur menkûlâtдан ba’zı esbâbları için Zeyd’in zevcesi Hind bu esbâbları Zeyd hâl-i sıhhatinde bana hibe etmişdi deyü da’vâ idüb verese hibeyi inkâr ettiklerinde Hind ol hibeyi isbâta kâdir olmayub benim şâhidlerim falan şuhuddur varayım nakl getüreyim dise Hind dediği şuhudu nakl getirmeye tevakkuf olunur mu yoksa tevakkuf olunmayub ol esbâbları beyne’l verese taksîm olunur mu? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, tevakkuf olunmaz amma Hind nakl getirincek alınır Hind’e teslîm olunur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

222 / Da‘vâ

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olduktan sonra zevcesi Hind kendi yedinde olan esbâbların ba’zı için Zeyd hâl-i sıhhatinde bana hibe eylemişdi deyü da’va idüb verese inkâr idüb Hind beyyineden ‘âciz olıcak mülk-i mutlak da’vâsını eylese istimâ‘ olunur mu beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, istimâ‘ olunmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

223 / Kısmet

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olduktan sonra zevcesi Hind ba’zı esbâbları için Zeyd hâl-i sıhhatinde bana hibe eyledi idi deyü da’vâ eylese şer‘an Zeyd hibe itdiğine Hind’e beyyine lâzım olur mu? Beyân olunub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, verese inkâr iderler ise lâzım olur.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh

224 / Diyet ²¹⁰

Bu mesele husûsunda eimme-i Hanefiyye’den cevâb ne vechiledir ki?

²¹⁰ Bu mesele cevabında işkal vardır.

Zeyd hâli mu‘attal yürimez değirmenin kurbunda bir maktûl bulunsa bir tarafında dahî tarîk-i ‘âmm olsa maktûlün bir kaftanı dahî tarîk-i ‘âm üzerinde bulunsa ve etrafında dahî savt işidilür kurâlar olsa ol maktûlün diyeti ve kassâmeti ol kurbunda bulunan mu‘attal değirmenin sâhibine mi olur yoksa akreb kurâlara mı olur beyân kılınub müsâb oluna.

El-Cevâb: Allâhu a‘lem, maktûl bulunduğu yer mülkse sâhib-i mülke kassâma ve diyet lâzım olur ve illâ nesne lâzım olmaz.

Ketebehû el-fakîr Sa‘d ‘ufiye ‘anh.

Fihristü'l-Kitâb

	Fetvâ Numarası
Tahâret Bâb-ı Teyemmüm	165
Tathîr-i encâs	191
Salâtu cum'a	99, 21
Salât	204
Mesh	14, 15, 16, 20, 22
Savm	17, 18
'Öşür	53, 86
Nikâh	28, 32, 33, 96, 98, 97, 95, 108, 109, 111, 113, 114, 112, 119, 110, 136, 137, 138, 140, 153, 146, 157, 166, 193, 199
Talâk	35, 115, 117, 126, 127, 159, 162, 170, 183, 214
Neseb	202
Li'ân	161, 218
'Itâk	1, 27, 203, 201
Mükâteb	150, 151, 209
Müdebber	216
Velâ	36, 37, 152
Ta'zîr	72, 94, 106, 124, 173
Hudûd	175, 177
Sirka	68, 194
Siyer	62, 63
Tîmâru'l-vâye	73
Mâ yekûnu küfran mine'l-Müslim	6, 7, 125
Mâ yekûnu İslâmen	190
İ'tikâdiyyât	3, 4, 5, 9
Mefkûd	66, 67, 69, 70, 71
Şirket	198
Vakıf	2, 74, 75, 76, 46, 85, 87, 100, 101, 103, 143, 144, 147 149, 148, 154, 155, 156, 157, 180, 182
Tercîh	41, 163
Vekâlet	19, 107, 123, 188, 195

Da‘vâ	58, 164, 174, 129, 212, 222
İkrâr	220
Sulh	139
Vedî‘a	93, 200
Hîbe	39, 59, 121, 223
Şuf‘a	83, 84
Hüccet	30
Kaseme	141, 142, 167, 168, 171, 172, 221
Kerâhiyyet İstihsân	12, 34, 145
Hîtân	90, 91, 92
Eşribe	169
Cinâyât	7
Diyet	77, 104, 105, 116, 120, 130, 131, 132, 134, 133, 135, 192, 205, 224
Vesâyâ	185, 206, 217, 213, 219
Arâzî	40, 54, 56, 57, 52

SONUÇ

Sa'di Sadullah Efendi, Osmanlı Devleti'nin en parlak zamanı olan Yavuz ve Kanuni döneminde şeyhülislâmlık yapmış ilim konusunda aktif rol almış bir alimdir. Müderrislik yaptığı dönemde okuttuğu eserler ve bu eserlere yazdığı haşiyelerde, meseleler karşısında ortaya koyduğu bakış açıları onun bilgi birikimini ve ilmi derinliğini göstermektedir.

Sa'di Çelebi'nin yaşadığı dönem İslam hukuku açısından taklid dönemine denk gelmektedir. Taklid dönemi, önceki mezhep hukukçularının meselelere getirdiği çözümlere dayanarak devrin ulemasının olayları fıkıh kitaplarından uygun olanına göre çözümlenmeye çalışma sürecidir.

Tahlilini yaptığımız mecmuanın sahibi Sa'di Sadullah Çelebi'nin birçok eseri bulunmaktadır. Bunlar haşiye, talikat, şerh türünde eserlerdir. Çelebi'nin tahlilini yaptığımız *Fetavayı Sadiyye* isimli fetva mecmuası İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Şehit Ali Paşa koleksiyonunda 1073 numarada *Feteva-yı Sa'di Efendi* olarak kayıtlı bulunmaktadır. Bu mecmuayı seçmemizin nedeni daha önce bu eserin latinize edilmemiş olması ve bu yüzden de yeterince faydanılamamış olmasıdır. Bunun yanı sıra Sa'di Sadullah Çelebi'nin Kastamonulu olması da mecmuayı seçmemizde etkin rol oynamıştır.

Bu mecmua 112 varaktan oluşmaktadır. Mecmua içinde iki tanesi Ebu Suud'a (ö. 982/1574) ait olmak üzere toplam 224 fetva bulunmaktadır. Mecmua içinde Ebu Suud'a ait fetvaların bulunması bu mecmuanın bir araya getirilme tarihinin Ebu Suud'dan sonraki bir dönemde olduğunu göstermektedir. Mecmua, fıkıh kitaplarındaki konu sıralamasına göre değil her sayfaya bir fetva gelecek şekilde şukkarlar birbirine yapıştırılarak meydana gelmiştir. Mecmua onu bir araya getiren kişinin seçtiği fetvalardan oluşmaktadır. Mecmuanın son kısmına, mühürden sonraki bölüme, eklenen fihristteki 'fetva numerosu' ibaresi, Osmanlıca'nın tarihi süreci dikkate alındığında daha sonraki dönemlerde eklendiği izlenimini vermektedir. Bu fihrist mecmua içindeki konuları gruplandırarak sayfa numaralarını vermiş okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla fetvaların numaralandırılmasında yanlışlık bulunmaktadır. Mecmuada toplam 223 sayfa 224 fetva bulunmaktadır. 107. sayfa boştur. 107. sayfadan sonra 108 atlanarak 109. sayfaya geçilmiştir. Yine 113. fetva

numarasından 116'ya geçilmiştir. Mecmua içindeki sayfa ve fetva karmaşası bu iki nedenden kaynaklanmaktadır. Eser transkripte edilirken boş olan sayfalar da hesaba katılmış, sıra numarasının devamı şeklinde numaralandırma uygun görülmüş ve fihristi ona göre ayarlanmıştır.

Mecmuadaki fetvaların birkaç tanesi hariç hemen hepsinin sağ üstünde, dua ile aynı hizada fetvaların konusu yer almaktadır. Nikah, talak, vela, vesaya, vakf gibi. Konu kayıtlarının da mecmuaya sonradan eklendiği kanaatindeyiz.

Şeyhülislâm olduktan sonra halkın meseleleriyle yoğun bir şekilde ilgilenen Sa'di Sadullah Efendi, fetva mecmuasında fıkıh konularını klasik tertip ile bab başlıkları altında toplamıştır. Diğer fetvâ kitaplarında da olduğu gibi bu eser de Osmanlı devletinde kurumsallaşmış olan fetvâ geleneğine uygun olarak, karşılaşılan çeşitli sorulara verilen cevapları içermektedir. Diğer fetva risalelerinde olduğu gibi Sa'di Efendi'nin fetvalarında da birçok farklı meseleye çözümler getirilmiştir. Mecmua içindeki konuların bir kısmında birkaç fetva bulunurken bazı konularda ise çok daha fazla fetva bulunmaktadır. Bu da toplumun gündemini yansıtmaktadır. Mesela vakıf konusunda oldukça fazla sayıda fetva olması o günkü toplumda bu konunun gayet güncel olduğunu ve göstermektedir. Buradan hareketle mecmua içindeki fetvaların konu dağılımı şu şekildedir;

Arazi-i Miriyye 2, Bey' 5, Cihad 2, Dava 7, Diyet 16, Edebi Kadı 7, Elfaz-ı Küfr 3, Eşribe 1, Eyman 1, Gasb 1, Hacr 1, Hıytan 3, Hibe 3, Hudud 5, Hünsa 1, İcare 17, İhya-i Mevat 1, İkrar 1, İtak 2, İtikat 4, Kazaya 6, Kerahiye 3, Kerahiye İstihsan 1, Kefalet 4, Kısmet 7, Lian 2, Mefkud 5, Muamele-i Şeriyye 1, Müdebber 1, Müderris Maaşları 2, Mükateb 3, Müzaraa 1, Nafaka 1, Neseb 2, Nikah 24, Oruç 4, Rehn 1, Salat 2, Serika 2, Sulh 1, Şehadet 2, Şuf'a 2, Taharet /mesh 6, Talak 10, Tercih-i Beyyinat 1, Vakf 23, Vedia 2, Vekalet 4, Vela 4, Vesaya 4, Zebaih 1, Zekat 5.

Sa'di Efendi klasik fetva formuna uygun olarak sorulara karşı “olur”, “olmaz” gibi kelimelerle kısa cevaplar vermiştir. Ancak daha fazla açıklama gerektiren sorularda ise ilave açıklamalarda bulunmuştur. Mecmuada açıklayıcı olması açısından bir tane tamamlayıcı soru bulunmaktadır.²¹¹ Birkaç mesele dışında fetvalarında ayet ve hadislere yer vermeyen Sa'di Çelebi, teklîfi hükümlerin kullanımında “farz” ve “haram” gibi kesin hüküm ifade eden tabirlerden çok “gereklidir”, “evlâdır” ya da “gerekmez” gibi daha yumuşak tabirler kullanmış ve fetvâ verirken ihtiyatlı davrandığı görülmektedir.

²¹¹ Sa'di Çelebi, “*Fetavayı Sadiyye*”, v. 35.

Sa'di Çelebi fetvalarını verirken kişinin içinde bulunduğu zorlukları dikkate alarak bir yaklaşım sergilemiştir. Örneğin “Zeyd dârını evlâdına neslen ba'de neslin ve batnen ba'de batnin vakf eylese, Zeyd'in sulbî oğlu olan Amr dâr-ı mezbûrede sâkin iken fevt olub mevkûfun aleyh olanların ba'zı hâzır ve ba'zı gâibde olsalar hâzır olanlar Amr'ın zevcesin iddeti münkâziye olmadan dâr-ı mezbûreden ihrâc eylemeğe şer'an kâdir olurlar mı beyân buyrula.

Amr'ın zevcesini ihrâcı böyle harîs olan kimesne dâ'ire-i mürüvvetden ve insâniyetden hâric olur.”²¹² Burada kadının içinde bulunduğu duygusal durumu gözeterek fetva vermiştir.

Sa'di Sadullah Çelebi'nin fetva mecmuası yapıştırma fetvalar olup şukka özelliği taşımaktadır. Bu mecmuada fetvalar fıkıh kitaplarının takip ettiği sırayı takip etmemektedir. Mecmua içindeki fetvalarda adet sıralaması şöyledir; Nikah 25, Vakıf 22, İcare 18, Talak 11. Mecmuanın içinde müdebber, abık, mükateb gibi kölelerle ilgili fetvalar da bulunmaktadır. Osmanlı devletini oldukça fazla meşgul eden ve yoran kızılbaş isyanları hakkında üzerinde çalıştığımız fetva mecmuasında Sa'di Efendi'nin herhangi bir fetvası bulunmamaktadır. Sa'di Çelebi'nin bu konudaki fetvalarını, Millet Kütüphanesinde bulunan fetva mecmuasından daha önce nakletmiştik.²¹³

Osmanlı şeyhülislam fetvalarının klasik fetva formunda olduğu gibi Sa'di Çelebi'nin fetvalarında da başlangıcında tuğrayı andıran Arapça dua yer almaktadır. Bu dualarda hata ile veya gözden bir şey kaçırılarak isabetsiz karar vermekten Allah'a sığınma, onun yardımını talep etme ve mağfiretini dileme gibi dua cümleleri yer almaktadır. Bu mecmuada dört fetva hariç hepsinde dua ifadesi bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla mecmuaya şu dua ve temenni, cümleleri hakimdir: “Nahmedükêllahümme veliyye't-tevfik. E'in lena ve'hdi sevae't-tarik” (Başarıya ulaştıran Allah'ım! Sana hamdederiz. Bize yardım et ve bizi doğru yola ilet. Doğru karar verebilme salâhiyeti ver.)²¹⁴

Duadan sonra, iki fetva hariç hepsinde “Bu hususta eimmei Hanefiyye'den cevap ne vechiledir ki” ibaresi bulunmaktadır. Bu ibare Kemalpaşazade'den sonra

²¹² Sa'di Çelebi, *Fetava*, vr. 153.

²¹³ Millet kütüphanesi, Ali Emiri Arabi. Nr. 1173. Vr. 76a-90a.

fetvaların meseleye giriş cümlesinde bir kalıp olarak yerini almıştır. Fetvanın Hanefilere göre cevap verilmesi istendikten sonra soruya geçilmiştir.

Üzerinde çalıştığımız fetva mecmuasındaki yazı çeşidinin birden fazla olması fetvaların birden fazla kişi tarafından yazıya geçirildiğini göstermektedir. Osmanlılarda fetva formu fetvahanedeki görevliler tarafından yazılmakta ise de cevap kısmı ve imza kısmı bizzat şeyhülislam tarafından yazılmıştır. Bu kurala istisna olarak Osmanlı'da Dürri Mehmet Efendi'yi (ö.1149/1737) zikredebiliriz. Şeyhülislam felç olup kalem tutamaz hale gelince I. Mahmut ona imza yerine mühür basma izni vermiştir.²¹⁵

Fetvada cevap verilirken dua cümlesinde gibi bir çekince söz konusudur. Cevaplar “en iyi bilen Allah olduğu” lafzıyla başlar. Cevaplarda Hanefi kaynaklarına bağlılık esastır. Örneğin, fetva zahirür rivaye üzerinedir²¹⁶, *el-Hidaye*'ye muhaliftir ve buna benzer şerhler düşülmüştür. Bu fetva mecmuasında müellifin Hanefi mezhebinin görüşlerini esas alarak Hanefi geleneğine bağlı kaldığı görülmektedir. Sa'di Çelebi fetvalarını verirken devletin ve toplumun maslahatını ön planda tutarak sonuca ulaşmaya çalışmıştır. Aynı zamanda mecmuanın dil uslubu ve sorulan sorulardaki orfe ait kavramlar XV-XVI. yüzyıllardaki topluma adeta ayna tutmaktadır.

Sa'di Çelebi'nin tasavvufu ilgili fetvalarında tasavvufa karşı gibi görünse de tasavvufun sahîh bir yol olduğunu ancak istismara açık bir alan olduğu için teyakkuzlu davranmak gerektiğini söylemiştir. Kendisi de Ahmediye tarikatına mensuptur ancak yangınlarda bilgilerin kaybolması sonucu bu tarikatle ilgili bilgi elde edilememiştir.

Sa'di Çelebi dönemin en çok tartışılan konuları arasında olan muamele-i şeriyeyi kabul etmiş ve fetvalarında muamele oranı olan yüzde ona riayet ederek fetva vermiştir. Yine kendi vakfiyesine bıraktığı nakdlerdende anlaşılacağı üzere bulunduğu dönemin en önemli tartışmalarından olan para vakıflarını da olumlu karşılamaktadır.

Son olarak Sa'di Çelebi' taklid döneminin genel özelliklerinin dışına çıkmadığı görülmektedir. Fetvalarında Hanefi mezhebine bağlı kalmaya özen göstermiştir. Soru ve sorunlara taassuptan uzak adaletli bir şekilde çözüm getirmeye çalışmıştır. Güncel ihtiyaçları görmezden gelmemiş bu bağlamda fetvalarında muameleyi şeriyeyi de kullanmıştır. Problemlerin çözümüne odaklanırken hem hukuku hem de devleti gözettiği görülmektedir. Buradan hareketle Osmanlı hukukunun durağan değil gayet işleyen bir hukuk sistemine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

²¹⁵ İpşirli, “Şeyhülislam”, 94.

²¹⁶ Sa'di Çelebi, *Fetava*, vr. 83b.

EKLER

EK 1: FETAVA-YI SADIYYE ORJİNAL METNİ

(2)

Fetna 3

متفقون

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعلنا من جنس واحد وخلقنا من نساء واحدة

والمؤمنين من جنس واحد وخلقنا من نساء واحدة

آدم بن حواء عليه السلام واللعن جنسهم حذرا بكل الذم
بغزائهم من صوفى مدر

بيان اولو شيخ

الحمد لله

فتا النبي ايدك

على
مسجد

١٠٧٤

(3)

Fetna 4

متفقون

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعلنا من جنس واحد وخلقنا من نساء واحدة

والمؤمنين من جنس واحد وخلقنا من نساء واحدة

سليمان بن داود عليه السلام واللعن جنسهم حذرا بكل الذم
بغزائهم من صوفى مدر
بيان اولو شيخ

الحمد لله

فتا النبي ايدك
صلاة عصر في كل يوم

على نبي من بطون النبي ايدك
بسم الله الرحمن الرحيم

فتا النبي ايدك
بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله

Petra 6

سورة هود

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
ما فرقت بين اخراجه او لمخدره وبه اول كسبه شرفا فتمت
الاية
الاصول
اصول الامور فتلا وانزلت
اجمع تطعيده

الحمد لله

كفرد سجلا يابا وسكاح المين
اصول الامور فتلا وانزلت
اجمع تطعيده

Petra 5

متفرقة

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بيان لطوبى
بياتة لطوبى
زيتون سريحا نه اهل كسبه اطلاق لولفور

الحمد لله

زيتون اولدر صورتنا اسلام اظهار
اليد اجابا طرح الاشارة
مخلو ولا كماله

بسم الله الرحمن الرحيم

صحة من استقر

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

انصب اليه صلوات الله وسلامه عليه

اعلان سبب ايلين اهلا كفر

فان اولينو كرامتهم

عجل

Fetva 8.

سواء علم

الحمد لله الذي جعل

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

Fetva 7

سواء علم

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله

تذير احكام اجراء ونحو

سواء علم

عجل

Fetwa 10

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

فتاوى

لو ورد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره

عبد الله بن محمد
عبد الرحمن بن محمد

Fetwa 9

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سواء علم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

لو ورد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره ولو لم يرد طهر بغيره

عليهم السلام
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetva 12

مسئله

کلیتجه کذرت وانکور دودو ویکل کانی حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم
عیان لیبورع بار اولینه
صدار لیبورع ثابت بیدر وکلید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ثابت حکار مخفوار

گرافعه
سجده
عشق

Fetva 11

قضایا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لو ۱۱

برقی برقیه بعضی خاوی کالدره سطور و قید اولی علیه بنا علی کلین اولی کلین
اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین
اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین
سطور اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین اولی کلین

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مستور لیک اصح اولی کلین اولی کلین اولی کلین

نافه اولی کلین
سجده
عشق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

fetva 14

طهارة

١٤

بزازية نيل سحر

دكلد سبازي

الحق للفقهاء

روايات كتيبه مختلفه اجاز از احقر
سبح يله سئله عضوا صابله

كراشم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

fetva 13

فتاوى

١٤

بزرگه قاضيه متونه

انجور نغلا ياره

كلو كياه اولوسه قيه اولوسه

فتاوى قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه
بزرگه قاضيه متونه

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Petra 16

طهارة

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين

وضو حلال

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Petra 15

طهارة

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

15

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين

حائز اول

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

١٧ (17)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetva 18

صوم

صوم

١٦ (16)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetva 17

زيد رمضان شريف بكونه غداً الاكابر ويجوز ان كان له في ذلك اليوم صيام
فلا يجوز تخرجه بقية قدرته واراد في خاطره ان يكثر من الصيام في
الليلة قدرته كما في كل يوم في ذلك اليوم وفي شفا لان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله

زيد رمضان شريف بكونه غداً الاكابر ويجوز ان كان له في ذلك اليوم صيام
فلا يجوز تخرجه بقية قدرته واراد في خاطره ان يكثر من الصيام في
الليلة قدرته كما في كل يوم في ذلك اليوم وفي شفا لان

الحمد لله
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله

وگالت

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

دلیل و دلیل غرض طبعی بیان بیورلوب مایه لینه

الکمال

از احاطه در جمع ایوب بنی اشفاق

عزرا بطار

طهاره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

زیر صوفه چاقو شور او زرنه طبعی غنه واریم مسله اور پیر طبعی اور تم شمس عا آنک
مسلم ایکن با نزمدر دکله باین بیورب مایه اول

الحمد لله رب العالمین

انواع

جانور

کرامه

مسلم

طهارة fetwa 22

سنة الف كرايس كيد باصف بويري سخيبي كسوب طمان التند
رديت الف او الفدي ازرتم طمانه كاطله اوزرتم كيد ك اوكو اوزرتم
سنة سورسوة فت: اوزرتم

جانز اولور
عقود الله

fetwa 21

صفحة

عقود الله
جانز اولور

اولمازي ساينور
بكنده جوة جاغيتور ورتنه سحر بلبور نيلا قولا اولمازي شرفا العارده
اخلاص الله

عقود الله
عقود الله

عقود الله
عقود الله

Fetva 23
فتاویٰ

تہجد

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر المنيون
سليم

دین بر سر و ن بوشہ و عرو و بعض سنے طلبی کو ن نقل شتاک الی اللہ عز و جل و یوم
اولا فلا ایا ن فسنہ نقل محفوظہ سہالہ الی الی مرصک عز و جل و یوم
سنہ لرسنہ الطوی و اخوز ن سلا ی الی الی اول نقل الی الی علی النور عقیقہ و یوم

الحمد لله

معتبر اولیاز

کتاب الیوم
مستحق
عقود

Fetva 24
فتاویٰ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر المنيون
سليم

دین بر سر و عرو و اور عرو کا تہ س لمانہ بیت بی المال اولان عز و یقین الی مرصک بلو و
وکلورب نقل شتاک الی الی س لمانہ بیت بی المال اولان عز و یقین الی مرصک بلو و
الی علی النور عقیقہ و یوم

الحمد لله

عبدالغفار

کتاب الیوم
مستحق
عقود

Fetwa 25

اربع فاض

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٥

فاض صاخر او لمحق اي فاضلنا نايبي وخصوصا لجن زاده فقده و...
تايكدر و او سدر موافق نقله لايكدر سدر عا الله ن طو كوركي بيان لول

طو كوركي بيان لول

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٦

Fetwa 26

مدرسه تير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٧

ريد عرو و فرض بيك كچه و دي و عرو و معلم سز علي ايلدين رنج و دي و عرو و...
لا في آل صكان معلم سز عرو و ريد رنج و دي و عرو و...
طو كوركي بيان لول

طو كوركي بيان لول

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٥

(28)

Fetwa 29

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

رد المحتار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(29)

Fetwa 30

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رد المحتار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetwa 38

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 أجمعين

السؤال
 ما حكم بيع سيارتي
 التي اشتريتها بقرعة
 من قبل أن أكون
 قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن أكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن أكون
 قد اشتريتها بقرعة

لو

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 أجمعين

السؤال
 ما حكم بيع سيارتي
 التي اشتريتها بقرعة
 من قبل أن أكون
 قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن أكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن أكون
 قد اشتريتها بقرعة

الجواب
 يجوز بيعها
 بشرط أن يكون
 البيع بقرعة
 من قبل أن
 تكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن تكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن تكون
 قد اشتريتها بقرعة

Fetwa 37

السؤال
 ما حكم بيع سيارتي
 التي اشتريتها بقرعة
 من قبل أن أكون
 قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن أكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن أكون
 قد اشتريتها بقرعة

لو

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 أجمعين

السؤال
 ما حكم بيع سيارتي
 التي اشتريتها بقرعة
 من قبل أن أكون
 قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن أكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن أكون
 قد اشتريتها بقرعة

الجواب
 يجوز بيعها
 بشرط أن يكون
 البيع بقرعة
 من قبل أن
 تكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل
 أن تكون قد اشتريتها
 بقرعة من قبل أن تكون
 قد اشتريتها بقرعة

فتاویٰ اسلامیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

ذریعہ فوج اور اولاد کو روز نرس کشن کی اور سب کو بھی مایوسی ہو چکی اور فوج
انوکے عظیم و عطا ہو سوسری صبر الہی انوکے روز نرس استیلا شیخ مرتضیٰ
اولیٰ کی حکم شدہ فی معلوم اور اس وقت صبر انوکے فوج سے مصروف
انوکے لایکھ طلبی نہ کو اور شری البتہ بنی الو روز سیر کی

ایسولوری بیال ہورل حکم

کتاب سلور
کا القوم
سید محمد
علی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

ذریعہ فوج اور اولاد کو روز نرس کشن کی اور سب کو بھی مایوسی ہو چکی اور فوج
انوکے عظیم و عطا ہو سوسری صبر الہی انوکے روز نرس استیلا شیخ مرتضیٰ
اولیٰ کی حکم شدہ فی معلوم اور اس وقت صبر انوکے فوج سے مصروف
انوکے لایکھ طلبی نہ کو اور شری البتہ بنی الو روز سیر کی

کتاب سلور
کا القوم
سید محمد
علی

تصنیف

کتاب القوم
سید محمد
علی

41

Fetva 42

Handwritten calligraphic text in the top left of the page.

ندایان و بیخوردگان عرو و فتنه زان کجی زبان بسته و نقصی از ویرجی

زندگی است بی تو ای کج منور ندیده او غیب و و کجا او را و او را و او را

Handwritten signature or name.

کالمع
سجده

11

40

Fetva 41

Handwritten calligraphic text in the top left of the page.

دوره قلمه بیامی نو که صحنه می خور و در کد نصر و زید بن ابی لهب و انور و کور و کور

دوره بیته اقامت است بیامی و بی سن لیتا و کور و کور و کور و کور و کور و کور

دوره بیته اقامت است بیامی و بی سن لیتا و کور و کور و کور و کور و کور و کور

Handwritten signature or name.

زندگی است بی تو ای کج منور ندیده او غیب و و کجا او را و او را و او را

کالمع
سجده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة
فمن أين أتت هذه البيوت؟ اجابته: أو بغير حلال من مكة

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال

السؤال: رجل يبيع بيوتاً في مكة ويبيعها بغير حلال

٤٥ (45)

Fetra 46

٤٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٤٦

زيد برز او سبب شيخ اكين زاو بكن وقف بر سيل و زرنه كند و في اوسله زينو نور
بر او بنا اهل صلاه زاو سبب عروخ اويجا زينه دار بر نو ره وقف بر او زينه نور
زيد ي اولاد و نوه صفا بر سفا قلاد لور و لوري اولماني

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٤٤ (44)

Fetra 45

٤٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٤٥

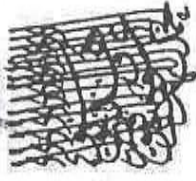
زيد بر و وقع عاني بر سلطون سندن و ان كان سيل خيد اجاريد آل مده اجاره تمام و المارة عروخ اجاره
الوزينيل في الملك سون اكن و كني و هس و قنخا سبب عروخ عاني عروخ و سبب
عروخ بنك لور صرح عاني عروخ لاند سون و في الماني

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Petra 50

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

نوع
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

ناقص مسخ ولون
كالمصحح
سجله

Petra 49

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

نوع
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

لطان محمد زاندة ان ايريس هذا مقدار معين ووزنه اعطاه زيد بن ابي
كلدوكه وفتح يوبه وفتح بزور جاجايريه اعطاه زيد بن ابي
اولوري او ملازي بيان اولوز بن جاجايريه

الحمد لله رب العالمين
اجمعتي رتلاء ايدوني شهوتي يا بست
كلدوكه
كالمصحح
سجله

٥١ (51)

Fetva 52

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سؤال: هل يجوز بيع الأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين بغير إذن أهل القبور؟
جواب: لا يجوز بيع الأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين بغير إذن أهل القبور، لأن القبرين من قبور المسلمين، والأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين، هي من قبور المسلمين، ولا يجوز بيعها بغير إذن أهل القبور.

الحمد لله

مفتي الجمهورية
أولاد كلاً من بيوتنا
والآية كلاً من بيوتنا
ميدان كلاً من بيوتنا
أولاد كلاً من بيوتنا

٥٠ (50)

Fetva 51

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سؤال: هل يجوز بيع الأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين بغير إذن أهل القبور؟
جواب: لا يجوز بيع الأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين بغير إذن أهل القبور، لأن القبرين من قبور المسلمين، والأرض التي فيها قبرين من قبور المسلمين، هي من قبور المسلمين، ولا يجوز بيعها بغير إذن أهل القبور.

الحمد لله

مفتي الجمهورية
أولاد كلاً من بيوتنا
والآية كلاً من بيوتنا
ميدان كلاً من بيوتنا
أولاد كلاً من بيوتنا

04 (53)

Feta 54

زينة

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

في يومه خلق طهارة لوريك الهنبر من قوت الارواح واليه سبب هبيلين طهوية الآفاق في نفسك
بستانك تقبح ابلال حالي اول صلقتن زيدا رها منكونه من كذا و صصنغ باخي ملك
باقى زينة طهارة مرقومة زيدا باخي انه غمرك في الاندك طهورة بياف بسو

الحمد لله رب العالمين

الدرود كلور حعيد

طهارة
سبحه

04 (52)

Feta 53

زينة

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

طهارة لوريك الهنبر من قوت الارواح واليه سبب هبيلين طهوية الآفاق في نفسك

سابعي عشر و درو بلور بروره بين تركه بمن زيد حوب خبير زيد بلور
صاكن اول بره جارتيه سابعي اول جارون وفي سبب اعط طلب

الحمد لله رب العالمين

جائز و ليخو قوتلاسه السباط

طهارة
سبحه

بيان نور

54

feta 55

نیز بر قریه مکر و عا سنی سور کرب ستر شین اولاد تو فصل قریه خلق اوزون
مکلام ماور کبیر طبع حاصل اولاد او یک شفا انا و صغان وارید برین مال سول

الله

رضه اندر

کلام

55

feta 56

عم و رافع و ملیوب قریه خلقی منع اشک است سرفا منع ایبا بلوری این فرزند
کسایه تبط کسایه تبط کسایه تبط کسایه تبط کسایه تبط کسایه تبط کسایه تبط

الله اعلم

منع اندر

کلام

00

11

(45)

Fetwa 58.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۷

(56)

Fetwa 57

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

85
50

فتاوى 59

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا
أما كنا لنهتدي لهدى هذا
ولا كنا لنهتدي لهدى هذا

عن
بني

۵۸
ارفتن پیر ما بی فتواری پیر ما فتواری
صمیم او لجانار من خود که مکتب و مکتب او را
بیاورد و سوره و کتاب او را

المص
سبحان الله

سبحان الله

Yazma

59
50

فتاوى 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي هدانا لهذا
أما كنا لنهتدي لهدى هذا
ولا كنا لنهتدي لهدى هذا

عن
بني

اینو سبب می گفتن و در این بیجا طبع می خاستند
صمیم و در

ما در سوره
سبحان الله

سبحان الله
سبحان الله

سبحان الله

Fekra 62

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اولاد اسلام اجنبی ہرکافر قریب سنند و متیار کہ کینک سے اوراق اولوب انزبانہ
سنند سے قائل اولوب کینک بیرینہ مذکور ذمیا کینک احداث اقلہ استنعم
احداث این بیلور لسی ایلی مندر سی بیان بیورب ماب اولوب

اقوال

احداث این بیورب

مسجد الفقه

Fekra 61

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اولاد اسلام اجنبی ہرکافر قریب سنند و متیار کہ کینک سے اوراق اولوب انزبانہ
سنند سے قائل اولوب کینک بیرینہ مذکور ذمیا کینک احداث اقلہ استنعم

اظہار اعلام صحیح دیباز

مسجد الفقه

(62)

fetva 63

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ع

بطلب نظر و فتویٰ از سرساز مجلس سید علی بن محمد و قوم اکابر آنجا در مظلوم
کتاب از سرساز مصر را در هر ماه کتوب

طالع

قصود بنده لالتعالی و کلیات صحیح طالع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(63)

fetva 64

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ع

تأیید صحت بیعتی بر وجهی از زنده مدبره ایسحاق جازنه عالم جلوسه نافع و صحیح و لوری
کتاب از سرساز مصر را در هر ماه کتوب

نقد و طالع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مخبرنا ان ابن شندز او خلائی طایر علی الاطلاق در حدیثی آمده که
او خلائی طایر است که در روز و جمعه صفت خود را می خرد ام ای در کتب او خلائی نامیده او بود
معلوم او که بود صورتش او خلائی طایر است یا با یا شکم او خلائی بود و در حدیثی آمده که
بنام صورتش لطول اسلام

مکلف ابد حضرت
که انعم
سبحه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شکر انکس و مکوه کل ظلاله و راقه او ماص او رزنده بر قبیح کا الی حکمی کا ناقد لودی
سیا تورا

که انعم
سبحه
ماخذ طراز

70

Fetva 71

مفتى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم
سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم
سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم

الرد على

السؤال

71

Fetva 72

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين

سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم
سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم
سألت عن رجل كان قد تزوج من امرأة مسلمة وكان بينهما ولدان من ذرية نبيهم

الرد على

السؤال

السؤال

۷۷ (72)

Fetva 73

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
المرسلین

والمصداق المصدق علیها
ببرکتها
بسم الله الرحمن الرحيم
اولاً: في بيان
الوجوب على
المؤمنين
بالتوجه
الى
العلماء
المعتبرين
في
الامور
الشرعية
والاجابة
على
سؤالهم
في
الامور
الشرعية
والاجابة
على
سؤالهم
في
الامور
الشرعية

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
المرسلين

(73)

Fetva 74

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
المرسلین

بسم الله الرحمن الرحيم
اولاً: في بيان
الوجوب على
المؤمنين
بالتوجه
الى
العلماء
المعتبرين
في
الامور
الشرعية

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
المرسلين

(78)

۷۸

Fetva 79

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

۷۸

زید برقریر قریبہ قالی ایلصا
زید قالی السنہ قلوب فون اولس
شروعاً شہادت لری مجموع اولورین اولمازی
الحمد لله رب العالمین

المعتمد
مسجد
عقید

(79)

۷۸

Fetva 80

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

۷۸

زید برقریر قریبہ قالی ایلصا
زید قالی السنہ قلوب فون اولس
شروعاً شہادت لری مجموع اولورین اولمازی
الحمد لله رب العالمین

المعتمد
مسجد
عقید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على من لا نبي بعده

۸۱

سؤال: اولاد زید ابرویمایا کی اتنی کورنی اولاد آن زید کی پیدائش وقت
اولاد اولاد

زین شوعا ضحان لانع اولوری بمان بیورب مشاب

الجواب

احمد رضا خان دہلوی صاحب

کراچی
صبر و دلیری

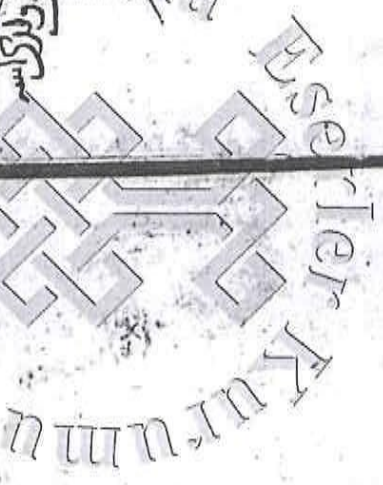
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سؤال: سید گنورا جس اوت اولاد اک اوزر نہ شوقہ مسلم ایب عروادون
اون اک اوزر نہ معلوم کن کنار ایورب مسلمہ، فزیر وون حاصل اولاد اون کی
بیم ویدمکن ونا التورہ کتورم سما سورب سما اولاد

۸۲

اولاد اولاد ایلیسیم حاجا محمد علی

کراچی
صبر و دلیری

83

Fetva 84

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

جاری طراز
کالمع
سجل

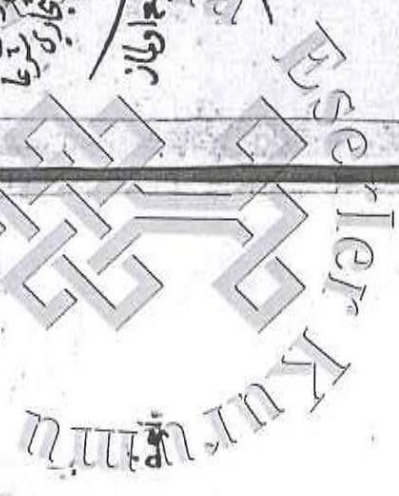
82

Fetva 83

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

کالمع
سجل

مخبر الله في طه المشيخ
انواع وهو الظاهر

المقصود من تصديره هو ان

وقف معلولة فانه كعشرة فم التمانزة وفتحك جابسي الى طه
حاليا سياسي مختبر بن الورع والاباوري جاة اولونو منكر اولونو

الموا مسد اعلم
قللان وقصير وكلا اسه كرو قف ودرار

مسجد
مسجد

والله اعلم بالصواب

المقصود من تصديره هو ان

مخبر الله في طه المشيخ
انواع وهو الظاهر
المقصود من تصديره هو ان
وقف معلولة فانه كعشرة فم التمانزة وفتحك جابسي الى طه
حاليا سياسي مختبر بن الورع والاباوري جاة اولونو منكر اولونو

الموا مسد اعلم

قللان وقصير وكلا اسه كرو قف ودرار

مسجد
مسجد

Fetava 88

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Fetava 87

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Fetva 89

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٨٨

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

صحة الصلاة
والصوم
والحج

Fetva 90

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٨٩

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الدردار كلبور
صحة الصلاة
والصوم
والحج

۹۰

fetva 91

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکایت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۹۱

زینک قدیدرت اولان فریغ فریبیلن عو کلدو مقرف اولدوقی اصل اولدوقی طایف
طام بنام ایروب زینک روزکارنه مانع اولدوقی طایف اولدوقی
اندون بیلیوری اندرینجی بیلیک بیورب شایع طایف اولدوقی
ایچول

ایدر بیلور
کرامت
سید محمد
ع

۹۱

fetva 92

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکایت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ایدر بیلور ایچول ایچول ایچول ایچول ایچول ایچول
مخلد خلق کیمین بیلور لری نیاه اولدوقی قشاه اولدوقی

ایچول
کیرد بیلور ایچول ایچول ایچول ایچول ایچول ایچول
کرامت
سید محمد
ع

(95)

Fetwa 96

الحمد لله والحمد لله

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

زيد عوي وكلاهما يترك في شهر الحة عند تكا نكاح الأيدوي ثم عود في مكان
التي هي في شهر الحة عند تكا نكاح زيد عوي ثم عود في مكان
جمع الحوب مكان زيد عند طلاق بوجوب عند زيد بوجوب
بين في شهر الحة عند طلاق بوجوب عند زيد بوجوب

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

(94)

٨٦

Fetwa 95

الحمد لله والحمد لله

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

زيد عوي يترك في شهر الحة عند تكا نكاح الأيدوي ثم عود في مكان
التي هي في شهر الحة عند تكا نكاح زيد عوي ثم عود في مكان
جمع الحوب مكان عند طلاق بوجوب عند زيد بوجوب
بين في شهر الحة عند طلاق بوجوب عند زيد بوجوب

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

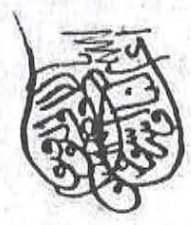
بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

بإضافة فضيلة في جواب السؤال رقم

97

Fetva 98

26

بسم الله الرحمن الرحيم
ازب سهندی تو بینه غم و کمال ایدوب وقت ترکیله سواد هم فک اولف
کم وورت بیل ایدم سندی زین نکلندرم زید مری قید ایتوب قیل اول
وللق سهندت اول زید اوره هر شکل نفعی حکم اولنور بویف کس
حکم اولنور بیات سور مری: الله

المصاحف حکم ایتقان

کتاب الله
مستطوع
عقار

96

Fetva 97

26

ازب سهندی تو بینه غم و کمال ایدوب وقت ترکیله سواد هم فک اولف
کم وورت بیل ایدم سندی زین نکلندرم زید مری قید ایتوب قیل اول
وللق سهندت اول زید اوره هر شکل نفعی حکم اولنور بویف کس
حکم اولنور بیات سور مری: الله

المصاحف حکم ایتقان

کتاب الله
مستطوع
عقار

98

۸۸

Fetra 98

سورة

99

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي جَعَلَ مِنَ
النَّارِ كَوْكَبًا
مُتَنَزِّلًا

اصول
علم
مصر
الكويت

سورة
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَطَايِنًا يَبْعُدُهَا
عَنْ أَسْوَاقِ الْبَدْوِ
وَلِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّارِ
مُتَنَزِّلًا

الهـ
حاز ولولان

خالد
محمد
عبد
المنعم

99

۸۹

Fetra 100

وقف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَالَّذِي جَعَلَ مِنَ
النَّارِ كَوْكَبًا
مُتَنَزِّلًا

اصول
علم
مصر
الكويت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَطَايِنًا يَبْعُدُهَا
عَنْ أَسْوَاقِ الْبَدْوِ
وَلِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّارِ
مُتَنَزِّلًا

اصول
علم
مصر
الكويت

اصول
علم
مصر
الكويت

اصول
علم
مصر
الكويت

خالد
محمد
عبد
المنعم

Yazma
Esel
Kun
er

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي جعلنا من عباده المخلصين

١٠١

برجائكم بربوبه وبقدرته وقدرته في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله
بما في كل برودة وقفا في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله
ضايح ولد وختمه بمنزلة السيد اوله في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله

الحمد لله الذي جعلنا من عباده المخلصين
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي جعلنا من عباده المخلصين

١٠٢

زيد وعروة ابوي بيك وجوزا في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله
طلبه في كل برودة وقفا في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله
زيد وعروة ابوي بيك وجوزا في حقنا بن برصاير فضايح اوله الاجابة في كنفه الاضايح اوله

الحمد لله الذي جعلنا من عباده المخلصين
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٠٥

Fetva 106

التناظر

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

السؤال: ما حكم من حضر صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة

الجواب: لا بأس به
فصل في صلاة الجمعة
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

١٠٤

Fetva 105

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

السؤال: ما حكم من حضر صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة
ولم يقرأ في صلاة الجمعة في يوم الجمعة

الجواب: لا بأس به
فصل في صلاة الجمعة
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

Fetwa 110

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

زيد عموك قازیل نوزوج لیدوب لدوغندله عزمه برآن اغزلون دیویدیرسه یو
زید کی که وطلب قلبه کزووان فلان زمانه زوجتم بر طونلوقا پایم که
آن قازیل مذکور آد عوص طو شیدم ویر شرعا زید مذکور آتی عرومن المغ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

عبد الله بن محمد
مستعمل

Fetwa 109

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

زيد عموك باکوره نامزله اولیب بر اگافه و سایر وقت بعض اسباب اولوب
هذم نوره زیده نکاح کند راضی و ملاک زید بنور صدوق و کور و کراسا بالی
بیان و شرح اولوب

منشی جلال پدیرو شیخ السیلوری الجازی
طوال الدعای

عینیه طور رسه السیلور

محمد
مستعمل

(110)

Fetva 111

۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين

عز وجل انما الارض والارضون

والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

(111)

Fetva 112

۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

عز وجل انما الارض والارضون

والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

113 114 115

Fetva 116

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وقد قالوا لعلنا ان زيدا هو في قتال يارب ابي بكر
طوبى له عجايب على طواغيتنا اياهم يهود بنى قريظة
بوزاقي، وقد بينم وارايدى وقدك متوليب على ان باع ويزم
زيدك بقوليه بانك انك اكرم كلور بيان بنو يرب
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

142

116

Fetva 113

117

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين

عند تصليته ولو لم يزل
عند تصليته ولو لم يزل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
الذين هم خاتم النبيين
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين
الذين هم امة محمد
والصالحين

عند تصليته ولو لم يزل
عند تصليته ولو لم يزل

عند تصليته ولو لم يزل
عند تصليته ولو لم يزل

Petra 126

طائر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الطائر

واعصاوا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Petra 125

061

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الطائر

كفاكس

كذوق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طالت
رحمت
١٤٧

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زيد که پیش عموکی او بنده وار و سام الدعوم الا عاجنوم بوش او بوش
اون زمانه زنده منکوم سخی او لمه بعبه بید مندی تو بوی کله دوری و اول و بوش
نوار ریخاق شوری مندی زنده فانوش او بوشی

ارکان
بوش اطلاند

کلمه
مشغول

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زيد عوف فوننگار ابوبند عی زقتاة البور که صکار عوف زور فون ابوبند که مانه
کله سنده و که زید اوله ابوبند و رو که فقتاة عوف خا البور

المان

کلمه
مشغول

فتاویٰ ۱۲۹

بند که مسطورا در وی غیبه و بی خبری از زین اولاد نه فدا و تخفص بود
استقلال نه پیش بر ضعیفان که از صفا و زین اولاد است و اخباری از زین اولاد
صمد طلبی علی بن محمد بن ابی انور بیان سوره سوره صفا لانه

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر المصطفى
الطاهر

حاصل این خبر خدای بتدوین و حاشیه و لایحه
نگاشته شده است
نزدک دعواست قضای استماع لایحه

فتاویٰ ۱۳۰

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر المصطفى
الطاهر

زیر عنوان کلماتی که در این است و در این است و در این است
معمولاً در این است و در این است و در این است
معمولاً در این است و در این است و در این است
معمولاً در این است و در این است و در این است

هنگامی که در این است و در این است
در این است و در این است و در این است
در این است و در این است و در این است

131

fatwa 132

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موصول حقيقة
زيد بقرية يانغ مقوله بولن ايك كنه بقره ابلديو اوقا
يايسامجبل شرعاً شرعاً قرية خلقه ننه لرح كلوره
بيان بوره الحواله

مسند ارم افلاز
كالمعلم
سجل

130

fatwa 131

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقصه ايمضيه جوان
زيد بقرية يانغ مقوله بولن ايك كنه بقره ابلديو اوقا
يايسامجبل شرعاً شرعاً قرية خلقه ننه لرح كلوره
بيان بوره الحواله

المسئول
كالمعلم
سجل

١٤٤

133

Petra 134

١٤٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الاضواء الخفيفة من اهل قريه
زيد بن قيس بن قبيصة بن
عمر بن قيس بن ابي ابي
الاشجعيه
الاضواء الخفيفة من اهل قريه
زيد بن قيس بن قبيصة بن
عمر بن قيس بن ابي ابي
الاشجعيه

دست لانه اولان

کا المصمم
سعد
علي

132

Petra 133

١٤٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الاضواء الخفيفة من اهل قريه
زيد بن قيس بن قبيصة بن
عمر بن قيس بن ابي ابي
الاشجعيه
الاضواء الخفيفة من اهل قريه
زيد بن قيس بن قبيصة بن
عمر بن قيس بن ابي ابي
الاشجعيه

الاضواء الخفيفة من اهل قريه

کا المصمم
سعد
علي

فتاوى 142

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا لهذا...

و... فتاوى ١٤٢

الحمد لله

فتاوى ١٤٢

فتاوى 141

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا لهذا...

و... فتاوى ١٤١

الحمد لله

فتاوى ١٤١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetava 143

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ

عَلَيْهِ وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ

كَالْعَمَلِ
سَعِيدِ

لَمَّا فَتَوَّاهُ الْوَلَدُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fetava 142

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ بَعْضِ حَاضِرِي وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ

عَلَيْهِ وَعَظِيمِي عَلَيْهِ السَّلَامُ

كَالْعَمَلِ
سَعِيدِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٥٦ (156)

فتاوى 157

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٥٧

بيان بول

جانزكلار

سبحان الله

(157)

فتاوى 158

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٥٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الخلاصة

زيدالماز

سبحان الله

Fetva 159

طوبه

۱۵۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

زوجه من شخصه زوجه بی اولاد هفتاد سنه زن و از کلمه رب لایقی باطله و باطله
لاستند نه کرو و در این و یک نیت اول بوجود هفتاد و نه روز و در هر روز
کلمه الله

کلمه الله

موسرا و طراز

کلمه الله
مستحکم
عظیم

Fetva 160

طوبه

۱۵۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

موقوف علیه اولاد او موقوفه او زبيله و اربک هر سه به مقدار اربعه فدين
او نذر اجاره به و یک صلک قرنه تا زنه اولاد موقوف علیه اجاره و فتح ابکله
کلمه الله

کلمه الله

نوبت لرزه صخره بلور

کلمه الله
مستحکم
عظیم

تخت 170
طلاق

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

۱۷۰
لو
زینالدوغ والا جانغ بوش ولسون اگر شراب کیم و بی صفا عویج ایسه
عورتی دیر کلاجر حرامر ایچنه حله
آقا ستر اطلار و ایلغار
طلار و ایلغار ایچنه
گگ الصمیر
سجده

تخت 169

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

۱۷۸
عکس دوزوان شراب کیم و عورتی و نه مثل شند دن سکین مادی
اولیجی مرتبه مذکور لودن ایچک شرفا طال مدر حرامر ندر بار ایچک
الطی
عورتی کظمه حرامر و سلان تخت اول سکن
دشت خضون دینج تخت لودن افزه
در حرامر گگ الصمیر
سجده

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

(171)

Fetwa 172

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا لهذا...

رَبِّهَا صَحْبَتُهُ عَمْرُو بْنُ سُوَيْبٍ وَارْتَدَّ بِهَا قُرَاقِظُ الْمَدِينَةِ...

بَابُ التَّوْبَةِ أَوْ مَلَا زِي بِيَاهِ لَوْلَا تَطَبُّعُ أَوْلَادِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَشْرَفَ أَوْلَادَهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(170)

Fetwa 171

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبِّهَا صَحْبَتُهُ عَمْرُو بْنُ سُوَيْبٍ وَارْتَدَّ بِهَا قُرَاقِظُ الْمَدِينَةِ...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَأَشْرَفَ أَوْلَادَهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Acta. 174

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين

Acta. 173

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

١٧٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين

175

fatwa 176

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سنة ١٣٥٠

١٧٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سؤال: ...
جواب: ...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

174

fatwa 175

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سنة ١٣٥٠

١٧٥

سؤال: ...
جواب: ...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۸۵

فانصرتهم في حقهم
فانصرتهم في حقهم

(185)

Petra 186

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

موراد
موراد

(184)

۱۸۶

Petra 185

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

۱۸۵

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

موراد
موراد

موراد
موراد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ

وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ

السُّبُور
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَوْزُونٌ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ

وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ
وَقَدْ وَرَدَ بِأَنَّهَا عَلَى عَمَلٍ

السُّبُور
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فتاوى 190

انفاذ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٨٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السلامة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فتاوى 189

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٨٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السلامة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

190 (190)

Peta 191

۱۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب فریح او لفظی و طبعی طاهر اراک
طاهر اولور

طاهر اولور

کتاب
مستحق

(191)

Peta 192

۱۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب فریح او لفظی و طبعی طاهر اراک
طاهر اولور

کتاب
مستحق

کتاب
مستحق

١٩٤٤ (192)

Fetva 193

٤٤

١٩٤٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

السؤال: هل يجوز
للرجل أن يلبس
القميص الذي
يحتوي على
صورة امرأة
أو غيره من
الصور المحرمة
في الإسلام؟

الجواب: لا يجوز للرجل أن يلبس القميص الذي يحتوي على صورة امرأة أو غيره من الصور المحرمة في الإسلام، لأن هذه الصور محرمة في الإسلام، ولا يجوز للمسلم أن يلبسها، سواء كان رجلاً أو امرأة، سواء كان في البيت أو في الخارج، سواء كان في الصلاة أو في غيرها من الأعمال الشرعية.

الموافق: ١٢/١٠/١٤١٤هـ
مفتي الجمهورية الإسلامية
بمصر
د. محمد صالح المنجد

(193)

Fetva 194

٤٤

١٩٤٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

السؤال: هل يجوز
للرجل أن يلبس
القميص الذي
يحتوي على
صورة امرأة
أو غيره من
الصور المحرمة
في الإسلام؟

الجواب: لا يجوز للرجل أن يلبس القميص الذي يحتوي على صورة امرأة أو غيره من الصور المحرمة في الإسلام، لأن هذه الصور محرمة في الإسلام، ولا يجوز للمسلم أن يلبسها، سواء كان رجلاً أو امرأة، سواء كان في البيت أو في الخارج، سواء كان في الصلاة أو في غيرها من الأعمال الشرعية.

الموافق: ١٢/١٠/١٤١٤هـ
مفتي الجمهورية الإسلامية
بمصر
د. محمد صالح المنجد

١٩٤٤

۱۸۷ (196)

Fetva 197

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

۱۸۷

لو زید عموصایغه بزسنه موزیکچوه ویروئیکه التوز طلب ایلدکن
عمومبور قللاه شاکرح اوغزلکن اوله التوز دیوجوب ویرولکن
شرحاً عموصایغه نه لایز کاور ساه بیورب
مشایق اولونه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نصیر اولونور
گلنصر
سجده
ع

(197)

Fetva 198

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على المبعوثين
الطيبين الطاهرين
الطاهرين

۱۹۸

زید ایلدیچو شاکرت اوزر نه معاطله شایعه ایلدیکه لایقین زید نصف
نورانی ایلدیچوب عموصایغه کماله حصوف اولسه شایع نصف سنک ایلدیچوب
طلب ایلدیچوبی سان سوروب سان اولونه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

زید ایلدیچو نصف سنک و ایلدیچوب
ایلاک اسه طلب اولدیکه حصوف سنک
زادکن گلنصر
سجده
ع

199

Fetua 200

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

طرحی حجتی حکمہ الفدا کیلین

کرامت
سید محمد
محمد

198

Fetua 199

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

کرامت
سید محمد
محمد

Fetva 202

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السؤال: ما حكم من ابتاع ثياباً من ثياب الغرباء بغير علمه ولا علم من ابتاعها؟

الجواب: لا بأس به إذا كان الثياب من ثياب الغرباء بغير علمه ولا علم من ابتاعها.

ثابت اولماز

مسئله

Fetva 201

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السؤال: ما حكم من ابتاع ثياباً من ثياب الغرباء بغير علمه ولا علم من ابتاعها؟

الجواب: لا بأس به إذا كان الثياب من ثياب الغرباء بغير علمه ولا علم من ابتاعها.

بيان اولوسم

مسئله

دعوى ايلارس جاشر اولور

مسئله

عبد اللہ علی النوری
مفتی اعظم دارالعلوم دیوبند

مختصر
بہ خصوص
زید حسبتہ نہ پڑھتا تو پادریا خدشہ اذن طلب اور
نہ کوئی خطیب اور ان کے صاحب موفقیہ اولیٰ کہتے تھے اور
جمیعہ و صاحبی کی اخبار اور کہ خطیب اور سوسن دیوان و پیکر
نہ لکھ صاحبی ذیل خطیب اولیٰ کہتے تھے اور نہ لکھ صاحبی

حائز کلا
عبد اللہ علی النوری
مفتی اعظم دارالعلوم دیوبند

عبد اللہ علی النوری
مفتی اعظم دارالعلوم دیوبند

بہ خصوص
زید حسبتہ نہ پڑھتا تو پادریا خدشہ اذن طلب اور
نہ کوئی خطیب اور ان کے صاحب موفقیہ اولیٰ کہتے تھے اور
جمیعہ و صاحبی کی اخبار اور کہ خطیب اور سوسن دیوان و پیکر
نہ لکھ صاحبی ذیل خطیب اولیٰ کہتے تھے اور نہ لکھ صاحبی

عبد اللہ علی النوری
مفتی اعظم دارالعلوم دیوبند

۷۰۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحضرة المحترمة

Fetva 200

دعا

زيد من مؤمنها يا منبوعى افر ولا تبلى ولا يظ حاله وحقى نصب ايرت فورت اول
كوصلة كتر ذواتى باي الوردية قسم اوله فقه فضايلة مندوبه فصلة اتيها حكم
بانه والى نصب ايرت جود زمانه وحقى تمامه صوبه وصايلة مندوبه فمكر الذين
بياه بيوتك بطول الله اعلم

الحماز

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

205

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۷۰۷ 209

Fetva 205

۷۰۵

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحضرة المحترمة

زيد من مؤمنها يا منبوعى افر ولا تبلى ولا يظ حاله وحقى نصب ايرت فورت اول
كوصلة كتر ذواتى باي الوردية قسم اوله فقه فضايلة مندوبه فصلة اتيها حكم
بانه والى نصب ايرت جود زمانه وحقى تمامه صوبه وصايلة مندوبه فمكر الذين
بياه بيوتك بطول الله اعلم

الحماز

زيد من مؤمنها يا منبوعى افر ولا تبلى ولا يظ حاله وحقى نصب ايرت فورت اول

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

(207)

فتاوا 208
ص ۱۶۱

۷۰۸

اللهم فخرنا اجابنا به ورب وار نعم اعواننا يا ارحم الراحمين
زادته فخرنا اجابنا به رب وار نعم اعواننا يا ارحم الراحمين
فدعنا سو ضلعي اذنا سكران فكل سانه اوله سانه سوره به اوله سو ضلعي فخر وار
رطوبه سانه اذنا سكران فكل سانه اوله سانه سوره به اوله سو ضلعي فخر وار
لكن نوبه كلفه كماله زنده وار اج کل قلبه اطلبه ما علمه اوله سوره به اوله سو ضلعي فخر وار

الحمد لله رب العالمين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۷۰۷

(206)

فتاوا 207
ص ۱۶۱

۷۰۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

انبي اسلافه بخصيصه ان طوبى من طهر قلبه وكونه في ارضه
المن اسلافه بخصيصه ان طوبى من طهر قلبه وكونه في ارضه
المسعوده بغيره واولاده واولاده بغيره واولاده بغيره واولاده بغيره
زيرا انك تفتي بكونه طاهر على شيا اسبوري بانه بيورك

الحمد لله رب العالمين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين أجمعين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين أجمعين

٤٠٨

منذ جارية سني بيا به كوت جارية بها شك
عز و كلوت جارية كذا نكاحه نكاح
صكها جارية بكر باه قلعة نكاحي عمره ال
السلور في كوت و كلوت و كلوت و كلوت

رکوع اساعلم
جاریه در البور

گانه
سید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين أجمعين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين أجمعين

زيد سوتا برو قنر كلار زمانه اولاج مصولتي بر ستارا
مصولتي مصولتي بر ستارا اولاج اوزون بر ستارا
عز و كلوت جارية كذا نكاحه نكاح
صكها جارية بكر باه قلعة نكاحي عمره ال
السلور في كوت و كلوت و كلوت و كلوت

الكلية

كله او نجان

گانه
سید

٤٠٨

Fetra 212

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

زيرا وعالمه باخه ويكوه به مقدار صوغه زير ويكوه به مقدار صوغه
ديكاه صلافة زير فوة اوتيج ماير واراكاه جمله صوب قللا مبراة قماره ويا
كلوريه مايله ولبون فبايه رولنه ركوا

رسد اعلا
انا لرحمته
اللديركلور
الذريه
سبحه
سبحه

وكل ما دورت لانه لا يفتقر
لانه
سبحه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

الحمد لله

على حسب قبول اوله

سبحه
سبحه

Fetra 214

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتفكر

الحمد لله

على حسب قبول اوله

سبحه
سبحه

213

Fetra 214

طاب
رضي

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٤١٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

212

٤١٤

Fetra 213

رضي

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

٤١٤

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

لو زيد بعض كتابه اوله ونه خلا بعد بنينا بطنا بعد بطر وقفه المصالحا
فونه اولوه الا على على اوغلاي قالوب اوله وقف اوله كماله كنهه
بمقرزة برى ويرمقرزة وقفه بيسى الوه بقرزة المصالحا كنهه
اولوب بربنكر اوغلاي عودله كماله اوله كماله بيهن عودله بقرزة
فوناشيك اوله كماله بكا ويرين طوانين بيه عودله بقرزة المصالحا
بانه اولونه فنه اولونه لكويا بيه اعلم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

لو زيد حاله صحفته بغير جارية لوز مديرا بيم مسك زير فون اولونه
بمقرزة على اولونيه المصالحا اولونه المصالحا بيه بيه بيه
اولونه فنه اولونه لكويا بيه اعلم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله والصلوة والسلام على
محمد وآله الطيبين الطاهرين

Part 19 219

وصفا

مجلد الاموات الموقوع
لخزانة الاموات الموقوع

مضمون يمضيه
مضمون يمضيه

٤١٩
زبد منقوشة نكر بعض وردت في حاضرو بعض غائب اوله زبدك وصي غنار
وفاخر اولولة وردت طلبك بله فاع كدره زبدك قد وكاتر بايزده موزين
طوبى رسم الوب طوبى وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك
فيمتد رسم الوب طوبى وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك
صلاة غائب اولولة وارزندك كل من وصي اسبابه بيع من زبدك
بمتممة الكوكه صانك صانك غائب اولولة وارزندك كل من وصي اسبابه
نمرة معلوق اوله بايه صانك وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك
مضمون اوله بايه صانك وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك

مضمون يمضيه
مضمون يمضيه

Part 19 220

نوار

مجلد الاموات الموقوع
لخزانة الاموات الموقوع

مضمون يمضيه
مضمون يمضيه

٤٢٠
زبد منقوشة اوله قد تصفك زبد منقوشة سنت جميع باخ الار سنك ملكه و
زبدك اقراوه ارزندك بر عجب ابرار الوب اما اوله عجب زبدك فاق به
مضمون غيبه اوله قد صفة كل حالته ويرسل اوله اوله عجب
اوله بايه صانك وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك
مضمون اوله بايه صانك وحق نيقه ارزند حاضرو وغائب اولولة وارزندك

مضمون يمضيه
مضمون يمضيه

فصل في معرفة احوال العرب
بسم الله الرحمن الرحيم

FeMa 222
مصر

٢٢١

زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك

اسم اعلى
اسم اعلى
اسم اعلى

فصل في معرفة احوال العرب
بسم الله الرحمن الرحيم

FeMa 221
مصر

٢٢٠

زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك
زبير فون اولو قرقشك زبير فون اولو قرقشك

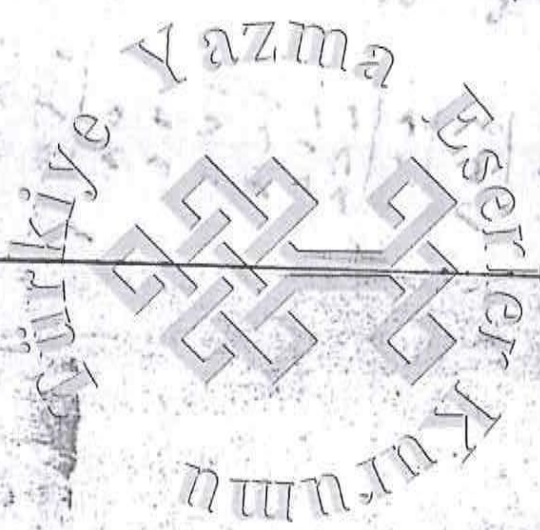
اسم اعلى
اسم اعلى
اسم اعلى

صلا	قوا نوسیدی
	۱۸۵
	۷۰۶
	۷۱۷
	۷۱۷
	۷۱۹

رضی	۷۰
	۵۲
	۵۶
	۵۷
	۵۷

KAYNAKÇA

- Akakuş, Recep. “Şeyhü’l-islam Sa‘di Çelebi ve Dârü’l-Kurrası.” *Diyanet Dergisi* cilt 25, sayı 2, (1989): 95-108.
- Ali Emiri Efendi. *İlmiye Sâlnâmesi*. 1. bs., İstanbul, Matbaay-ı Âmire, 1334.
- Altunsu, Abdülkâdir. *Osmanlı Şeyhülislâmları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1972.
- Arslan, Sami. “Bilgiyi İstinsahla Çoğaltmak: Osmanlı İlim Kamuoyunda Bilginin Dolaşımı (İznik Medresesi-Süleymaniye Medreseleri Dönemi).” Doktora Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. 2019.
- Aybakan, Bilal. “Muamele”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 320. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Bardakoğlu, Ali. ”İstishab”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23: 376. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- _____”İstihsan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23: 339. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Beyânî, Mustafa b. Carullah. *Tezkiretü’ş-şu‘arâ*. haz. İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuki İslamiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Enes Sarmaşık Yayınları, yy.
- Burhaneddin el-Merğinanî. (2001) *Hidâye Şerhu Bidâyetü’l-Mübtedî*, çev: Ahmet Meylani, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*, Haz. Mehmet Ali Yekta Saraç, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.
- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 2003.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli ve Haritalı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- Çelik, Ersin. “Şeyhülislam Sa‘di Çelebi ve Kâdî Beyzâvi Haşiyesinin Değerlendirilmesi”, II. Uluslararası Şeyh Şa‘ban-ı Veli Sempozyumu, Kastamonu, 2014.
- _____ “Şeyhu’l-islâm Sa‘di Çelebi ve el-Fevâidü’l-behiyye: Hâşiye ‘alâ tefsîri’l Beyzâvî Adlı Eserinin Tahlili.” Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2015.

- _____ "Osmanlı'da Hoca – Talebe İlişkinine Güzel Bir Örnek: Şeyhülislam Sa'di Çelebi ve Amasyalı Kızıl Molla". *Uluslararası Amasya Alimleri Sempozyumu*, (2017), 294.
- Çiftcioğlu, İsmail. "XV. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatında Sâdeddin Taftâzânî ve Seyyid Şerif Cürcânî Etkisi", 38. ICANAS Bildiriler, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2008, s. 78-102.
- Danışman, Zuhuri. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Yeni Matbaa Yayınları, 1965.
- Demir, Ziya- İpşirli, Mehmet. "Sa'di Çelebi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 376. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008. 404-405.
- Demirtaş, Necati. *Fetvaları ile Şeyhülislam Ebussu'ud Efendi*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2016.
- Dönmez, İbrahim Kafi. "Örf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 32: 87-88. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Altınoluk Yayınları, 1995.
- Emecen, Feridun. *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları I*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- _____ "Süleyman I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 63-71. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, 63.
- Ertuğ, Tarım Zeynep. *XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.
- Furat, Ahmet Hamdi ve Abdullah Tırabzon. "Şeyhülislam Sa'di Çelebi'nin Fetvalarının Toplandığı Mecmûalar", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası*, 2, (2015): 179-195.
- Hammer, Joseph Won. *Büyük Osmanlı Tarihi*. V. y.y.: y.e.y., t.y.
- İnalçık, Halil. "Selim I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 256. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- İnanır, Ahmet. *Şeyhülislâm İbn Kemal'in Fetvaları Işığında Kanûnî Devrinde Osmanlı'da Hukukî Hayat*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011.

- İpşirli, Mehmet. “Şeyhülislam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39: 404-405. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- İsamüddin Ebü'l-Hayr Ahmed Efendi Taşköprüzade. *Osmanlı Bilginleri. eş-Şekaiku'n Numaniyye fi ulemâi'd-Devleti'l Osmaniyye*, çev. Muharrem Tan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Kazıcı, Ziya. *İslam Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1991.
- Kaydu, Ekrem. “Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Müessesesinin Ortaya Çıkışı”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, (1977): 201-207.
- Kılıç, Filiz. “Şairler tezkirelerine göre Kastamonulu Divan Şairleri”. *I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (2001): 251.
- Kınalızade, Hasan Çelebi. *Tezkiretü's-Şuara*, (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, haz. Aysun Sungurhan, 2017.
- Kısbet, Mustafa. “Sadi Çelebi'nin el-Inâye Üzerine Yazdığı Haşiyesinin Kitab'ül-Büyu' Bağlamında Değerlendirilmesi”. *II. Uluslararası Şeyh Şa'ban-ı Veli Sempozyumu*, 2014: 82-86.
- Koca, Ferhat. “Fetvahâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12: 256. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Latîfi. *Tezkiretü's-Şu'arâ ve tabsiratün-nuzamâ*. haz. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, 2000.
- Maden, Şükrü. “Osmanlılar da el-Keşşaf ve Envaru't-Tenzil Haşiyeleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18 (2011): 249 -251.
- Mehmet Efendi, Mecdi, *Şekayık-ı Numaniye ve Zeyilleri*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.
- Nev'izade, Atayi. *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fi tekmileti's-şakâ'ik*. Haz: Suat Donuk. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Özen, Şükrü. “İslâm Hukukuna Göre Zındıklık Suçu ve Molla Lutff'nin İdamının Fikhîliği”. *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 6 (2001): 17-62.
- Özel, Mustafa. “Molla Sa'di Çelebi Dâru'l-Kurrâsı Vakfiyesi”. *İstem* 13 (2009): 149-156.
- Peçevi İbrahim Efendi. *Peçevi Tarihi*. nşr. Bekir Sıtkı Baykal. I-II. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Repp, Richard Cooper, *The Müfti Of Istanbul, A Study in the Development of the Ottoman Learned Hierarchy*, London: Ithaca Press, 1986.

- Sadi Çelebi, *Vakfiyye-i Daru'l Kurra li'l Molla Sa'di*. Süleymaniye Kütüphanesi Şehit Ali Paşa Koleksiyonu. nr. 943.
- _____ *Vakfiyye-i Daru'l Kurra li'l Molla Sa'di*. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu. nr. 3673/04.
- _____ Millet Kütüphanesi Ali Emiri Arabi Koleksiyonu. nr. 1173.
- _____ Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu. nr.2680.
- _____ *Haşiye ale'l- İnyeye fi Şerhi'l-Hidaye*. Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi Koleksiyonu. nr. 1092-1093-1094.
- _____ *Haşiye 'alâ Şerhi Vikâyeti'r-rivâye*. Adana İl Halk Kütüphanesi nr. 147/3.
- _____ *Risâle fi'l-bey' min kitâbi'l-buyû'*. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu. nr. 669.
- _____ *Bâbü vat'in yücübü'l-had*. Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi Fazıl Ahmed Paşa Koleksiyonu. nr. 1606.
- _____ *Risâle fi cevâbi vâkı'a fi'l-fetvâ li-Sa'dî Efendi*. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu. nr. 3547.
- _____ *İnyeye Hâşiyesinde Kit'a-i Ülä*. Süleymaniye Kütüphanesi Mesih Paşa Koleksiyonu. nr. 32.
- _____ *Kitabü'l-udhiye*. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi. nr.1758.
- _____ *Fetevâ-yı Sadiyye*. Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Koleksiyonu. nr. 1073.
- _____ *Fevâidü'l-behiyye Hâşiye 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Süleymaniye Koleksiyonu. nr. 168.
- _____ *Manzûme-i Sa'dî Çelebi*. Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi. nr. 78/7.
- _____ *Risâle fi's-satranç*. Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi. nr. 223/5.
- _____ *Risâletü'l-hareke*. Adana İl Halk Kütüphanesi nr. 147.
- _____ *el-İstiânât*. Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi. nr. 2054.

- _____ *Terceme-i Hilye-i şerîf*. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Koleksiyonu. nr. 28.
- _____ *Hâşiye 'ale'l-Kâmûs li'l-Fîrûzâbâdi*. Süleymaniye Kütüphanesi Kadızade Mehmed Koleksiyonu. nr. 532.
- _____ Fetâvâ-yı Sa'di Efendi. Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Koleksiyonu. nr. 1073.
- _____ *Fetâvâ*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu. nr. 2680-004.
- _____ *Fetvâ*. İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Arabi. nr. 1173. Vr. 76a-90a. Solakzade, Mehmet Hemdemi Çelebi. *Solakzade Tarihi*. (nşr.Vahit Çabuk), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Süleyman Sadeddin Müstekızmade. *Devhatü'l Meşayih*. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Aşirefendi Koleksiyonu. nr. 251.
- Turan, Şerafettin. Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997.
- _____ "Bayezid II". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5: 247 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Uğur, Hakan. Konya Yusufâğa ve Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki Başlıca Beydavi Haşiyeleri II, Osmanlı toplumunda ve Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları. *İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi*, 433.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.
- Üzüm, İlyas. "Molla Kabız". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30: 254-255 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Yaşar, Ahmet. *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013.
- Yavuz, Ali Fikri ve İsmail Özen. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınları, 1972.
- Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1989.

